

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν.ΗΜΑΘΙΑΣ

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΕΛΕΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

ΜΑΪΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΟΣ 2016 - ΕΤΟΣ Θ' - ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 29

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ 5 € | ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ 20 € (ΕΝΤΥΠΗ ΜΟΡΦΗ) - 10 € (ΨΗΦΙΑΚΗ ΜΟΡΦΗ)

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν.ΗΜΑΘΙΑΣ

Ιδιοκτησία

Εταιρεία Μελετών Ιστορίας
και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας

Ιδρυτής - Σύμβουλος Έκδοσης
π. Αθανάσιος Βουδούρης

Εκδότης

Εμμανουήλ Ξυνάδας
(Πρόεδρος Δ.Σ. Ε.Μ.Ι.Π.Η.)

Διευθύντρια

Ολυμπία Μπέτσα
(Πρόεδρος Επιτροπής "Χρονικών")

Αρχισυνταξία - Ηλεκτρονική σελιδοποίηση

Νικόλαος Βουδούρης
(τηλ. 6942.982.745)

Επιτροπή των «ΧΡΟΝΙΚΩΝ»

Ολυμπία Μπέτσα
Νικόλαος Βουδούρης
Ιωάννα Ζιώγα
Αναστασία Ταναμπάση

Γραφεία

Ολγάνου 22 (Αρχοντικό Μπέκα), Βέροια
Κοινοτικό Κατάστημα, Φυτειά
(Τ.Θ. 149, ΤΚ 59100)

τηλ: 6946.901.531 - 6942.982.745

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση μέρους ή
ακέραιων κειμένων, αν αναφέρεται η πηγή

Τα επώνυμα άρθρα εκφράζουν μόνο την
άποψη του συντάκτη τους

• Όσοι επιθυμούν να γίνουν μέλη της
**«Εταιρείας Μελετών Ιστορίας και Πολιτι-
σμού Ν. Ημαθίας»** μπορούν να επικοινωνή-
σουν στο τηλέφωνο: **6946.901.531**

• Η αποστολή άρθρων, μελετών, επιστο-
λών, σχολίων, προτάσεων, παρατηρήσεων
κ.α. για δημοσίευση στα **«ΧΡΟΝΙΚΑ»**, γί-
νεται τόσο στην ταχυδρομική διεύθυνση
της Ε.Μ.Ι.Π.Η., όσο και στην ηλεκτρο-
νική διεύθυνση **xronika_emipi@yahoo.gr**
με την ένδειξη: Για τα **«Χρονικά»** (Τα
άρθρα δεν θα πρέπει να ξεπερνούν τις 10
σελίδες Α4 με μονό διάστιχο και μέγεθος
γραμματοσειράς 12 στ. Δημοσιεύματα ή
άρθρα με επιστημονικό υπόβαθρο θα πρέ-
πει να συνοδεύονται από παραπομπές και
ενδεικτική βιβλιογραφία).

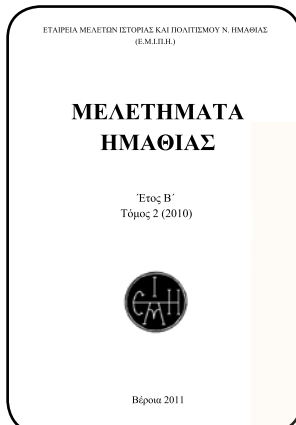
• Η έκδοση των **«ΧΡΟΝΙΚΩΝ»** στηρίζεται
αποκλειστικά σε συνδρομές μελών και
φίλων της **Ε.Μ.Ι.Π.Η.**, για τον λόγο αυτό,
ζητούμε την οικονομική υποστήριξή σας.
Για την προβολή της επιχείρησής σας μέσα
από τις σελίδες των **«ΧΡΟΝΙΚΩΝ»**, καθώς
και για τις χορηγίες σας υπέρ της έκδοσης
του εντύπου, καλέστε στο **6946.901.531**

• Ο **τραπεζικός λογαριασμός** της Εταιρεί-
ας, όπου ο καθένας μπορεί να καταθέ-
τει τις προσφορές του, είναι: **Eurobank**
0026-0077-12-0200673505

Οι εκδόσεις της Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Σειρές Εκδόσεων

Μελετήματα Ημαθίας (τόμοι 1-4)

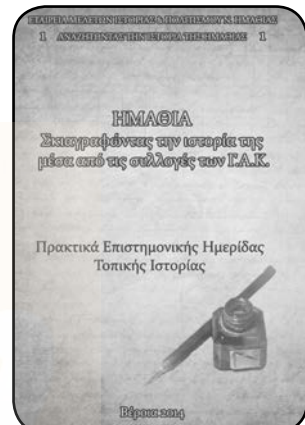
ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΗΜΕΡΙΔΩΝ Μιλάμε για τη Βέροια του 20ου αι. (τόμοι 1 - 3)

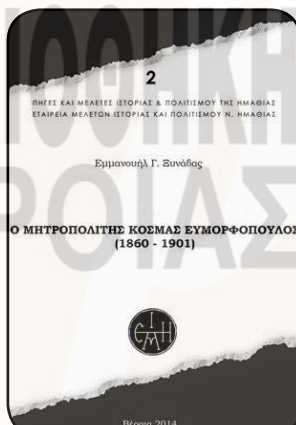
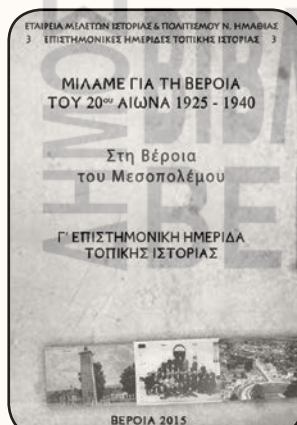
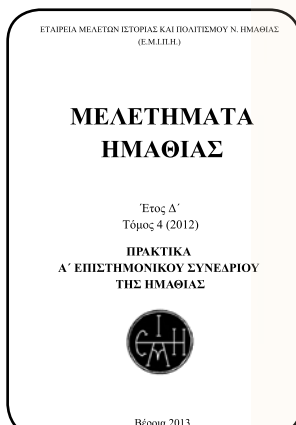
Πηγές & Μελέτες Ιστορίας & Πολιτισμού Ημαθίας (τόμοι 1 - 2)

Αναζητώντας την Ιστορία της Ημαθίας (τόμος 1)

ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ ΗΜΑΘΙΑΣ

Σημεία διανομής (Βέροια)

Βιβλιοπωλεία

Πυρινός (Βενιζέλου 50)

Επίκαιρο (Βενιζέλου 36)

Ηλιοτρόπιο (Τρεμπεσίνας 12)

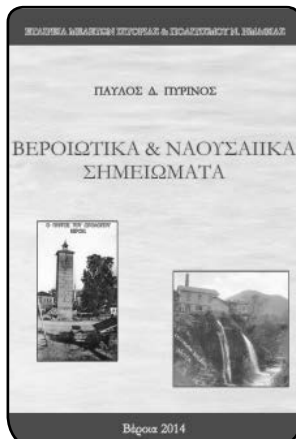
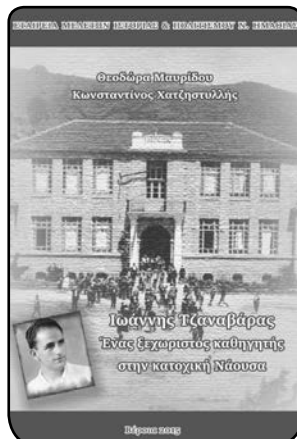
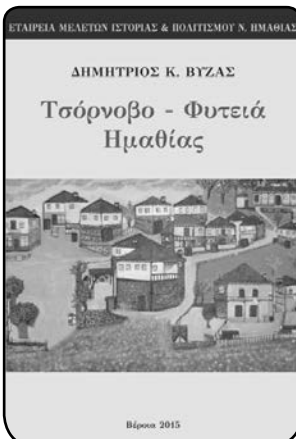
Σχήμα (Αγγέλων 18)

Ταχυδρομικά

(με αντικαταβολή,
+ έξοδα αποστολής)

Τηλ. παραγγελιών:
6946.901.531

Μεμονωμένες εκδόσεις (ενδεικτικά)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ - ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ Στ' Επιστημονικής Ημερίδας Τοπικής Ιστορίας (1940 – 1970), Από την Κατοχή έως τη Μεταπολίτευση.....	4
--	---

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

• Μαρία Χειμωνοπούλου, Αρχαιολογικά.....	12
• Ολυμπία Μπέτσα, Οι Δρόμοι της πόλης.....	23
• π. Αθανάσιος Βουδούρης, Μοναστηριακά Σημειώματα.....	29
• Θεοδώρα Μαυρίδου, Τα Ναουσαίικα.....	42
• Ιωάννης Μοσχόπουλος, Τα Ρουμλουκιότικα.....	46
• Εμμανουήλ Ξυνάδας, Εκ του Τύπου.....	53
• Αναστασία Ταναμπάση Βιβλιοπαρουσιάσεις.....	63
• Ιωάννα Ζιώγα, Φορείς Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας.....	65

ΝΕΑ - ΔΡΑΣΕΙΣ

• Πεπραγμένα.....	68
Κατάλογος Εκδόσεων Ε.Μ.Ι.Π.Η.	71

Τα ΧΡΟΝΙΚΑ θα τα βρείτε...	ΒΕΡΟΙΑ Βιβλιοπωλείο “Επίκαιρο” (Βενιζέλου 36) Βιβλιοπωλείο “Πυρινός” (Βενιζέλου 50) Βιβλιοπωλείο “Ηλιοτρόπιο” (Τρεμπεσίνας 12) Βιβλιοπωλείο “Σχήμα” (Αγγέλων 18) ~~~~~ Τηλεφωνικά στο 6946.901.531
...και στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.emipi.gr	

Στ' Επιστημονική Ημερίδα Τοπικής Ιστορίας
(Δεκαετίες 1940 – 1970)

Από την Κατοχή έως τη Μεταπολίτευση

Πρόγραμμα Ημερίδας

(Χώρος Τεχνών Δ. Βέροιας - 2ος όροφος)

Παρασκευή 30 Σεπτεμβρίου 2016

Εναρκτήρια Συνεδρία

19:00 Χαιρετισμοί

19:10 Παρουσίαση του βιβλίου του Χρήστου Σκούπρα *Κατοχή, Εαμική Εξουσία, Εμφύλιος στην Ημαθία - Εφημερίδες, Απελευθέρωση, Κοινωνική Ζωή*

Σάββατο 1 Οκτωβρίου 2016

Α' Συνεδρία

Εκπαίδευση και Πολιτισμός

Πρόεδρος: Γιάννης Μπέτσας (Επικ. Καθηγητής Παν. Δυτ. Μακεδονίας)

10:00-10:20: Χρήστος Σκούπρας (Φιλολόγος - Δρ. Παιδαγωγικών), *Νεο-λαία και πολιτισμός στη δεκαετία του '50 στη Βέροια. Ερμηνευτικοί ορισμοί της δράσης του Τουριστικού Ομίλου Βέροιας (1958-1965)*

10:20-10:40: Αλέκος Χατζηκώστας, (Δημοσιογράφος – Συγγραφέας), *Για τα Φεστιβάλ ΚΝΕ-ΟΔΗΓΗΤΗ στην Ημαθία*

10:40-11:00: Αντωνία Χαρίση (Εκπαιδευτικός – Δρ. Ιστορίας), *Δημοτικό Σχολείο Παιδούπολης «Καλή Παναγιά»: Εκεί που η Ιστορία συνάντησε τη ζωή (1949-1983)*

11:00-11:30: Συζήτηση

11:30-12:00: Διάλειμμα

Β' Συνεδρία

Ιδεολογία και Πολιτική

Πρόεδρος: Θεοδόσης Τσιρώνης (Δρ. Ιστορίας Α.Π.Θ.)

12:00-12:20: Ευγενία Καβαλάρη (Φιλολόγος), *Αξιοποιώντας το αρχείο της Μαρίας Τσαλουχίδου*

12:20-12:40: π. Αθανάσιος Γ. Βουδούρης (Δρ. Εκκλησιαστικής Ιστορίας), *Δημόσιος εκκλησιαστικός λόγος και ιδεολογικές παρεμβάσεις στον απόηχο του ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου: Αστική διανόηση, πολιτικοκοινωνική ιδεολογία, εκπαιδευτικοί σχεδιασμοί και εκκλησιαστική – θεολογική ρητορική στη Βέροια της περιόδου 1950 – 1967*

12:40-13:00: Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας (Δρ. Εκκλησιαστικής Ιστορίας), *“Μα ξάφνον το πουλί πέταξε...” Η αποκατάσταση της Δημοκρατίας και η επανόρθωση περιόδου στη Βέροια, μέσα από δημοσιεύματα του τοπικού Τύπου και λοιπών αρχειακών τεκμηρίων*

13:00-13:30: Συζήτηση

Γ' Συνεδρία

Πόλη και Περιβάλλον

Πρόεδρος: Μαρία Χειμωνοπούλου (Δρ. Αρχαιολογίας)

19:00-19:20: Δημήτρης Καρασάββας (Ερευνητής Τοπικής Ιστορίας), *Η Μεταμόρφωση της Βέροιας. Η εξέλιξη του δομημένου περιβάλλοντος το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα*

19:20-19:40: Νίκος Αντωνιάδης (Εκπαιδευτικός), *Σχετικά με την δημιουργία του συνοικισμού Κυψέλης στη Βέροια*

19:40-20:00: Βηθλεέμ Μαυροματίδου (Msc Αρχιτέκτων Μηχανικός), *Το Ορτά Τζαμί και η εξέλιξή του στον 20ο αιώνα*

20:00-20:20: Γιάννης Δ. Μοσχόπουλος (Δικηγόρος - Ερευνητής Ιστορίας και Λαογραφίας Ρουμλουκιού), *Η λίμνη Λουδία – Βάλτος Γιαννιτσών και η αποξήρανσή της*

20:20-20:40: Συζήτηση

20:40-21:00: Λήξη Επιστημονικής Ημερίδας

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ

Στ' Επιστημονικής Ημερίδας
Μιλάμε για τη Βέροια του 20^{ου} αιώνα

Αντωνία Χαρίση (Εκπαιδευτικός – Δρ. Ιστορίας)

Δημοτικό Σχολείο Παιδούπολης «Καλή Παναγιά»:

Εκεί που η Ιστορία συνάντησε τη ζωή (1949-1983)

Οι παιδουπόλεις ιδρύθηκαν το 1947, στη διάρκεια του Εμφύλιου Πολέμου, με πρωτοβουλία της τότε βασίλισσας Φρειδερίκης. Αποτέλεσαν ένα μοναδικό και ιδιότυπο κοινωνικό μόρφωμα, τραγική συνέπεια του εμφυλίου πολέμου, χωρίς ιστορικό προηγούμενο και δίχως συνέχεια. Ήταν ένα δίκτυο από 53 ιδρύματα, που εκτείνονταν σε όλη την έκταση της Ελλάδας, τα οποία φιλοξένησαν παιδιά απ' τις εμπόλεμες περιοχές με χρηματοδότηση του εράνου «Πρόνοια Βορείων Επαρχιών Ελλάδος». Ο αριθμός των παιδιών που πέρασαν από αυτές εκτιμάται περίπου στις 25.000. Η παιδούπολη «Καλής Παναγιάς» λειτούργησε στις παρυφές του Βερμίου από το 1949 έως και το 1986, στο χώρο που βρίσκεται το ιστορικό μοναστήρι της Παναγίας Δοβρά. Το κτιριακό της συγκρότημα, που χτίστηκε το 1947 από ελβετική εταιρεία, προοριζόταν αρχικά για πρεβαντόριο, το οποίο όμως δεν λειτούργησε ποτέ. Φιλοξένησε παιδιά, μόνο αγόρια, από διάφορα μέρη της Ελλάδας, κυρίως ορφανά του εμφυλίου πολέμου, στα πλαίσια του βασιλικού «παιδοφυλάγματος». Η ομαδική διαβίωση των παιδιών και η εκπαίδευση έδιναν έμφαση στην εξύμνηση του ελληνοχριστιανικού ιδεώδους και της «μάνας» των παιδιών, δηλαδή της Φρειδερίκης. Το Δημοτικό σχολείο «Καλής Παναγιάς» λειτούργησε από το 1949 έως το 1983. Το πρόγραμμα της λειτουργίας του καθορίζονταν από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων απ' το οποίο και χρηματοδοτούνταν, όπως και τα υπόλοιπα σχολεία της χώρας. Ήταν εξαθέσιο με μεγάλο αριθμό μαθητών ανά τάξη. Μετά την αποφοίτησή τους από αυτό, τα παιδιά μετακινούνταν σε άλλη παιδούπολη, κυρίως αυτή του Ωραιοκάστρου Θεσσαλονίκης, για να συνεχίσουν, αν ήθελαν τις γυμνασιακές τους σπουδές ή να μάθουν να ασκούν μία τέχνη. Το 1986, όταν έκλεισε η παιδούπολη, μέρος της κινητής περιουσίας του σχολείου και το αρχείο του παραδόθηκαν στην κοινότητα Πατρίδας και από εκεί στο Δημοτικό Σχολείο Πατρίδας, σύμφωνα με τον νόμο. Το ζήτημα της λειτουργίας των παιδουπόλεων παραμένει ακόμη και σήμερα ανοικτό στην ιστορική έρευνα, πολύ περισσότερο η λειτουργία των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων σε αυτές. Ωστόσο, τα παιδιά εκείνης της περιόδου, που αποφοίτησαν από αυτά, συνεισφέρουν σήμερα σημαντικά στο κοινωνικό και πολιτισμικό κεφάλαιο των τοπικών κοινωνιών, παρά την ασάφεια στις παιδαγωγικές και κοινωνικοποιητικές προθέσεις της όλης πρωτοβουλίας και την αποσιώπηση ή παραποίηση τους εξαιτίας πολιτικών

παθών ή σκοπιμοτήτων. Σε κάθε περίπτωση, προσδιόρισαν θετικά ή αρνητικά, μέσα από την επίκληση της κοινωνικής δικαιοσύνης, την εκπαιδευτική διάσταση στη ζωή πολλών ανθρώπων.

Χρήστος Σκούπρας (Φιλολόγος - Δρ. Παιδαγωγικών)

Νεολαία και πολιτισμός στη δεκαετία του '50 στη Βέροια. Ερμηνευτικοί ορισμοί της δράσης του Τουριστικού Ομίλου Βέροιας (1958-1965)

Ο Τουριστικός Όμιλος Βέροιας ιδρύθηκε από ομάδα νέων της πόλης το 1958. Ιδρυτικά μέλη, μεταξύ άλλων, ήταν οι Τάκης Βλαχόπουλος, Μιχάλης Μαρμαράς, Μανώλης Καλογήρου. Κυριότερη δράση του Ομίλου ήταν η πραγματοποίηση του Φεστιβάλ Παραγωγής κάθε Αύγουστο, διάρκειας μιας εβδομάδας (1958-1962). Διακηρυγμένος στόχος του Φεστιβάλ Παραγωγής ήταν η προβολή της Βέροιας και της αγροτικής της παραγωγής στο Πανελλήνιο. Στην εισήγηση επιχειρείται να οριστούν οι ερμηνευτικοί άξονες της δράσης του ΤΟΒ, να εξηγηθεί η μαζική συμμετοχή της νεολαίας στις δράσεις του και να ερευνηθεί, εάν και σε ποιο βαθμό η πολιτιστική δράση συσχετιζόταν με την εμπλοκή της νεολαίας στην πολιτική δράση. Τέλος, υπό εξέταση τίθεται η μνήμη των φεστιβάλ Παραγωγής κατά τη διάρκεια της δικτατορίας.

Αλέκος Χατζηκώστας, (Δημοσιογράφος – Συγγραφέας)

Για τα Φεστιβάλ ΚΝΕ-ΟΔΗΓΗΤΗ στην Ημαθία

Τα Φεστιβάλ ΚΝΕ-ΟΔΗΓΗΤΗ είναι ένας πολιτικός-πολιτιστικός θεσμός που ξεκίνησε το 1975 και συνεχίζεται μέχρι σήμερα με πρωτοβουλία της ΚΝΕ σε ολόκληρη την Ελλάδα. Τα Φεστιβάλ από την πρώτη στιγμή αποτελούν βαθιά ιδεολογική πολιτική και πολιτιστική παρέμβαση στη νεολαία. Παίρνουν από τον πρώτο χρόνο κιάλας χαρακτηριστικά ουσιαστικής και αγωνιστικής συμμετοχής της νεολαίας. Ταυτόχρονα συνδέονται από τη γέννησή τους μέχρι σήμερα με συγκεκριμένους διεκδικητικούς στόχους που άπτονται της εκάστοτε οικονομικής-πολιτικής συγκυρίας. Μέσα από την εισήγηση γίνονται αναφορές στο πολιτικό κλίμα της εποχής των πρώτων χρόνων της Μεταπολίτευσης, στα προβλήματα των νέων της περιόδου, στον τρόπο λειτουργίας και παρέμβασης της ΚΝΕ πρώτιστα αλλά και ακροθιγώς των άλλων πολιτικών νεολαιών που δρούσαν στην περιοχή. Αναλύονται οι βαθύτερες αιτίες της επιτυχίας του και της μαζικής συμμετοχής της νεολαίας στις εκδηλώσεις του, πλευρές στις σχέσεις της ΚΝΕ τότε με τα ζητήματα πολιτισμού και γενικότερα του «τρόπου ζωής της νεολαίας». Η εισήγηση περιλαμβάνει ακόμη ρεπορτάζ από τους πρώτους γιορτασμούς (1977-1980) στην Ημαθία στηριγμένα σε δημοσιεύματα εφημερίδων της εποχής (ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ, ΟΔΗΓΗΤΗΣ, τοπικά ΜΜΕ) καθώς και στο προσωπικό αρχείο του εισηγητή.

Ευγενία Καβαλάρη (Φιλολόγος)

Αξιοποιώντας το αρχείο της Μαρίας Τσαλουχίδου

Η Μαρία Τσαλουχίδου, υπήρξε ξεχωριστή προσωπικότητα του γυναικείου κινήματος στην περιοχή της Βέροιας. Υπήρξε αγωνίστρια της Εθνικής Αντίστασης. Για τους αγώνες της φυλακίστηκε και εξορίστηκε. Υπήρξε δημοτική σύμβουλος Βέροιας και εκτέλεσε και χρέη «Δημαρχεύουσας» πριν την Δικτατορία του 1967, θέσεις που λίγες γυναίκες κατείχαν μέχρι τότε σε ολόκληρη την Ελλάδα. Το αρχείο της (είναι στα χέρια του εγγονού της και δημοτικού συμβούλου Πέτρου Τσαπαρόπουλου) περιλαμβάνει ανεκτίμητα ντοκουμέντα, ένα μέρος των οποίων παρουσιάζουμε με την εισήγηση. Ανάμεσα τους: Επιστολές και δελτάρια από διάφορες περιοχές που βρέθηκε εξόριστη. Ντοκουμέντα από το Παγκόσμιο Συνέδριο Γυναικών στη Μόσχα. Ντοκουμέντα από την Πανελλαδική Σύσκεψη Γυναικών της ΕΔΑ. Ποιήματα της, ντοκουμέντα από τη δημοτική της δράση κ.α. Με την εισήγηση γίνεται προσπάθεια μέσα από προσωπικές στιγμές της να ανασυντεθεί η ιστορία της περιόδου αυτής, τόσο τοπικά όσο και πανελλαδικά αλλά και αναδειχθούν πλευρές του γυναικείου κινήματος της περιόδου αυτής και της αυτοδιοικητικής πραγματικότητας.

π. Αθανάσιος Γ. Βουδούρης (Δρ. Εκκλησιαστικής Ιστορίας)

Δημόσιος εκκλησιαστικός λόγος και ιδεολογικές παρεμβάσεις στον απόηχο του ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου: Αστική διάνοηση, πολιτικοκοινωνική ιδεολογία, εκπαιδευτικοί σχεδιασμοί και εκκλησιαστική – θεολογική ρητορική στη Βέροια της περιόδου 1950 – 1967

Το τέλος του ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου εμφάνισε στο κοινωνικό προσκήνιο της ελληνικής επικράτειας την αναγκαιότητα αποτίμησης των αιτιών και των πολυδιάστατων παραμέτρων που οδήγησαν στον εμφύλιο σπαραγμό και την ανατροπή των κοινωνικοπολιτικών ισορροπιών, σχεδόν για μία δεκαετία. Η προσπάθεια αυτή επεκτάθηκε σε ένα ευρύ φάσμα ιδεολογικών, πολιτικών και κοινωνικών κατευθύνσεων, ανάλογα με τις εκάστοτε προσλήψεις, τις καταβολές και τις επιδιώξεις των εκφραστών δημοσίου λόγου. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η δημόσια ρητορική ορισμένων εκκλησιαστικών παραγόντων της εποχής, κυρίως μητροπολιτών, μορφωμένων κληρικών και θεολόγων, οι οποίοι ανέλαβαν ένα είδος «ιδεολογικής εκστρατείας» κοινωνικού προβληματισμού και αναζήτησης προοπτικών αποσόβησης ανάλογων δυσάρεστων μελλοντικών καταστάσεων. Ο άμβωνας των εκκλησιών, οι αίθουσες διαλέξεων της πόλης, οι σχολικές εγκαταστάσεις, ο τοπικός Τύπος, η έκδοση αυτοτελών μελετών και δοκιμίων αποτέλεσαν το κατεξοχήν πεδίο έκφρασης του δημόσιου εκκλησιαστικού πολιτικοκοινωνικού λόγου της εποχής, ο οποίος φαίνεται ότι μπορούσε να επηρεάσει ένα σημαντικό μέρος της τοπικής κοινωνίας. Ιδιαίτερα emblemατική, τουλάχιστον προς την κατεύθυνση της ιδεολογικής παρεμβατικότητας, υπήρξε η φυσιογνωμία του μητροπολίτη Βεροίας και Ναούσης Καλλίνικου Χαραλαμπίκη, ενός ιδιαίτερα μορφωμένου κληρικού της εποχής, με έντονες πολιτικές και κοινωνι-

κές ανησυχίες, καθώς και αρκετών ακόμη κληρικών και θεολόγων της περιφέρειας. Στην ανακοίνωση θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε ορισμένες από τις βασικές πολιτικοκοινωνικές θέσεις και απόψεις εκκλησιαστικών παραγόντων της Μετεμφυλιακής εποχής, όπως αυτές εκφράστηκαν στην επαρχία της Βέροιας ή είχαν άμεση απήχηση στην περιοχή, αξιοποιώντας μία σειρά από πηγές, όπως εκκλησιαστικά αρχεία, ομιλίες, μελέτες και δημοσιεύματα του τοπικού Τύπου. Η ανακοίνωση θα εστιάσει το ενδιαφέρον της κυρίως σε ζητήματα πολιτικής και κοινωνικής ιδεολογίας καθώς και σε παραμέτρους που συνδέονται με τις εκπαιδευτικές στοχεύσεις της Μετεμφυλιακής περιόδου, υπό το πρίσμα της εκκλησιαστικής οπτικής.

Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας (Δρ. Εκκλησιαστικής Ιστορίας)

“Μα ξάφνου το πουλί πέταξε...”

Η αποκατάσταση της Δημοκρατίας και η επακόλουθη περίοδος στη Βέροια, μέσα από δημοσιεύματα του τοπικού Τύπου και λοιπών αρχειακών τεκμηρίων.

Στις 24 Ιουλίου 1974 επανήλθε στη χώρα το δημοκρατικό πολίτευμα μετά από μια περίοδο περιορισμού και στέρησης των πολιτικών και άλλων ελευθεριών, η οποία κράτησε επτά χρόνια. Πρόκειται για την επτάχρονη δικτατορία των συνταγματαρχών τη γνωστή και ως «Χούντα», η οποία είχε επιβληθεί την 21^η Απριλίου 1967. Η πολιτική αυτή μεταβολή έγινε αισθητή στην καθημερινή ζωή των πολιτών, καθώς συνεπαγόταν ποικίλες αλλαγές σε διάφορα επίπεδα. Την αποκατάσταση της Δημοκρατίας στη χώρα ακολούθησε ένα μικρό χρονικό διάστημα προσαρμογής και προετοιμασίας για τις εθνικές εκλογές στις 17 Νοεμβρίου 1974. Στο διάστημα αυτό, καταργήθηκε η διοικητική δομή που είχε δημιουργήσει το καθεστώς, τουλάχιστον, σε επίπεδο προσώπων. Οι διορισμένοι, από αυτό, τοπικοί άρχοντες και οι διάφοροι παράγοντες, απομακρύνθηκαν και τις θέσεις τους ανέλαβαν άλλοι, επίσης διορισμένοι, από την Κυβέρνηση εθνικής ενότητας, υπό τον Κωνσταντίνο Καραμανλή. Η παρούσα εισήγηση σκοπό έχει να παρουσιάσει τη μεταδικτατορική περίοδο στη Βέροια, από την αποκατάσταση της Δημοκρατίας μέχρι την επίλυση του πολιτειακού ζητήματος τον Δεκέμβριο του 1974. Μέσα από αυτήν θα παρουσιαστούν οι πολιτικές συνιστώσες που διαμορφώνονται σε τοπικό επίπεδο στο εν λόγω διάστημα και οι εκπρόσωποί τους, οι οποίοι θα διεκδικήσουν την ψήφο των πολιτών στις εθνικές εκλογές του Νοεμβρίου. Επιπλέον, θα γίνει προσπάθεια συσχετισμού των αποτελεσμάτων των εκλογών του '74 με άλλα εκλογικά αποτελέσματα της προδικτατορικής περιόδου. Τέλος, θα γίνει αναφορά στο δημοψήφισμα του Δεκεμβρίου του 1974 για την επίλυση του πολιτειακού ζητήματος. Η έρευνα για την παρουσίαση του παραπάνω ζητήματος στηρίζεται στον τοπικό Τύπο της Ημαθίας, καθώς επίσης και αρχειακά τεκμήρια από τις συλλογές των Γ.Α.Κ. Ν. Ημαθίας. Επιπλέον, πρόκειται να χρησιμοποιηθεί αρχειακό υλικό από το Αρχείο των αποφάσεων του Δημοτικού Συμβουλίου του Δήμου Βέροιας, σε μια προσπάθεια καταγραφής της στάσης του Δήμου Βέροιας και των εκπροσώπων της τοπικής αυτοδιοίκησης στο συγκεκριμένο διάστημα.

Δημήτρης Καρασάββας (Ερευνητής Τοπικής Ιστορίας)

Η Μεταμόρφωση της Βέροιας.

Η εξέλιξη του δομημένου περιβάλλοντος το δεύτερο μισό του 20ου

Η πληθυσμιακή εξέλιξη της Βέροιας, στα μεταπολεμικά χρόνια, καθόρισε εν πολλοίς τις όποιες παρεμβάσεις των Δημοτικών Αρχών στην πόλη. Οι ανάγκες των κατοίκων ώθησαν τον Δήμο στις απαραίτητες αλλαγές ώστε η πόλη να καταστεί λειτουργική. Η ραγδαία και βιαστική ανοικοδόμηση, την «εποχή της αντιπαροχής», επιδρά αρνητικά κυρίως στην ρυμοτομία, γεγονός που θα επιβαρύνει τα κατοπινά χρόνια το κυκλοφοριακό. Η μη εφαρμογή του αρχικού Σχεδίου Πόλης, σταδιακά θα οδηγήσει στην λύση των επεκτάσεων. Οι Δημοτικές Αρχές της μεταπολίτευσης θα στρέψουν το ενδιαφέρον τους σε έργα – τομές που θα βοηθήσουν στην εξυγίανση της πόλης. Με την αλλαγή φιλοσοφίας, αλλά και την γενναία χρηματοδότηση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ο Δήμος προσπαθεί να διορθώσει λάθη και παραλήψεις του παρελθόντος. Σημαντικός είναι ο ρόλος του, κατ' έτος, Τεχνικού Προγράμματος, που εστιάζει κυρίως σε θέματα της καθημερινότητας και γενικά στην ποιότητα ζωής, ενώ ο έγκαιρος και ορθός σχεδιασμός παραμένει διαρκές ζητούμενο για κάθε Δημοτική Αρχή.

Νίκος Αντωνιάδης (Εκπαιδευτικός)

Σχετικά την δημιουργία του συνοικισμού Κυψέλης στη Βέροια

Ο συνοικισμός της Κυψέλης στη Βέροια «μετρά» πάνω από 50 χρόνια ζωής. Συνοικισμός που δημιουργήθηκε από λαϊκά στρώματα της πόλης αλλά και εσωτερικούς μετανάστες από τους γύρω νομούς. Μέσα από την εισήγηση και αξιοποιώντας υλικό του εκεί πολιτιστικού συλλόγου, τοπικές εφημερίδες, αλλά και το αρχείο του Μιλτιάδη Κλοκίδη, που υπήρξε πρόεδρος και «ψυχή» του πολιτιστικού μορφωτικού συλλόγου, γίνεται προσπάθεια καταγραφής της πορείας δημιουργίας και ανάπτυξης της συνοικίας. Ταυτόχρονα καταγράφεται η κοινωνική-οικονομική κατάσταση των κατοίκων της και οι δράσεις για την αλλαγή της. Παρουσιάζονται πλευρές των σχέσεων τοπικής διοίκησης-συνοικισμού, καθώς και η ανάπτυξη μορφωτικών-πολιτιστικών εκδηλώσεων-δραστηριοτήτων σ' αυτήν. Μέσω της ιστορίας του συνοικισμού γίνονται ταυτόχρονα προσπάθειες να φωτιστούν πλευρές της διαδικασίας αναμόρφωσης της σύγχρονης εικόνας της πόλης κατά την Μετεμφυλιακή περίοδο.

Βηθλεέμ Μαυροματίδου (Msc Αρχιτέκτων Μηχανικός)

Το Ορτά Τζαμί και η εξέλιξη του στον 20ο αιώνα

Η παρούσα εισήγηση στηρίζεται σε διπλωματική εργασία (2002) στο Διατμηματικό Τμήμα για την Προστασία Μνημείων και Συνόλων του ΕΜΠ για την προστασία και

ανάδειξη του μνημείου. Το Ορτά Τζαμί, ένα από τα πρωιμότερα οθωμανικά τεμένη της χώρας μας και το παλαιότερο σωζόμενο της Βέροιας (1490/91), είναι ιστορικό διατηρητέο μνημείο από το 1938. Η απλή λιθοκτιστη, πάχους ενός μέτρου, τρουλαία κατασκευή (10 X 10 X 10 μ.), με περίτεχνο μιναρέ και προστώ, του οποίου δεν σώζονται παρά ελάχιστα τμήματα, διατηρείται σε μέτρια κατάσταση. Ο συνδυασμός των σύγχρονων υλικών και μορφών που προτείνονται για την αποκατάσταση των τμημάτων που δεν σώζονται πλέον, οι μέθοδοι για την αντιμετώπιση της βλάστησης που έχουν ενσωματωθεί στη φέρουσα κατασκευή του μνημείου, οι τρόποι αποτύπωσης που υιοθετήθηκαν για το συγκεκριμένο έργο, αλλά και η πρόταση για την επανάχρησή του αποτελούν τη συμβολή της ανακοίνωσης στη γενικότερη επιστήμη της αποκατάστασης των μνημείων. Μέχρι σήμερα δεν είναι γνωστές άλλες μελέτες αποκατάστασης του Ορτά Τζαμί, εκτός από μια πρόταση επανασχεδιασμού του αστικού χώρου που το συμπεριλαμβάνει στα πλαίσια Διπλωματικής Εργασίας του Τμήματος Αρχιτεκτόνων (ΑΠΘ). Οστόσο ιστορικές έρευνες έχουν γίνει για την ύπαρξη και την μορφή του προστώου. Με την εισήγηση επιδιώκεται να προβληθεί ένα εξέχον μνημείο οθωμανικής αρχιτεκτονικής στο κέντρο της Βέροιας και οι προτάσεις/μέθοδοι αποκατάστασης και ανάδειξής του. Στην εισήγηση θα παρουσιαστούν σχέδια κατόψεων, όψεων, τομών αποτύπωσης και πρότασης, φωτογραφίες εσωτερικές και εξωτερικές του μνημείου και χάρτες της πόλης. Η εισήγηση παρουσιάστηκε σε επιστημονική ημερίδα το 2013 από κοινού με την αρχαιολόγο Αγαθονίκη Τσιλιπάκου.

Γιάννης Δ. Μοσχόπουλος (Δικηγόρος - Ερευνητής Ιστορίας και Λαογραφίας Ρουμλουκιού)

Η λίμνη Λουδία - Βάλτος Γιαννιτσών και η αποξήρανσή της

Στην εισήγηση θα εξεταστούν τα γεωμορφολογικά δεδομένα που οδήγησαν στην δημιουργία της λιμνοθάλασσας στη θέση του άλλοτε αριστερού μυχού του Θερμαΐου κόλπου, έως την τελική μεγάλη έκτασή της, στο οδικό δίκτυο που την περιέβαλε, και στους οικισμούς που αναπτύχθηκαν σ' αυτήν και γύρω από αυτήν. Επίσης, θα ερευνηθούν ζητήματα που συνδέονται με την συνεισφορά της στην οικονομική ζωή της πεδιάδας αλλά και στα προβλήματα υγείας που προκαλούσε στους κατοίκους. Επιπρόσθετα, θα συζητηθούν παράμετροι αναφορικά με τον καίριο ρόλο της κατά την διάρκεια του μακεδονικού αγώνα και θα προσεγγιστούν οι πρώτες απόπειρες αποξήρανσής της. Μετά την απελευθέρωση και την εγκατάσταση προφυγικών πληθυσμών στην Μακεδονία η αποξήρανσή της προέκυψε ως αδήριτη ανάγκη εξασφάλισης νέων παραγωγικών εδαφών για καλλιέργεια. Τέλος, θα επιχειρηθεί περιγραφή των μεγάλων τεχνικών - υδραυλικών έργων που οδήγησαν στην πλήρη αποστράγγισή της και την γεωργική εκμετάλλευσή της, με παράθεση εκτενούς και σπάνιου φωτογραφικού υλικού. Φέτος είναι η επέτειος των 80 ετών από εκείνη την αποξήρανση (1936-2016).

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Μαρία Χειμωνοπούλου, αρχαιολόγος – Δρ. αρχαιολογίας

Η ιστορία της προστασίας των ιστάμενων μνημείων της πόλης της Βέροιας

Η Βέροια¹, σημαντική μακεδονική πόλη με διαχρονική ιστορία, ιδρυμένη σε μία στρατηγική τοποθεσία ελέγχου των οδών που συνδέουν τη δυτική και κεντρική Μακεδονία με τη νότιο Ελλάδα και το Αιγαίο, διασώζει, από τα πρώτα ίχνη κατοίκισής της στην Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου (περιοχή Αρχαιολογικού Μουσείου, 10^{ος}-8^{ος} αι.)² έως και τους όψιμους οθωμανικούς χρόνους, ένα πολύτιμο ιστορικό απόθεμα. Η παλαιότερη γραπτή μαρτυρία για την πόλη προέρχεται πιθανόν από τον Θουκυδίδη το 432 π.Χ.³. Στα ελληνιστικά χρόνια, η καταγωγή του βασιλικού οίκου των Αντιγονιδών από τη Βέροια την αναδεικνύει σε δεύτερη μετά την Πέλλα πόλη του μακεδονικού βασιλείου. Η ακμή της ανιχνεύεται στα τμήματα της οχύρωσης, τα μνημειακά οικοδομικά λείψανα, τα πλούσια νεκροταφεία και τα επιγραφικά ευρήματα. Η ρωμαϊκή κατάκτηση λειτουργεί ως καταλύτης για μία ακόμη πιο εντυπωσιακή ανάπτυξη, εφόσον ως έδρα του Κοινού των Μακεδόνων εξελίσσεται σε μεγάλη και πολυάνθρωπη πόλη, κέντρο διεξαγωγής εκδηλώσεων υπερτοπικού χαρακτήρα και απόδοσης τιμών αυτοκρατορικής λατρείας.

Η Βέροια ευαγγελίζεται το Χριστιανισμό, κατά τη διάρκεια της δεύτερης περιόδου του Απόστολου Παύλου το 50-51 μ.Χ. και εξελίσσεται κατά τη διάρκεια των πρώτων μεταχριστιανικών αιώνων σε σημαντικό θρησκευτικό κέντρο. Η άνθηση του Χριστιανισμού βεβαιώνεται από τον εντοπισμό παλαιοχριστιανικών βασιλικών σε έξι θέσεις (βασιλικές Αγίου Παταπίου, Αγίου Ιωάννου, οδού Καρατάσου, Αγίας Άννας, Υπαπαντής, Αγίου Στεφάνου). Η σημαντικότερη αποκαλύφθηκε κάτω από το σημερινό ναό του αγίου Παταπίου και περιλαμβάνει βασιλική με εγκάρσιο κλίτος, βαπτιστήριο και επισκοπικό μέγαρο.

Στη διάρκεια της μεταβατικής εποχής από τα τέλη του 6ου έως και τον 10ο αι., πληροφορίες για την οργάνωση της ζωής προσφέρουν τα αρχαιολογικά δεδομένα της κοιμητηριακής *intra muros* λειτουργίας των μεγάλων βασιλικών, οι οποίες καταστρέφονται και μετατρέπονται σε μικρότερους ναούς. Στον διαφαινόμενο, τουλάχιστον στην αρχή της περιόδου, περιορισμό των λειτουργιών της πόλης συμβάλλει η εγκατάσταση των σλάβων Δρουγουβιτών σε μία περιοχή κοντά στη Βέροια για την ακριβή θέση της οποίας υπάρχουν διάφορες απόψεις⁴.

1 Δύο εκδοχές για την ετυμολογία του ονόματος της πόλης παραδίδονται από την αρχαιότητα. Παρατίθενται από τον ιστορικό Θεαγένη, στο χαμένο σήμερα σύγγραμμά του Μακεδονικά και αποθησαυρίζονται από τον λεξικογράφο Στέφανο Βυζάντιο (6^{ος} αι.) στο βιβλίο του Εθνικά. Σύμφωνα με την πρώτη, η Βέροια όφειλε την ονομασία της στον «κτίστη» της πόλης Φέρωνα/Βέρωνα, ενώ κατά τη δεύτερη, στην κόρη του Μακεδόνα Βέρητα, τη Βέροια.

2 Στα τέλη του 6^{ου} αι. π.Χ.

3 Στο πρώτο βιβλίο των Ιστοριών του Θουκυδίδη, όπου γίνεται αναφορά στην ανεπιτυχή προσπάθεια πολιορκίας της Βέροιας από τον ρ Αθηναίο κατά την πορεία τους από την Πύδνα στην Ποτειδαία.

4 Στην περιοχή που ορίζουν η Βέροια, τα Βοδενά και η Πέλλα, στην περιοχή του σημερινού χωριού Επισκοπή, που βρίσκεται κοντά στην άλλοτε όχθη της αποξηραμένης λίμνης των Γιαννιτσών.

Τον 10 ο αι., παρά τον σοβαρό σεισμό που την έχει πλήξει και μία επίθεση Σαρακηνών, που μαίνονται την περιοχή μετά την άλωση της Θεσσαλονίκης το 904, ο ιστορικός Καμενιάτης αναφέρεται σ' αυτήν ως «περιφανεστάτη τοῖς οἰκήτορσί τε καὶ πᾶσι τοῖς ἄλλοις οἷς αυχεῖ πόλις την σύστασιν».

Την ίδια εποχή αποτελεί έδρα επισκοπής και αναφέρεται ως «δευτέρα τη τάξει» από τις δέκα επισκοπές που υπόκεινται στο μητροπολίτη Θεσσαλονίκης⁵. Στα τέλη του ίδιου αιώνα, η πόλη καταλαμβάνεται από τους Βουλγάρους του τσάρου Σαμουήλ και απελευθερώνεται από τον Βασίλειο Β' το 1001. Στις αρχές του 11^{ου} αι., μετά το τέλος του βουλγαρικού πολέμου αναδεικνύεται σε ιδιαίτερη διοικητική περιφέρεια (θέμα) που περιλαμβάνει το κατεπανίκιο Κίτρους, το χαρτουλαράτο της Δοβροχουβίστας και της Σθλάνιτσας και την πόλη των Βοδενών, ενώ η ύπαρξη θέματος στην περιοχή επιβεβαιώνεται και από αγιολογική πηγή του 12^{ου} αι.. Στα μέσα του 12^{ου} αι. μαρτυρείται επίσης μία σύντομη παραμονή του αυτοκράτορα Μανουήλ Α' Κομνηνού στη Βέροια (1148) κατά τη μετάβασή του στη Σικελία.

Με την ανάδειξη της Βέροιας σε ιδιαίτερη διοικητική μονάδα σχετίζονται οι εκτεταμένες εργασίες επισκευής της οχύρωσης και οι εργασίες ανοικοδόμησης της Παλαιάς Μητρόπολης από τον επίσκοπο Βεροίας Νικήτα στη δεκαετία 1070-1080. Το 1204 ο Βονιφάτιος Μομφερρατικός, παραλαμβάνει στο πλαίσιο της *Partitio Romaniae* τη Βέροια, ωστόσο μετά από δύο χρόνια η πόλη γνωρίζει και τη βραχύβια κατάληψη του βούλγαρου τσάρου Καλοϊωάννη. Η λατινική κατοχή της πόλης συνεχίζεται από το 1207 έως το 1215/16, χρονιά της απελευθέρωσής της από το Θεόδωρο Άγγελο της Ηπείρου, με την παρουσία του οποίου στη Βέροια συνδέονται, η τοιχογράφηση του κεντρικού κλίτους της Παλιάς Μητρόπολης και η ανέγερση του ναού του Μεγάλου Θεολόγου.

Το 1246 η Βέροια προσαρτάται στην αυτοκρατορία της Νικαίας, ανακαταλαμβάνεται από το δεσπότη της Ηπείρου Μιχαήλ Β' στα 1257 και περιέρχεται πιθανόν και πάλι στην αυτοκρατορία της Νικαίας μετά τη μάχη της Πελαγονίας (1259). Η περίοδος της βασιλείας των Μιχαήλ Η' και Ανδρονίκου Β' Παλαιολόγων σηματοδοτεί μία περίοδο μεγάλης ακμής για την πόλη, η αρχιεπισκοπή Βεροίας αναβαθμίζεται σε μητρόπολη, και σημαντικά μνημειακά σύνολα, όπως η Ανάσταση του Χριστού, ο Άγιος Βλάσιος, ο ναός των Αγίων Κηρύκου και Ιουλίττης, η Παλιά Μητρόπολη, κτίζονται, ανακαινίζονται και αγιογραφούνται. Η υψηλή καλλιτεχνική παραγωγή της περιόδου συνδέεται με την παρουσία σημαντικών προσωπικοτήτων, όπως ο θεσσαλονικέας ζωγράφος Καλλιέργης και ο εκ Βεροίας πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Νίφων.

Στη διάρκεια των εμφυλίων πολέμων μεταξύ του Ανδρονίκου Β' Παλαιολόγου και του εγγονού του Ανδρονίκου Γ' (από το 1321 έως το 1328), η πόλη μένει πιστή στον Ανδρόνικο Β'. Στο τελευταίο έτος της εμφύλιας διαμάχης αναφέρεται η εισήγηση ανθρώπων του Ανδρονίκου Γ' στη Θεσσαλονίκη για κατάληψη της Βέροιας. Μετά το θάνατο του Ανδρονίκου Γ' (1341) και την αρχή του δεύτερου εμφυλίου πολέμου, ο οποίος ταλαιπώρησε το βυζαντινό κράτος για μια περίπου δεκαετία, η Βέροια παίζει σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη των γεγονότων και συνδέεται περισσότερο με το όνομα του Ιωάννη Καντακουζηνού. Ο Καντακουζηνός καταλαμβάνει τη Βέροια το 1343 και τοποθετεί το γιο του Μανουήλ στη διοίκηση της πόλης μέχρι το 1346, οπότε καταλαμβάνεται από τον Στέφανο Δουσάν. Η πρόσκαιρη σερβική κατοχή της πόλης από τον Δουσάν διακόπηκε στα 1350, όταν ο Καντακουζηνός κατάφερε να ανακαταλάβει για δεύτερη φορά τη Βέροια. Πολύ σύντομα ο Δουσάν κατέλαβε την Έδεσσα, και πιθανόν και τη Βέροια, η σερβική κατοχή της οποίας για κάποιο διάστημα μέσα στη δεκαετία 1350-1360 θα

5 Darrouzès J., *Notitiae episcopatum Ecclesiae Constantinopolitanae*, Paris 1981, notitia no 7.

πρέπει να διερευνηθεί. Ελληνικές πηγές αναφέρουν για πρώτη φορά κατάληψη της Βέροιας από τους Τούρκους στις 8 Μαΐου του 1387. Η παρουσία τούρκων στην περιοχή αναφέρεται σποραδικά στα διαστήματα (1389-1402), 1410-1413, 1418. Για το έτος της οριστικής άλωσης της Βέροιας από τους Τούρκους και προφανώς από τον Μουράτ Β' στις 9 Απριλίου του έτους 1433, διαφωτιστικό είναι ένα χάραγμα στο ναό του Αγίου Γεωργίου του Μικρού. Η καλλιτεχνική παραγωγή ωστόσο δεν σταματά, και ιδιαίτερα στο β' μισό του 15^{ου} αιώνα, τοιχογραφείται σειρά παλαιών και νέων ναών (Παναγία Γοργοεπήκοος, Παλαιοφορίτισσα, Παναγούδα, Άγιοι Θεόδωροι, Παναγία Χαβιαρά).

Η οθωμανική περίοδος, εποχή ακμής για τη Βέροια, σφραγίστηκε από την παρουσία λογίων όπως οι Ιωάννης Κωττούνης, Μητροφάνης Κριτοπούλος και Κωνσταντίνος Καλοκρατάς (16^{ος} αι.), ορισμένοι από τους οποίους την ευεργέτησαν με την ανέγερση και την ανακαίνιση ναών, όπως ο Άγιος Νικόλαος του μοναχού Ανθίμου, ο Άγιος Βλάσιος, ο Άγιος Νικόλαος Καλοκρατά, οι Άγιοι Κήρυκος και Ιουλίττα, ο Άγιος Νικόλαος Μακαριώτισσας, η Αγία Άννα, ο Άγιος Πατάπιος, ο Παντοκράτορας και η Ευαγγελίστρια. Η καλλιτεχνική παραγωγή συνεχίζεται και στον επόμενο αιώνα με την ανέγερση και τη διακόσμηση των εκκλησιών του Μεγάλου Θεολόγου, Αγίου Νικολάου – Αγίου Σπυρίδωνος, Αγίου Γεωργίου Γραμματικού, Αγίου Νικολάου της Γούρνας.

Στα μέσα του 17^{ου} αι. την επισκέπτεται ο Εβλιγιά Τσελεμπί, ο οποίος μαγεύεται από τα τριαντάφυλλα και τα υφαντά της. Ακμή γνώρισε η Βέροια και στο 18^ο αι.. Στην πόλη εργάζονται ζωγράφοι, όπως οι Κωνσταντίνος ιερομόναχος, Μπαλάσης και Χρυσάφης εκ Μυτιλήνης. Οι τοιχογράφοι εικονογραφούν πλήθος παλαιών και νέων ναών (Μικροί Άγιοι Ανάργυροι, Υπαπαντή, Παντοκράτορας, Χριστός, Παλαιοφορίτισσα, Άγιος Βλάσιος, Άγιος Γεώργιος Γραμματικού, Αγία Παρασκευή, Άγιοι Θεόδωροι, Άγιος Νικόλαος του άρχοντος Καλοκρατά, Άγιος Ανδρέας Κυριώτισσας, Παναγία Περίβλεπτος, Άγιος Πατάπιος, Άγιος Νικόλαος Μακαριώτισσας, Άγιος Ανδρέας Αγίου Γεωργίου, Νέα Μητρόπολη). Το 19^ο αι. αρκετοί βεροιώτες, όπως οι Αναστάσιος Καμπίτης, Κωνσταντίνος Καρακωστής, Μερκούριος Δήμιου, Κωνσταντίνος Θωμά Τζώμος, Δήμος Ιωάννου κ.ά., συμμετείχαν στην επανάσταση του 1821. Η ένταξη της Βέροιας στο ελεύθερο ελληνικό κράτος έγινε στις 16-10-1912. Στο διάστημα 1917-1928, κατακλύσθηκε από ποντίους, μικρασιάτες και θρακιώτες πρόσφυγες, ενώ λίγο αργότερα, το 1943, απώλεσε το σύνολο σχεδόν του εβραϊκού πληθυσμού της, εξαιτίας της γερμανικής κατοχής. Σήμερα, με το πλήθος των σημαντικών της βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων αποτελεί μία από τις πλέον αξιολογες πόλεις με βυζαντινό παρελθόν.

Οι πρώτες συστηματικές προσπάθειες καταγραφής του μνημειακού πλούτου της πόλης της Βέροιας ξεκινούν από το β' μισό του 19ου αι. με τη συνοπτική καταγραφή της ενοριακής διαίρεσης της πόλης και την αναφορά στις εκκλησίες, τα τζαμιά, τα νεκροταφεία και τα σπίτια της από τον Α. Delacoulonche, που την επισκέφθηκε το 1855⁶. Λίγο πριν την απελευθέρωση, το 1908, οι ναοί της Βέροιας παραδίδονται στον συστηματικό κατάλογο του Α. Struck⁷, ενώ μόλις στη δεκαετία του '70 οι δημοσιεύσεις της Ιστορίας της Βέροιας από τον Γ. Χιονίδη και των τοιχογραφιών του Χριστού από στον Στ. Πελεκανίδη ξεκινούν την επιστημονική συζήτηση για τα μνημεία της⁸. Ο αριθμός των μνημείων της Βέροιας που παραδίδεται από τον Α. Struck ανέρχεται σε εβδομήντα δύο ναούς και δεκατέσσερα οθωμανικά μνημεία. Ο αριθμός των ναών είναι σύμφωνος

6 Delacoulonche A., *Mémoire sur le berceaux de la puissance macédonienne des bords de l' Haliakmon et ceux de l' Axios*, Archives des Missions Scientifiques et Littéraires, Première Serie 8 (1858), σ. 67-288.

7 Struck A., *Makedonische Fahrten. II. Die makedonische Niederlande*, Βιέννη 1908.

8 Παπαζώτος Θ., *Η Βέροια και οι ναοί της (11^{ος} -18^{ος} αι.)*, Ιστορική και αρχαιολογική σπουδή των μνημείων της πόλης, Αθήνα 1994, σ. 30-31.

με αυτόν που παραδίδει και ο «Κανονισμός της Ελληνικής Ορθοδόξου Κοινότητας Βερροίας» που συντάχθηκε το 1912. Σύμφωνα με τον τελικό υπολογισμό των υφιστάμενων μέχρι την περίοδο 1908-1912 μνημείων⁹, ο οποίος λαμβάνει υπόψη του τις διπλές αναφορές ορισμένων ναών στις καταγραφές των Struck και του Κανονισμού της Ελληνικής Ορθοδόξου Κοινότητας Βερροίας και την συμπερίληψη ερειπωμένων ή κατεστραμμένων ναών, τα υφιστάμενα χριστιανικά μνημεία της Βέροιας στις αρχές του 20^{ου} αι. είναι τα ακόλουθα:

1. Παναγία Κυριώτισσα (σημ. Άγιος Σάββας Κυριωτίσσης), 2. Υπαπαντή ή Παναγούδα, 3. Άγιος Βλάσιος, 4. Άγιος Ανδρέας, 5. Παναγία Γοργοεπήκοος (1-5 ενορία Παναγίας Κυριωτίσσης), 6. Παναγία Φανερωμένη, 7. Παναγία Βαλτεσινή, 8. Μικροί Άγιοι Ανάργυροι (6-8, ενορία Παναγίας Φανερωμένης), 9. Άγιοι Απόστολοι, 10. Χριστός Παντοκράτωρ, 11. Αγία Άννα, 12. Χριστός Αντιφωνητής (9-12 ενορία Μητροπόλεως), 13. Άγιος Δημήτριος, 14. Άγιοι Θεόδωροι, 15. Παναγία Παλιοφοριτίσσα (13-15 ενορία Αγίου Δημητρίου), 16. Άγιος Στέφανος, 17. Άγιος Νικόλαος, 18. Ευαγγελίστρια, 19. Άγιος Γεώργιος, 20. Αγία Παρασκευή, 21. Άγιος Κήρυκος (16-21 ενορία Παναγίας Μακαριώτισσας), 22. Άγιος Ιωάννης Θεολόγος (Ελεήμων), 23. Άγιος Χριστός (Σωτήρ), 24. Αγία Φωτίδα, 25. Άγιος Νικόλαος Γούρνες, 26. Άγιος Νικόλαος Ξυλοτραβηκτής (22-26 ενορία Αγίου Ιωάννου), 27. Προφήτης Ηλίας, 28. Αγία Άννα, 29. Παναγία Χρυσοπολίτισσα (27-29, ενορία Προφήτη Ηλία), 30. Μέγας Σωτήρας, 31. Άγιος Πατάπιος, 32. Άγιος Νικόλαος Ψαρράς (30-32 ενορία Αγίου Παταπίου), 33. Μεγάλοι Άγιοι Ανάργυροι, 34. Άγιος Βασίλειος, 35. Παναγία Κυριώτισσα, 36. Παναγία Περίβλεπτος, 37. Αγία Άννα, 38. Αγία Βαρβάρα (33-38 ενορία Αγίων Αναργύρων), 39. Άγιος Αντώνιος, 40. Άγιος Βασίλειος, 41. Μέγας Θεολόγος (39-41 ενορία Αγίου Αντωνίου), 42. Άγιος Γεώργιος, 43. Άγιος Νικόλαος, 44. Άγιος Σπυρίδων, 45. Άγιος Ανδρέας (42-45 ενορία Αγίου Γεωργίου), 46. Παναγία Δεξιά, 47. Άγιος Νικόλαος, 48. Αγία Παρασκευή, 49. Άγιος Γεώργιος Ταξιαρχών, 50. Άγιος Νικόλαος, 51. Παναγία Χαβιαρά, 52. Άγιος Προκόπιος, 53. Έξω Παναγία (46-53 ενορία Παναγίας Δεξιάς)¹⁰.

Από τους υφιστάμενους πενήντα τρεις ναούς των αρχών του 20^{ου} αι., μέχρι το 1975 είχαν κατεδαφιστεί οι επτά (ναοί των Αγίων Άννας, Αγίας Φωτίδας, Αγίου Νικολάου Ξυλοτραβηκτή, Παναγίας Χρυσοπολίτισσας, Παναγίας Κυριώτισσας, Αγίας Βαρβάρας και Αγίου Βασιλείου), ενώ από τους κατεστραμμένους έχει επισκευασθεί σήμερα ο ναός του Αγίου Σπυρίδωνα, έτσι ώστε σήμερα μαζί με την Παλιά Μητρόπολη, να υπάρχουν 48, ιστάμενοι και σε επίπεδο θεμελίων, ναοί.

Πηγή για την κατάσταση διατήρησης των ναών της Βέροιας, εκτός από τις καταγραφές των Delacoulonche και Struck, αποτελεί επίσης η επίσκεψη του Γεωργίου Λαμπάκη στη Βέροια τον δεκαπενταύγουστο του 1901, ο οποίος φωτογραφίζει το Βήμα του Αποστόλου Παύλου, τον Άγιο Σάββα της Κυριώτισσας, τον Μητροπολιτικό ναό των Αγίων Αποστόλων Πέτρου και Παύλου, τον ναό του Αγίου Νικολάου του Σφραντζή και τον ναό των Αγίων Κηρύκου και Ιουλίττης. Δεν δίνει ιδιαίτερες πληροφορίες για τα μνημεία στο Δελτίον της ΧΑΕ, σημειώνει ωστόσο την προσπάθεια του να διασώσει από την καταστροφή τον ναό του Αγίου Νικολάου. Οι ναοί των Αγίου Νικολάου και Αγίου Σάββα περιλαμβάνονται το 1916 στη μελέτη του G. Millet *L' école greque dans l' architecture*

9 Παπαζώτος Θ., *Η Βέροια και οι ναοί της (11^{ος} -18^{ος} αι.)*, Ιστορική και αρχαιολογική σπουδή των μνημείων της πόλης, Αθήνα 1994, σ. 162-163.

10 Τα κατεστραμμένα μνημεία έως το 1908 ήταν τα εξής: 54. Άγιος Νικόλαος, 55. Άγιος Κωνσταντίνος, 56. Παναγία Χρυσοβενέτισσα, 57. Άγιος Σπυρίδων, 58. Παναγία Πανύμνητος, 59. Αγία Τριάς, 60. Άγιος Νικόλαος Ακαταμάχητος, 61. Αγία Ιερουσαλήμ, 62. Πρόδρομος, 63. Αγία Καλήπετρα (Παναγία), 64. Άγιος Ταξιάρχης, 65. Άγιος Μώκιος.

byzantine και από τότε μέχρι και την δεκαετία του '70, οπότε και δημοσιεύονται η Ιστορία της Βέροιας από το Γ. Χιονίδη¹¹ και οι τοιχογραφίες του Χριστού από στον Στ. Πελεκανίδη¹², η Βέροια δεν είχε απασχολήσει σχεδόν καθόλου το ενδιαφέρον των ερευνητών. Η μελέτη των μνημείων της πόλης έχει αποδώσει τις τρεις τελευταίες δεκαετίες τρεις διδακτορικές διατριβές των Θ. Παπαζώτου¹³, Α. Τσιλιπάκου¹⁴ και Γ. Σκιαδαρέση¹⁵, ενδεικτικές του πλούσιου βυζαντινού και μεταβυζαντινού υλικού¹⁶, ενώ η συζήτηση για τα οθωμανικά μνημεία σε επίπεδο πανεπιστημιακών μελετών έχει ξεκινήσει μόλις την περασμένη δεκαετία με την μεταπτυχιακή εργασία της Β. Μαυροματίδου για την αναστήλωση του Ορτά Τζαμί και την πτυχιακή των αρχιτεκτόνων Α.Σ. Ματσokάνη και Α.Ι. Μαργιέ για τα οθωμανικά μνημεία της Βέροιας.

Η μέριμνα της αρχαιολογικής υπηρεσίας για την προστασία των βυζαντινών, μεταβυζαντινών και οθωμανικών μνημείων της πόλης έχει ως αφετηρία το προεδρικό διάταγμα του 1924 με το οποίο κηρύσσονται τα πρώτα 12 μνημεία της Βέροιας¹⁷. Ο μεσοβυζαντινός επισκοπικός ναός της Παλιάς Μητρόπολης είναι το πρώτο μνημείο που υπάγεται στις προστατευτικές διατάξεις της αρχαιολογικής νομοθεσίας, ενώ μαζί με την Παλιά Μητρόπολη κηρύσσονται επίσης ως ιστορικοί διατηρητέοι οι ναοί των Αγίων Κηρύκου και Ιουλίτης, Αναστάσεως του Χριστού, Αγίας Φωτίδας, Αγίου Νικόλαου της Γούρνας, Αγίας Παρασκευής, Αγίου Γεωργίου του μικρού, Παναγίας Περιβλέπτου, Ευαγγελίστριας, Αγίου Νικολάου (Μακαριώτισσας), Παναγίας Παληορίτισσας ή Παλαιοφορίτισσας και του Χριστού Παντοκράτορος.

Το 1938 με βασιλικό διάταγμα στο πλαίσιο της κήρυξης ως ιστορικών διατηρητέων ορισμένων οθωμανικών μνημείων της ελληνικής επικράτειας, από την πόλη της Βέροιας κηρύσσεται το τέμενος Ορτά Τζαμί¹⁸.

Ο οχυρωματικός περίβολος της πόλης της Βέροιας, τμήματα του οποίου διατηρούνται στη βόρεια είσοδο της πόλης και στο νότιο, νοτιοανατολικό τμήμα της χαρακτηρίστηκε ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο με δύο υπουργικές αποφάσεις των ετών

11 Χιονίδη Γ. Χ., *Ιστορία της Βέροιας (της πόλεως και της περιοχής)*, Τόμος Πρώτος, Βέροια 1960.
Χιονίδη Γ. Χ., *Ιστορία της Βέροιας (της πόλεως και της περιοχής)*, Τόμος Δεύτερος, Βυζαντινοί Χρόνοι, Θεσσαλονίκη 1970.

12 Πελεκανίδης Στ., *Καλλιέργης, όλης Θεσσαλίας άριστος ζωγράφος*, Αθήναι 1973.

13 Παπαζώτος Θ., *Η Βέροια και οι ναοί της (11^{ος}-18^{ος})*, *Ιστορική και αρχαιολογική σπουδή των μνημείων της πόλης*, Αθήνα 1994.

14 Τσιλιπάκου Αγ., *Η μνημειακή ζωγραφική στη Βέροια τον 17ο αι.*, Θεσσαλονίκη 2002 (αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή).

15 Σκιαδαρέσης Γ., *Η αρχιτεκτονική της Παλαιάς Μητρόπολης Βέροιας*, Θεσσαλονίκη 2016.

16 Η Παλαιά Μητρόπολη της Βέροιας περιλαμβάνεται επίσης και στην συνθετική διδακτορική διατριβή της Φλώρας Καραγιάννη για τους επισκοπικούς ναούς της Μακεδονίας κατά την μέση βυζαντινή περίοδο, Καραγιάννη Φ., *Επισκοπικοί ναοί της Μέσης Βυζαντινής περιόδου. Το παράδειγμα της Μακεδονίας*, (αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή), Θεσσαλονίκη 2006.

17 ΠΔ 3-11-1924 - ΦΕΚ 279/Α/6-11-1924 Περί ανακηρύξεως Βυζαντινών μνημείων εν Καστοριά και Βεροία. Ανακηρύσσονται προέχοντα Βυζαντινά μνημεία και διατηρητέοι ιστορικοί και αρχαιολογικοί χώροι, προστατευόμενοι υπό του νόμου 2447 (Ν.2447, άρθρα 14 και 15), τα κάτωθι μνημεία της δυτικής Μακεδονίας, ήτοι: 2) Εν Βεροία: α) Η Παλαιά Μητρόπολις (Χουνκιάρ-Τζαμί), β) Άγιος Κήρυκος, γ) Χριστός, δ) Αγία Φωτεινή (κοινώς Αγία Φωτίδα), ε) Άγιος Νικόλαος της Γούρνας, στ) Αγία Παρασκευή, ζ) Άγιος Γεώργιος ο μικρός, η) Περίβλεπτος, θ) Ευαγγελίστρια, ι) Άγιος Νικόλαος (Μακαριώτισσης), ια) Παναγία Παληορίτισσα, ιβ) Παντοκράτωρ.

18 ΒΔ 13-1-1938 - ΦΕΚ 18/Α/20-1-1938, Περί κηρύξεως διατηρητέων Ιστορικών Μνημείων. «Κηρύσσομεν διατηρητέα ιστορικά μνημεία τα κάτωθι: ...4. Εν Βεροία: Το Ορτά Τζαμί. Στο πλαίσιο της κήρυξης του 1938 περιλήφθηκαν οθωμανικά μνημεία από τις πόλεις των Χανίων, Ρεθύμνου, Ηρακλείου, Βεροίας, Αρτας, Ξερρών, Θεσσαλονίκης και Μυτιλήνης.

1961¹⁹ και 1969²⁰. Η κήρυξη του 1961 αναφέρεται γενικά στα σωζόμενα τμήματα των αρχαίων τειχών της Βέροιας, ενώ στην κήρυξη του 1969 αναφέρονται τα οικοδομικά τετράγωνα από τα οποία διέρχονται τα τείχη, τα παράπλευρα αυτών οικοδομικά τετράγωνα, και τα τμήματα εκτός σχεδίου πόλεως.

Το 1962 χαρακτηρίζονται ως ιστορικά διατηρητέα μνημεία ο ναός του Αγίου Νικολάου της ενορίας Αγίου Αντωνίου (του άρχοντος Καλοκρατά) και ο ναός της Παναγίας Χαβιαρά²¹.

Το 1963 στο πλαίσιο της κήρυξης των μεταβυζαντινών ναών της Θεσσαλονίκης περιλαμβάνεται μαζί με την Παναγούδα και ο δίδυμος οθωμανικός λουτρώνας της Βέροιας²², ο οποίος την επόμενη χρονιά επαναχαρακτηρίζεται ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο στη συνολική και πολυπληθέστερη κήρυξη ιστορικών διατηρητέων μνημείων και εκκλησιών της πόλης της Βέροιας του 1964/65²³.

Η συνολικότερη κήρυξη των μνημείων της πόλης, που περιλαμβάνει σαράντα ένα μνημεία, είναι η κήρυξη του 1965, στην οποία χαρακτηρίζονται ως ιστορικά διατηρητέα μνημεία οι ναοί των Αγίου Ανδρέα, Παναγίας Γοργοεπηόκου, Αγίου Βλασίου, Παναγούδας ή Υπαπαντής και Αγίου Σάββα (Κυριώτισσα) ενορίας Κυριωτίσσης, το συγκρότημα Τουρκικών λουτρών, ο Μητροπολιτικός ναός των Αγίων Αποστόλων Πέτρου και Παύλου, η Παναγία Φανερωμένη και οι Άγιοι Ανάργυροι ενορίας Φανερωμένης, η Αγία Άννα, η Παναγία Βαλτεσινή και ο Χριστός Αντιφωνητής της ενορίας Μητροπόλεως, ο Άγιος Δημήτριος, οι Άγιοι Θεόδωροι και η Ευαγγελίστρια ενορίας Αγίου Δημητρίου, ο Άγιος Στέφανος και η Αγία Παρασκευή ενορίας Μακαριωτίσσης, ο Προφήτης Ηλίας και η Αγία Άννα ενορίας Προφήτου Ηλία, η Παναγία Δεξιά και η Αγία Παρασκευή και Άγιος Νικόλαος ενορίας Δεξιάς, ο Άγιος Νικόλαος Ευλοτρυφτής της ενορίας Αγίου Ιωάννου, οι ναοί της Παναγίας Κυριωτίσσης, Αγίου Βασιλείου, Αγίας Βαρβάρας και Αγίας Άννας ενορίας Αγίων Αναργύρων, ο Άγιος Πατάπιος και οι ναοί των Αγίου Σωτήρος και Αγίου Νικολάου του Ψαρά ενορίας Αγίου Παταπίου, ο ναός του Αγίου Γεωργίου και οι ναοί των Αγίων Σπυριδώνος, Ανδρέα και Νικολάου ενορίας Αγίου Γεωργίου, ο ναός του Μεγάλου Θεολόγου, και οι ναοί των Αγίου Γεωργίου και Προκοπίου ενορίας Αγίου Αντωνίου, ο ναός της Έξω Παναγιάς, το Μεντρεσέ Τζαμί, το Τέμενος

19 ΥΑ 15794/19-12-1961, ΦΕΚ 35/Β/2-2-1962, Περί χαρακτηρισμού ως ιστορικών διατηρητέων μνημείων και αρχαιολογικών χώρων: ..ΝΟΜΟΣ ΗΜΑΘΙΑΣ 1. Τα σωζόμενα τμήματα των αρχαίων τειχών της Βέροιας.

20 ΥΑ 12891/26-6-1969, ΦΕΚ 448/Β/14-7-1969, Περί κηρύξεως αρχαίων τειχών Βεροίας ως ιστορικών διατηρητέων μνημείων, «Αποφασίζομεν όπως κηρυχθώσιν ως ιστορικά διατηρητέα μνημεία τα εντός της πόλεως της Βεροίας υπάρχοντα αρχαία τείχη, τα διερχόμενα δια των υπ. αριθ. 35, 36, 37, 38, 52, 31, 93, 94, 115 οικοδομικών τετραγώνων, τα παραπλεύρως των υπ. αριθ. 53, 173, 174, 175 και 176 οικοδομικών τετραγώνων ευρισκόμενα ως και τα τμήματα εκείνα των τειχών τα περικλειόμενα υπό χώρων (εκτός σχεδίου πόλεως) ως δηλούνται ούτοι δια διαγραμμίσεως εις το συνημμένον τοπογραφικόν διάγραμμα». (ΚΝ 5351/1932, άρθρα 50 και 52).

21 ΥΑ 8787/24-9-1962 - ΦΕΚ 369/Β/19-10-1962, Περί κηρύξεως αρχαιολογικών χώρων εν Βεροία.: «Χαρακτηρίζομεν ως ιστορικά διατηρητέα μνημεία: 1) τον εν Βεροία ναόν του Αγίου Νικολάου της ενορίας Αγίου Αντωνίου και 2) τον εν Βεροία ναόν της Παναγίας Χαβιαρά». (ΚΝ 5351/1932, άρθρα 50 και 52).

22 ΥΑ 931/22-8-1963 - ΦΕΚ 382/Β/29-8-1963, Περί κηρύξεως ως ιστορικών διατηρητέων μνημείων μεταβυζαντινών ναών Θεσσαλονίκης. «Χαρακτηρίζομεν ως ιστορικά διατηρητέα μνημεία τους κάτωθι μεταβυζαντινούς ναούς της Θεσσαλονίκης: α) Άγιον Μηνά, β) Άγιον Αθανάσιον, γ) Νέα Παναγία, δ) Υπαπαντή και Παναγούδια, ως και τα παλαιά τουρκικά λουτρά Βεροίας». (ΚΝ 5351/1932, άρθρο 52)

23 ΥΑ 16385/10-12-1964 - ΦΕΚ 30/Β/16-1-1965, Περί κηρύξεως ιστορικών διατηρητέων μνημείων εκκλησιών. «Χαρακτηρίζομεν ως ιστορικά διατηρητέα μνημεία τας κάτωθι εκκλησίας κλπ της πόλεως Βεροίας: ...6) Συγκρότημα Τουρκικών λουτρών, ιδιοκτησίας Παπαδοπούλου, Τσαρούχα κλπ (Ο.Τ. 70)... (ΚΝ 5351/1932, άρθρα 50 και 52)

Μαχμούτ Τσελεπή και τα «υπολείμματα φρουρίου πλησίον Παλαιάς Μητροπόλεως»²⁴.

Το 1979 κηρύσσεται ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο ο ναός των Αγίων Αναργύρων²⁵.

Η προσεκτική ανάγνωση των ΦΕΚ των κηρύξεων προσφέρει ορισμένα χρήσιμα στοιχεία για την κατανόηση των προτεραιοτήτων της προστασίας των μνημείων κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αι. Στην κήρυξη του 1924, τα περισσότερα μνημεία, εκτός από την Παλιά Μητρόπολη, τον γειτονικό προς αυτή Παντοκράτορα και την Περίβλεπτο, βρίσκονται στην περιοχή του ιστορικού τόπου της Μακαριωτίσσης, και σε αυτά περιλαμβάνονται επίσης ο Άγιος Νικόλαος της Γούρνας στην περιφέρεια αυτής της περιοχής. Το βασιλικό διάταγμα του 1938, αποτελεί την πρώτη προσπάθεια προστασίας των οθωμανικών μνημείων της ελληνικής επικράτειας, και μεταξύ αυτών κηρύσσεται και το παλαιότερο, μέχρι στιγμής εξακριβωμένο, οθωμανικό τέμενος της Βέροιας, Ορτά Τζαμί. Οι κηρύξεις του 1962 αφορούν σε δύο μνημεία που κινδύνεψαν και υπέστησαν την βάνανση ανάπτυξη της ανοικοδόμησης εκείνης της εποχής, η οποία δεν δίστασε στο ναό της Παναγίας της Χαβιαρά να θεμελιώσει τα από οπλισμένο σκυρόδεμα πέδιλα της όμορης οικοδομής κυριολεκτικά μέσα στην εκκλησία, διατρυνώντας στέγες και τοίχους της. Το δεύτερο μνημείο που κηρύχθηκε ιστορικό διατηρητέο, ο Άγιος Νικόλαος του Αρχοντος Καλοκρατά, απέκτησε και το προσωνύμιο «ο Λαμαρινάς», εξαιτίας της στέγης από λαμαρίνα που εσπενυσμένα τοποθετήθηκε προκειμένου να προστατεύσει τη ζωγραφική παραγωγή μιας από τις πιο αξιόλογες περιόδους της τέχνης της Βέροιας, η οποία έμεινε ανυπεράσπστη μπροστά στις φθινοπωρινές βροχές που προκάλεσαν την κατάρρευση της στέγης του. Ένα οθωμανικό μνημείο της περιοχής της Κυριωτίσσης κηρύσσεται ως ιστορικό διατηρητέο τη χρονιά του 1963, ενώ το 1965 κηρύσσονται τα

24 ΥΑ 16385/10-12-1964 - ΦΕΚ 30/Β/16-1-1965, Περί κηρύξεως ιστορικών διατηρητέων μνημείων εκκλησιών. «Χαρακτηρίζομεν ως ιστορικά διατηρητέα μνημεία τας κάτωθι εκκλησίας κλπ της πόλεως Βεροίας: 1) Άγιος Ανδρέας ενορίας Κυριωτίσσης (Ο.Τ. 59). 2) Γοργοεπήκοος ενορίας Κυριωτίσσης (Ο.Τ. 60). 3) Άγιος Βλάσιος (Ο.Τ. 58, 59, 68, 69). 4) Παναγούδα, ενορίας Κυριωτίσσης (Ο.Τ. 58). 5) Κυριώτισσα ενορίας Κυριωτίσσης (Ο.Τ. 58). 6) Συγκρότημα Τουρκικών λουτρών, ιδιοκτησίας Παπαδοπούλου, Τσαρούχα κλπ (Ο.Τ. 70). 7) Άγιοι Απόστολοι (Νέα Μητρόπολις) (Ο.Τ. 72). 8) Φανερωμένη (Ο.Τ. 72). 9) Αγία Άννα ενορίας Μητροπόλεως (Ο.Τ. 68). 10) Βαλτεσινή, ενορίας Μητροπόλεως (Ο.Τ. 68). 11) Άγιοι Ανάργυροι ενορίας Φανερωμένης (Ο.Τ. 67). 12) Άγιος Δημήτριος (Ο.Τ. 67). 13) Άγιοι Θεόδωροι ενορίας Αγίου Δημητρίου (Ο.Τ. 65). 14) Ευαγγελίστρια ενορίας Αγίου Δημητρίου (Ο.Τ. 65). 15) Άγιος Στέφανος ενορίας Μακαριωτίσσης (Ο.Τ. 77). 16) Αγία Παρασκευή Μακαριωτίσσης (Ο.Τ. 78). 17) Προφήτης Ηλίας (Ο.Τ. 79). 18) Αντιφωνητής ενορίας Μητροπόλεως (Ο.Τ. 82). 19) Δεξιά (Ο.Τ. 125). 20) Αγία Παρασκευή ενορίας Δεξιάς (Ο.Τ. 146). 21) Άγιος Νικόλαος ενορίας Δεξιάς (έναντι Ο.Τ. 146). 22) Αγία Άννα ενορίας Προφήτου Ηλία (Ο.Τ. 136). 23) Άγιος Ευλοτρυφτής ενορίας Αγίου Ιωάννου (Ο.Τ. 220, 224). 24) Κυριώτισσα ενορίας Αγίων Αναργύρων (Ο.Τ. 215). 25) Άγιος Βασίλειος ενορίας Αγίων Αναργύρων (Ο.Τ. 215). 26) Άγιος Σωτήρ ενορίας Αγίου Παταπίου (Ο.Τ. 217). 27) Άγιος Πατάπιος (Ο.Τ. 211). 28) Αγία Άννα ενορίας Αγίων Αναργύρων (Ο.Τ. 219). 29) Άγιος Γεώργιος ενορίας Αγίου Γεωργίου (Ο.Τ. 153). 30) Άγιος Σπυρίδων ενορίας Αγίου Γεωργίου (έναντι Ο.Τ. 154, 161). 31) Άγιος Ανδρέας ενορίας Αγίου Γεωργίου (Ο.Τ. 154-161). 32) Άγιος Νικόλαος ενορίας Αγίου Γεωργίου (Ο.Τ. 162). 33) Μέγας Θεολόγος, ενορίας Αγίου Αντωνίου (Ο.Τ. 209). 34) Άγιος Νικόλαος ο Ψαράς ενορίας Αγίου Παταπίου (Ο.Τ. 211). 35) Αγία Βαρβάρα, ενορίας Αγίων Αναργύρων (Ο.Τ. 209). 36) Άγιος Γεώργιος ενορίας Αγίου Αντωνίου (Ο.Τ. 159-166). 37) Άγιος Προκόπιος ενορίας Αγίου Αντωνίου (Ο.Τ. 165). 38) Έξω Παναγιά (Ο.Τ. 197). 39) Μεντρεσσέ Τζαμί (Ο.Τ. 51). 40) Τέμενος Μαχμούτ Τσελεπή (Ο.Τ. 36). 41) Υπολείμματα φρουρίου πλησίον Παλαιάς Μητροπόλεως (Ο.Τ. 123).»

25 ΥΑ ΥΠΠΕ/Β1/Φ36/37942/1375/15-6-1979 - ΦΕΚ 731/Β/30-8-1979, Περί κηρύξεως ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου του Ι. Ναού Αγίων Αναργύρων Βεροίας. «Χαρακτηρίζουμε ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο τον Ι. Ναό Αγίων Αναργύρων Βεροίας που βρίσκεται στη Λεωφόρο Ανοίξεως, δίπλα στο νέο μεγάλο ναό των Αγίων Αναργύρων, επειδή αποτελεί αξιόλογο δείγμα της αρχιτεκτονικής των χρόνων της Τουρκοκρατίας και διασώζει στην αφίδα του Ιερού, κάτω από το επίχρισμα, σημαντικές τοιχογραφίες του 16ου αιώνα μ.Χ.». (Κ.Ν. 5351/1932, άρθρο 52).

περισσότερα ιστάμενα βυζαντινά, μεταβυζαντινά και οθωμανικά μνημεία της Βέροιας, ορισμένα από τα οποία είχαν επίσης κηρυχθεί διατηρητέα το 1924 και το 1962.

Αν εξαιρέσει κανείς τις κατεδαφίσεις μνημείων λόγω ρυμοτομήσεων που αποστέρησαν από την πόλη πολύ σημαντικά της μνημεία για την διερεύνηση της ιστορίας και της τοπογραφίας της, η σύγχρονη πολεοδομική εξέλιξη έχει δημιουργήσει συγκεκριμένα δεδομένα ως προς την διαμόρφωση του σύγχρονου και ιστορικού περιβάλλοντος των μνημείων της.

Μνημεία σταθμοί της βυζαντινής ζωγραφικής και αρχιτεκτονικής, όπως η Ανάσταση του Χριστού και ο Μέγας Θεολόγος εντάσσονται στον σύγχρονο πολεοδομικό ιστό και διαθέτουν υπαίθριους περιβάλλοντες χώρους, έτσι ώστε να διατηρούν σε κάποια απόσταση τα σύγχρονα πολυώροφα κτίσματα.

Ο μεσοβυζαντινός επισκοπικός ναός της Παλιάς Μητρόπολης βρίσκεται στο όριο του ιστορικού τόπου της Παναγίας Δεξιάς – Μπαρμπούτας, ενώ το νότιο τμήμα του αντικρίζει ένα σύγχρονο δομημένο περιβάλλον. Η Παλιά Μητρόπολη, διαθέτει επίσης υπαίθριο χώρο στα δυτικά, ενώ με την ολοκλήρωση των διαδικασιών απαλλοτρίωσης στο πλαίσιο αποκατάστασης του μνημείου, η έκτασή της καταλαμβάνει το μεγαλύτερο τμήμα μιας μεγάλης οικοδομικής νησίδας.

Τα μνημεία που βρίσκονται εντός των ορίων των κηρυγμένων ιστορικών τόπων, της Κυριώτισσας, Μακαριώτισσας και Παναγίας Δεξιάς, πολλές φορές στο κέντρο ενός οικιστικού πυρήνα, υπόκεινται στους περιορισμούς δόμησης των μεταβυζαντινών γειτονιών, ωστόσο είναι οργανικά και αρμονικά ενταγμένα στο ιστορικό δομημένο περιβάλλον τους, και σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως στους ναούς των αγίων Κηρύκου και Ιουλίττας και της Παναγίας Δεξιάς διαθέτουν υπαίθριο περιβάλλοντα χώρο.

Τα μνημεία που βρίσκονται επί των κύριων οδικών αρτηριών, όπως οι οδοί Μητροπόλεως, Βενιζέλου, Μεγάλου Αλεξάνδρου, και Ανοιξέως ορατά από δύο έως τρεις τουλάχιστον όψεις, εντάσσονται σε ένα σύγχρονο περιβάλλον. Ορισμένα από αυτά διαθέτουν υπαίθριους χώρους (Μέγας Θεολόγος, Άγιος Αντώνιος, Χριστός, Άγιος Νικόλαος Ψαρράς, Άγιοι Ανάργυροι Μεγάλοι), ενώ άλλα οριοθετούνται από τους πεζοδρόμους και τις γύρω ιδιοκτησίες (Μητροπολιτικός ναός Αγίων Αποστόλων Πέτρου και Παύλου, Χριστός Παντοκράτωρ, Άγιος Σπυρίδων και Ελευθέριος, Αρχαιολογικός χώρος Αγίου Ιωάννου, Μεταμόρφωση του Σωτήρος, Έξω Παναγία).

Τα μνημεία που βρίσκονται περικλειστά εντός των σύγχρονων οικοδομικών τετραγώνων, όπως ο Χριστός Αντιφωνητής και ο Προφήτης Ηλίας, και αυτά που εντάσσονται στον σύγχρονο οικιστικό και εμπορικό-επαγγελματικό ιστό, όπως οι ναοί της Αγίας Άννας ενορίας Προφήτου Ηλία και Αγίας Άννας ενορίας Αγίου Παταπίου, και ο αρχαιολογικός χώρος του Αγίου Παταπίου, περιβάλλονται από σύγχρονες οικοδομές και διαθέτουν γύρω τους μικρής έκτασης ελεύθερους χώρους.

Τα μνημεία που βρίσκονται στο κέντρο οικιστικών νησίδων – γειτονιών, που δεν είναι ιστορικοί τόποι και αναλόγως της οικοδομικής εκμετάλλευσης της πόλης διατηρούν ή έχουν χάσει την ιστορική τους φυσιογνωμία, σε ορισμένες περιπτώσεις διαθέτουν ελεύθερο χώρο και εντάσσονται οργανικά στο περιβάλλον τους, όπως συμβαίνει στους ναούς των Αγίων Νικολάου επονομαζόμενου και Σπυρίδωνος και Αγίου Νικολάου Αρχοντος Καλοκρατά, στην πλειοψηφία τους όμως περιβάλλονται ή ακόμη και πνίγονται από τις σύγχρονες οικοδομές που έχουν καταλάβει την έκταση παραδοσιακών νοικοκυρόσπιτων, όπως στις περιπτώσεις των ναών της Παναγίας Χαβιαρά, Αγίου Προκοπίου, Αγίου Νικολάου μοναχού Ανθίμου, Αγίου Γεωργίου άρχοντος Γραμματικού,

Αγίου Γεωργίου ενοριακού, Αγίου Ανδρέα, Παναγίας Περιβλέπτου, Αγίου Βασιλείου, Αγίου Νικολάου της Γούρνας.

Ιδιαίτερο σύνολο αποτελούν τα αρχιτεκτονικά λείψανα της οχύρωσης, τα οποία διακρίνονται σε ορατά αλλά όχι περίοπτα στη βόρεια είσοδο της πόλης, ενώ στο νότιο τμήμα οι όψεις των πύργων της οχύρωσης και του περιβόλου είναι ορατές σε σημεία, αλλά υπάρχουν επίσης και τμήματα της οχύρωσης που καλύπτονται από τις οικίες που έχουν κτισθεί σε επαφή με το τείχος.

Από την συνεκτίμηση των ιδιαίτερων δεδομένων που χαρακτηρίζουν την πόλη της Βέροιας:

1) τον πολύ σημαντικό μνημειακό πλούτο μιας πόλης της βυζαντινής περιφέρειας στο περιβάλλον της συμβασιλεύουσας Θεσσαλονίκης, η οποία διατήρησε με διαδοχικές ανακαινίσεις και εκ νέου ανεγέρσεις την πλειοψηφία των μνημείων της,

2) την ιδιαίτερη καλλιτεχνική και ιστορική αξία των μνημείων της σ' ένα ευρύτατο χρονικό φάσμα από τους παλαιοχριστιανικούς χρόνους έως και τον 19^ο αι.,

3) την σημασία τους για την εξέλιξη του καλλιτεχνικού φαινομένου της βυζαντινής και μεταβυζαντινής ζωγραφικής και την εκτίμηση περιόδων καλλιτεχνικής παραγωγής όπως οι αιώνες 4^{ος} – 6^{ος}, ο 13^{ος} αι., η παλαιολόγεια αναγέννηση του τέλους του 13^{ου} και του 14^{ου} αι., η εποχή των διαδοχικών και της οριστικής οθωμανικής κατάληψης της πόλης του 15^{ου}, η περίοδος μετά τα μέσα του 16^{ου} αι. και για όλο το 17^ο και 18^ο αι.,

4) την αξία των βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων για την τυπολογική και μορφολογική εξέλιξη του αρχιτεκτονικού τύπου της βασιλικής, καθώς από το μνημείο σταθμό της Παλαιάς Μητρόπολης μεταβαίνουμε στους μονόχωρους ναούς με προστιθέμενο περίστωο και τους τρίκλιτους ξυλόστεγους των υστεροβυζαντινών και μεταβυζαντινών χρόνων,

5) το ολιγάριθμό αλλά σημαντικό σύνολο των οθωμανικών μνημείων από την άποψη της αρχιτεκτονικής και της σωζόμενης διακόσμησής τους,

6) τη σημασία του μνημειακού συνόλου της αρχαίας οχύρωσης με ελληνιστική πιθανόν χάραξη και αλληπάλληλες επεμβάσεις, επιδιορθώσεις και προσθήκες από τους ρωμαϊκούς μέχρι και τους νεώτερους χρόνους,

είναι επιβεβλημένη η διαρκής προσπάθεια προστασίας των μνημείων της και η συμπερίληψή τους σε ένα κοινό διάγραμμα προστασίας και ανάδειξης, όπως συνεχής και αδιάλειπτη είναι και η ιστορία της.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 6 Νοεμβρίου 1924

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ἀριθμὸς φύλλου 279

Διπλώματα

[illegible]

ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

Περὶ ἐκτελέσεως τῶν ἀποφάσεων τῆς Ἐπιτροπῆς Οἰκονομικῶν ἔσον ἀφορᾷ τὰ ἀντικείμενα τῶν Κρατικῶν Ὑπηρεσιῶν.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Έχοντας υπόψη τα εδάφια 9 του από 24 Ιουλίου 1924 φηρίματος της Δ' εν Αθήναις Συνεδρίασης των Ελλήνων περί συμπληρώσεως του από 24 Μαΐου 1924 φηρίματος περί καταργήσεως Ειρηοσύνης Οικονομίας και την κατά την Ε' συνεδρίαν της 27 Αυγούστου 1924 ληφθείσαν απόφασιν υπό της Ειρηοσύνης των Οικονομικών, προτάσας τῷ Ἡμετέρῳ Ὑπουργικῷ Συμβουλίῳ ἀποφασίσαι καὶ διατάξαι·

²⁷ *Ac0000* 1.

1. Αἱ ὑπερβολαὶ καὶ οἱ λαίμαργοι τοῦ Κράτους, ὅς οὐδὲ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθήκοντων αὐτῶν συγγράττειται ἡ λειτουργία ἐπαρκέσθαι αὐτοκινήτου εἰς βάρος τοῦ προϋπολογισμοῦ, ὥς καὶ τοῖς εἰδ.: τῶν ἀντικινήτων, τοῦ μέγιστου ὁρίου τῆς συνολικῆς δαπάνης δι' ἑκαστον ἀντικίνητον καὶ πᾶσα διὰ τὴν οικονομικὴν ἐκτέλεσιν λειτουργίαν διάταξις, ὀρθικὸν δι' ἑκαστον οικονομικὸν ἔτος δι' αὐτὸν τοῦ νόμου περὶ κωδικοῦσεως τοῦ Προϋπολογισμοῦ τῶν ἐλλόρων καὶ ἐν περίπτωσηι μὴ ἐγκρίσεως ψηφίσσεως

τοῦ Προσπολογισμοῦ διὰ τοῦ περὶ προσωρινοῦ κακοήθιστου τῆς
πληρώσεως τοῦ ἐξέδωκ ἡμίτου, ἢ ἐν αῇ περιπτώσει τῆς ἐφαρ-
μογῆς τῆς διατάξεως τοῦ δευτέρου ἐξέδωκ τῷ ἄρθρῳ 20 τοῦ
νόμου 1560, διὰ τοῦ ἀπὸ αὐτὸ ἐργασμένου ἄρθρου Διατάξεως,
διὰ πράξεως δὲ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ὁποῦται ὑπ' ἐν-
όψει αὐτοῦ ἐκτελέγηται ὁ Προσπολογισμὸς τῶν ἐξέδωκ χρη-
σθῶς τινος.

2. Διὰ τοῦ ὅρου ἀποκρίνεται πρῶτον, κατὰ τὸ παρὸν, καὶ τὰ διηνικὰ (μετακυλλέται) κυκλῶσα διὰ βελτίης τῆς ἀλλῆς ὕλης, ὥς καὶ εἰ βελτίονεται, ἐκτερεῖται τῶν χρηστικῶν οὐσιμῶν ὑπὸ τῶν καυσικῶν πολεμικῶν ὑπηρεσιῶν. Ἡ λειτουργία ἀποκρίνεται μὴ ἐπιδέχεται ὁριστάς νὰ ὑπάγῃται ἐν ἑλῶ ἢ ἐν μέσῳ εἰς τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος.

3. Ὡστόσο, κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ εὐκαιριακοῦ ἔτους, περιστάται ἀνάγκη χρηματοστάσεως παρά τινος ὑπηρετήσεως ἀποκρίνουσας ἀποφασίσαι αὐτὴν τῷ Ὑπουργικῷ Συμβουλίου, ἢ δὲ περὶ αὐτῆς πίστωσις ἐγγράφεται ἐκ τῷ Πρὸςβ. π. γ. καὶ κατὰ τὰς διατάξεις περὶ χορηγίας ἐπὶ ταύτῃ πιστώσεων τοῦ Προϋπολογισμοῦ ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν αὐτοῦ.

Ἀποκ. 2.

1. Ἡ διοίκησις καὶ διαχείρισις τῶν κατὰ τὸ παρὸν αὐτοκινήτων ὑπάρχει τῶν μὲν ἐν Ἀθήναις ὑπηρεσιῶν εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις ὁρμῇ αὐτοκινήτων ἀρμοδιότητα Ὑπουργοῦ Στρατιωτικῶν, τῶν δὲ κατὰ τόπους ὑπηρεσιῶν εἰς τοὺς αὐτοὺς ὁρίζουσιν ἢ μαίρας, ὁρθητομένους εἰδικῶς διὰ διαταγῆς τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν καὶ Στρατιωτικῶν. Ἐπὶ ὅσων δὲν ὑπάρχουσιν ὁρμαὶ ἢ μαίρας αὐτοκινήτων, ἡ διοίκησις καὶ διαχείρισις τῶν αὐτοκινήτων ἀνατίθεται εἰς τὰς χρησιμοποιοῦσας αὐτὰ ὑπηρεσίας.

2. Ἡ διαχείρισις συνίσταται εἰς τὴν γρῶσιν, τοῦ διαχειρι-
στοῦ ὕλικου τοῦ θορύου, διὰ τῶν αὐτοκινήτων, ἐξαρτημάτων
καὶ παραρτήματων αὐτῶν, διὰ τοῦ ὕλικου συτηρήσεως καὶ
λειτουργίας αὐτῶν καὶ εἰς τὴν δικαιοδοσίαν ἀπὸ ἐτέρου τῇ
διαγραφῇ τῶν αὐτοκινήτων ἐκ τῶν θέλων διαχειρίσεως
τῇ διαθέσει τῶν ὕλικων συτηρήσεως, ἐπισκευῇ, λήψεως
καὶ λειτουργίας, ἐνεργεῖται δὲ συμπράξις πρὸς τὰς περὶ δια-
χείρισεως ὕλικου στοιχοῦ διατάξεις, ὡς ἤβελον τροποποιήσασθαι
ἢ συμπληρῆσθαι δι' ἀποφάσεων τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ὀικονο-
μικῶν.

3. Τῶν δικόκλων καὶ βετυνακώτων ἡ διοίκησις καὶ ἡ δια-
χείρισις ἀνατίθεται κατ' ἐξουσίαν τῶν ἀνωτέρω εἰς τὰς ο-
κείας ὑπηρεσίας.

"Ασθενή 3.

1. Ὅς ὁδηγοὶ τῶν αὐτοκινήτων ἐν γένει διατίθενται στρε-
φόμενοι ἐκ τῶν ὁρχῶν αὐτοκινήτων Στρατοῦ ἢ καὶ ναυ-
τικῆς καὶ χωροφυλικῆς ἀποστολῆς ὑπὸ τοῦ αἰκείου Ὑπουργοῦ
τῇ αἰτήσας τοῦ ἀρμόδιου διατεκτοῦ τοῦ ὁρχῶ ἢ τῆς ἀρμόδιας
ὑπηρεσίας, ἐὰν δὲν ὑπάρχουν τὰ αὐτοκίνητα εἰς τὴν διαί-
σιν τοῦ ὁρχῶ. Εἰς τοὺς παρέχεται, ἐφ' ὅσον ὁδηγοὶ ἐπι-
τηρᾷ αὐτοκίνητα τῶν πολιτικῶν, τοῦ Κράτους ὑπηρεσιῶν, ἡμι-
σθένει ἐπίδομα μέχρι δραχμῶν δέκα πέντε διὰ τοὺς στρατι-
ώτας καὶ ναυτικούς, τριῶν δὲ διὰ τοὺς χωροφυλικάς, οὐκ ἐκτε-
λεῖ ὑπὸ τοῦ Διατεκτοῦ τοῦ ὁρχῶ ἢ τῆς ἀρμόδιας ὑπηρεσίας.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ (ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ)

1679

(3)
Ημερήσια Διάταξις Βουλῆς τῶν ἐκτελεστικῶν ἐν Καστοριά
καὶ Βεροῖν.
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΒΟΥΛΗΝ

143 τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου Λαγκαρῆς καὶ 1157 τοῦ
Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου ἀποφασίζουσαν καὶ διατάσσουσαν
ἐπὶ τῇ ἐκτέλει τῶν ἀποφάσεων τοῦ ἀνωτέρου ὁριζήσαντος Πα-
ντοκράτορος, διότι ὁ μέσος ὅρος τῶν κατὰ τὴν τε-
λευταίαν τριετίαν ἐξετασθέντων μαθητῶν αὐτῶν κατὰ τὴν ἐξ-
69.

2) Ἐν Βεροῖν:

α') Ἡ παλαιὰ Μητρόπολις (Χουκιάρ-Τζαμί), β') Ἁγίος
Κηρύκος, γ') Χριστὸς, δ') Ἁγία Φωτεινὴ (καὶ ὡς Ἁγία
Φωτίδα), ε') Ἁγιος Νικόλαος τῆς Γούρας, ς') Ἁγία Πα-
ρασκευή, ζ') Ἁγιος Γεώργιος ὁ μικρὸς, η') Περίβλεπτος,
θ') Εὐαγγελίστρια, ι') Ἁγιος Νικόλαος (Μακαριώσεως),
ια') Παναγία Πάλη-ρίτισσα, ιβ') Παντοκράτωρ.

Εἰς τὸν αὐτὸν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημο-
σίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργῶν ἀνατίθεται ἡ δημοσίευσις καὶ
ἡ ἐκτέλεσις τοῦ παρόντος Διατάγματος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 3 Νομβερίου 1924.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας
ΠΑΥΛΟΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΒΟΥΛΗΝ
2) Ἐν Βεροῖν:
α') Ἡ παλαιὰ Μητρόπολις (Χουκιάρ-Τζαμί), β') Ἁγίος
Κηρύκος, γ') Χριστὸς, δ') Ἁγία Φωτεινὴ (καὶ ὡς Ἁγία
Φωτίδα), ε') Ἁγιος Νικόλαος τῆς Γούρας, ς') Ἁγία Πα-
ρασκευή, ζ') Ἁγιος Γεώργιος ὁ μικρὸς, η') Περίβλεπτος,
θ') Εὐαγγελίστρια, ι') Ἁγιος Νικόλαος (Μακαριώσεως),
ια') Παναγία Πάλη-ρίτισσα, ιβ') Παντοκράτωρ.

Εἰς τὸν αὐτὸν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημο-
σίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργῶν ἀνατίθεται ἡ δημοσίευσις καὶ
ἡ ἐκτέλεσις τοῦ παρόντος Διατάγματος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 3 Νομβερίου 1924.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας
ΠΑΥΛΟΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

(11) Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημο-
σίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργὸς

ΑΓΓΕΛΟΣ ΚΑΡΑΪΩΤΗΣ (4)

Προὶ ἐκτέλεσιν τοῦ ἀνωτέρου ὁριζήσαντος Πα-
ντοκράτορος, διότι ὁ μέσος ὅρος τῶν κατὰ τὴν τε-
λευταίαν τριετίαν ἐξετασθέντων μαθητῶν αὐτῶν κατὰ τὴν ἐξ-
69.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΒΟΥΛΗΝ
2) Ἐν Βεροῖν:

α') Ἡ παλαιὰ Μητρόπολις (Χουκιάρ-Τζαμί), β') Ἁγίος
Κηρύκος, γ') Χριστὸς, δ') Ἁγία Φωτεινὴ (καὶ ὡς Ἁγία
Φωτίδα), ε') Ἁγιος Νικόλαος τῆς Γούρας, ς') Ἁγία Πα-
ρασκευή, ζ') Ἁγιος Γεώργιος ὁ μικρὸς, η') Περίβλεπτος,
θ') Εὐαγγελίστρια, ι') Ἁγιος Νικόλαος (Μακαριώσεως),
ια') Παναγία Πάλη-ρίτισσα, ιβ') Παντοκράτωρ.

Εἰς τὸν αὐτὸν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημο-
σίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργῶν ἀνατίθεται ἡ δημοσίευσις καὶ
ἡ ἐκτέλεσις τοῦ παρόντος Διατάγματος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 22 Νομβερίου 1924.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας
ΠΑΥΛΟΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

(11) Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημο-
σίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργὸς

ΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Ολυμπία Μπέτσα, φιλόλογος – MSc σημειωτικής

Νεροτριβές – Υδροτριβές – Μπατάνια

Οι δρόμοι της παράδοσης οδηγούν σε λέξεις και εικόνες βουλιαγμένες στις μνήμες των παιδικών μας χρόνων, φερμένες από το παρελθόν, κρεμασμένες στα χείλη των προγόνων μας, που αργότερα μια τυχαία συνάντηση ή κουβέντα τις ξεβράζουν, μαζί με την επιθυμία της ανακάλυψης της βαθύτερης σημασίας τους. Πρωτοάκουσα τη λέξη **μπατάνι** από τον πατέρα μου, όταν παιδί ακόμα, οι καλοκαιρινοί παραποτάμιοι περίπατοι μάς οδηγούσαν στην περιοχή «Κιόσκι», αντικριστά της Μπαρμπούτας. Εκεί, μέσα στη δροσιά της ποταμιάς, πίσω από τις φυλλωσιές των πλατάνων, διακρινόταν ένα διώροφο οίκημα με παραπλήσια βοηθητικά κτήρια που ο πατέρας μου αποκαλούσε μπατάνι. Μετά από αρκετά χρόνια, στο πλαίσιο μιας εργασίας στο Λαογραφικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, είχα την τύχη να έχω διεξοδική ενημέρωση για τον τρόπο λειτουργίας των μπατανιών, ή αλλιώς, για ορισμένους, νεροτριβών.

Η νεροτριβή ή υδροτριβή αφορά στο πλύσιμο όλων των υφασμάτων με την ωστική δύναμη του νερού μέσα σε ξύλινες κωνικές δεξαμενές για αυτό και νεροτριβές απαντώνται στις κοίτες των ποταμών. Το μπατάνι, που κάποιες φορές αποκαλείται και νεροτριβή ή υδροτριβή, είναι μια ξύλινη υδροκίνητη μηχανή για την κατεργασία αποκλειστικά μάλλινων υφαντών. Απαρτίζεται από διάφορες τεχνητές δεξαμενές, τις ντριστερές, μέσα στις οποίες τοποθετούνται τα μάλλινα υφαντά. Η ντριστερά είναι μια απλή κατασκευή που αποτελείται από έναν ξύλινο κάδο σε σχήμα αντεστραμμένου κώνου. Η λειτουργία της στηρίζεται στην πίεση του νερού, που αυξάνεται λόγω της πίεσης που προκαλείται από την υψομετρική διαφορά κατά την πτώση του από την κορυφή μέχρι το σιφούνι. Δημιουργείται, έτσι, μια δίνη που παρασύρει τα υφαντά σε ένα αδιάκοπο στροβίλισμα. Με το χτύπημα καθαρίζουν, αποκτούν χνούδι και γυαλίζουν¹. Η επεξεργασία του υφαντού είναι απαραίτητη προκειμένου να σφίξει η ύφανση. Ένα μάλλινο υφαντό το οποίο δεν έχει μπατανιστεί, έχει υφή παρόμοια με αυτή μιας πετσέτας. Τα μάλλινα υφαντά που υφίστανται επεξεργασία μέσα στα μπατάνια, μετά την ύφανση τους, είναι κυρίως οι φλοκάτες, οι βελέντζες και οι σάσμες² (άτριχα στρωσίδια από γίδινο μαλλί).

¹ http://7lt-laris.lar.sch.gr/OLYMPOS/OLYMPOS%20CD/files/ol_nerotrives.htm, ανακτήθηκε στις 29/08/2016.

² Σάσμα > σάισμα: Το σάισμα είναι χειροποίητο υφαντό ρούχο, κατασκευασμένο από τραγόμαλλο, δηλαδή, από γιδινό μαλλί, επεξεργασμένο στο χέρι και επεξεργασμένο στη νεροτριβή, <https://el.wikipedia.org/wiki/σάισμα>, ανακτήθηκε στις 29/08/2016. Σύμφωνα με τους Ευανθία Δούγα – Παπαδοπούλου και Χρήστο Τζιτζιλή, το σάισμα προέρχεται από το σάγισμα, που είναι μεσαιωνικός αρχαϊσμός και σημαίνει υφαντό από γιδόμαλλο με το οποίο σκέπαζαν τα καπούλια και τη ράχη του ζώου για να μην πληγώνεται από το σαμάρι, οπότε η λέξη σάσμα σχετίζεται με το σάγμα =σαμάρι, βλ. Ε. Δούγα – Παπαδοπούλου – Χ. Τζιτζιλής, *Το γλωσσικό ιδίωμα της ορεινής Πιερίας*, Ε.Μ.Σ., Θεσσαλονίκη, 2006, σ. 24, 25.

α. Μπατάνι – Ντριστελά: ετυμολογικές προσεγγίσεις

-Σύμφωνα με μία εκδοχή η λέξη μπατάνι προέρχεται από το θηλυκό ουσιαστικό μπατανία (1931), μπαντανία, μπανταμιά (1982) που σημαίνει χοντρή μάλλινη υφαντή κουβέρτα της νεροτριβής και είναι δάνεια από την τουρκική battaniye που επίσης σημαίνει κουβέρτα, κλινοσκέπασμα³ και έχει με τη σειρά της ρίζα στην αραβική λέξη battan (ρόπαλο)⁴.

-Η ντριστελά < αρωμονική dristeala, είναι βλάχικη λέξη, η οποία, σύμφωνα με μια εκδοχή, προέρχεται από το λατινικό ρήμα tergeo που σημαίνει καθαρίζω, τρίβω, γυαλίζω και έχει ινδοευρωπαϊκή ρίζα, το ters-. Από κάποιους λέγεται και δριστελά⁵. Μια άλλη προσέγγιση θέλει τη ντριστελά να προέρχεται από την ομηρική λέξη υδρίστρα⁶.

β. Η ιστορία της νεροτριβής

Υπάρχουν πολλές Βιβλικές αναφορές σε νεροτριβές (αγωγούς νερού και καθαριστές ρούχων) (2 Βασιλέων 18:17, Ησαΐας 7:3 και 36:2, Μαλαχίας 3:2, Μάρκος 9:3). Νεροτριβές φαίνεται πως υπήρχαν στην Περσία από το δέκατο αιώνα π.Χ. Στα ρωμαϊκά χρόνια, οι σκλάβοι ήταν επιφορτισμένοι με το πλύσιμο των ρούχων σε νεροτριβές, οι οποίες χρησιμοποιούσαν και ανθρώπινα ούρα. Τα ούρα θεωρούνταν τόσο σημαντικά στη νεροτριβή που φορολογήθηκαν από τον αυτοκράτορα Βεσπασιανό τον 1ο αι. μ.Χ., καθώς αυτά των δημοσίων ουρητηρίων πωλούνταν από τους επιχειρηματίες – ιδιοκτήτες τους. Τα αμμωνιακά άλατα των ούρων χρησιμοποιούνταν σε φαρμακευτικά σκευάσματα και κυρίως στον καθαρισμό και τη λεύκανση των ρούχων. Από την εποχή των Σταυροφοριών στα τέλη του ενδέκατου αιώνα, νερόμυλοι απαντώνται σε όλο τον ισλαμικό κόσμο, από την ισλαμική Ισπανία και τη Βόρεια Αφρική στα δυτικά μέχρι την Κεντρική Ασία στα ανατολικά. Κατά τον 11^ο και 12^ο αιώνα, οι μηχανικές νεροτριβές διαδίδονται στη Δυτική Ευρώπη μέσω του ισλαμικού πληθυσμού της Ισπανίας και της Ιταλίας. Η παλαιότερη σωζόμενη νεροτριβή βρίσκεται στη Νορμανδία της Γαλλίας και χρονολογείται γύρω στο 1086. Από το Μεσαίωνα για την πλύση των υφασμάτων, μαζί με το νερό χρησιμοποιούνταν ένας μαλακός πηλός από ένυδρο πυριτικό αργίλιο. Στη συνέχεια χρησιμοποιήθηκε σαπούνι. Πολλές νεροτριβές κατασκευάζονταν δίπλα σε υδρόμυλους. Σε αυτές, το ύφασμα ξυλοκοπούταν με ξύλινα σφυριά, ενώ το νερό έπεφτε μέσω της φτερωτής (που λειτουργούσε κατακόρυφα)⁷.

γ. Τα τοπικά μπατάνια – Συζήτηση με ιδιοκτήτη μπατανιού

Λειτουργία μπατανιού

Στην περίπτωση των μπατανιών, η γνώση προέρχεται από την πείρα. Σαφώς, το καταλληλότερο άτομο που θα μπορούσε να περιγράψει την παλαιά, αλλά και σύνθετη διαδικασία του μπατανίσματος είναι ο ιδιοκτήτης ενός μπατανιού, πόσο μάλλον

3 <http://www.lithoksou.net/p/leksiko-ton-daneion-sti-romaiiki-dimotiki-glossa-lekseis-poy-arxizoyn-apo-mpa>, ανακτήθηκε στις 29/08/2016.

4 <https://tr.wikipedia.org/wiki/Battaniye>, ανακτήθηκε στις 29/08/2016.

5 <https://el.wiktionary.org/wiki/ντριστελά>, ανακτήθηκε στις 29/08/2016.

6 <http://www.vlahoi.net/vlahiki-glossa/leksiko-omirikes-lekseis-vlahikou-logou-dim-stergiou.html>, ανακτήθηκε στις 28/08/2016.

7 <https://en.wikipedia.org/wiki/Fulling>

όταν η παράδοση στο συγκεκριμένο τομέα είναι οικογενειακή κι έχει κληροδοτηθεί από τους πρεσβύτερους στους νεότερους. Έτσι, ένα όμορφο καλοκαιρινό πρωινό, ο κ. Παναγιώτης Κότσυφας με υποδέχτηκε στο χώρο εργασίας του για να μεταλαμπαδεύσει τις γνώσεις του αναφορικά με τα μπατάνια. Η διαδικασία είναι η ίδια εδώ και αιώνες. Όπως χαρακτηριστικά είπε, στο μπατάνι ολοκληρώνεται η επεξεργασία των φλοκατών⁸, προκειμένου να δέσει το στημόνι με το υφάδι και το φλόκο. Αν η φλοκάτη δεν υποστεί αυτήν την επεξεργασία, δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως τάπητας⁹. Διέκρινε τα μπατάνια από τα μαντάνια, εξηγώντας πως άλλου είδους υφαντά επεξεργάζονται τα μαντάνια και άλλα τα δε. Για την ακρίβεια, ενώ στα μπατάνια κατεργάζονται τις φλοκάτες, στα μαντάνια κατεργάζονται άλλα μάλλινα υφαντά, ρούχα και σαμαροσκουτία. Μια άλλη διαφορά έγκειται στο ότι τα μπατάνια δεν υπάρχουν σφύρες χτυπήματος, ενώ στα μαντάνια, συνήθως, υπάρχουν.

Η νεροτριβή λειτουργεί με την πίεση που προκαλείται από την πτώση του νερού μέσα στις ντριστερές. Η όλη κατασκευή έχει ως εξής: αρχικά, δημιουργήθηκε ένα φράγμα στην ποταμιά (Τριποτάμος), ώστε να απομονώνεται το νερό που μέσω ενός αγωγού καταλήγει σε τεχνητές δεξαμενές, η κάθε μια εκ των οποίων αντιστοιχεί σε μια ντριστερά (βλ. εικ. 1). Σε κάθε ντριστερά, μέσω ενός μικρότερου αγωγού, «στραγγαλίζεται» η παροχή νερού και καταλήγει σε έναν κωνικό κάδο, όπου έχουν ήδη τοποθετηθεί οι φλοκάτες και ο οποίος έχει διαστάσεις περίπου διακόσια εξήντα πέντε εκατοστά στην κορυφή και σαράντα εκατοστά στη βάση, ώστε, μέσω της πίεσης, να στροβιλίζεται το νερό με αποτέλεσμα να προκαλείται η απαραίτητη δίνη για να χτυπηθεί επαρκώς το υφαντό και να βγει ο φλόκος (βλ. εικ. 2). Η χωρητικότητα κάθε κώνου - ντριστεράς είναι εκατό με εκατόν είκοσι κιλά υφάσματος, ενώ ο χρόνος που διαρκεί το μπατάνισμα είναι πενήντα με πενήντα πέντε λεπτά. Στο παρελθόν, όμως, διαρκούσε μέχρι και τριάντα έξι ώρες.

Εξαιτίας αυτής της επεξεργασίας προκαλείται φυσιολογική απώλεια μαλλιού, η φύρα, η οποία συνυπολογίζεται από το βιομήχανο. Από ένα κιλό μαλλί, συνήθως, απομένει τετρακόσια γραμμάρια καθαρό εμπόρευμα. Ωστόσο, επειδή υπάρχουν διαφορετικές ποιότητες μαλλιού: το κοντόινο, το μεσαιόινο και το μακροίνο, η απώλεια διαφέρει κάθε φορά, καθώς, εξαρτάται από το είδος. Σήμερα, οι έμποροι κάνουν χαρμάνια από διαφορετικά είδη μαλλιών. Η φύρα συγκεντρώνεται από όλες τις ντριστερές σε μια μεγαλύτερη δεξαμενή, την οποία οι εργάτες φροντίζουν να κρατούν καθαρή από παλιά φύλλα. Παλαιότερα, η φύρα ήταν και το κόμιστρο του μπαταντζή. Τότε, ωστόσο, δεν υπήρχε δεξαμενή αποθήκευσης της φύρας, αλλά τοποθετούνταν κάποια ξερόκλαδα σαν εμπόδια (παρμάκια) για να συγκρατούν το μαλλί.

Τα μπατάνια στη Βέροια του 20^{ου} αιώνα

Καθόλη τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα με τα μπατάνια ασχολούταν, κυρίως, ο βλαχόφωνος πληθυσμός της περιοχής, αφού βασική πηγή εσόδων του ήταν η κτηνοτροφία και κατά συνέπεια, παρήγαγε μαλλί και φλοκάτες. Φυσικά, μπατάνια μπορούσε κανείς να βρει στην κοίτη του ποταμού Τριποτάμου και στους μικρούς παραποτάμους του που διέσχιζαν την πόλη.

⁸ Από το ιταλικό flocco, που σημαίνει μικρό τριγωνικό πανί της πλώρης ιστιοφόρου, <https://el.wiktionary.org/wiki/φλόκος>, ανακτήθηκε στις 28/08/2016.

⁹ βλ. Ο. Μπέτσα, «Οι δρόμοι της πόλης – Τα βιομηχανικά κτήρια στη Βέροια, ένα εγκαταλελειμμένο ερμουργείο» *Χρονικά Ιστορίας και Πολιτισμού Νομού Ημαθίας (Ε.Μ.Ι.Π.Η.)*, 25 (Ιανουάριος – Απρίλιος 2015), σ. 18-22.

-Στην περιοχή «Παπάκια», υπήρχε το μπατάνι των Αδάμου και Τσιγκογιάννη (βλ. εικ. 3 και 4). Ο Αθανάσιος Αδάμος, μεταβαίνοντας από σπίτι σε σπίτι, στοίβαζε στο γαϊδουράκι του το προς μπατάνισμα υλικό, που ήταν οικιακές – χειροποίητες φλοκάτες, σάσμες και σαάκια (βλάχικες φορεσιές) και στη συνέχεια, το μετέφερε στο μπατάνι για να ολοκληρωθεί η επεξεργασία του. Στη συνέχεια, την επιχείρηση την ανέλαβαν οι απόγονοι τους, Ιωάννης Αδάμου και Γεώργιος Τσιγκογιάννης. Τώρα πια, η οικογενειακή παράδοση συνεχίζεται μέσα από γαμπρό (Π. Κότσυφας) και εγγόνια, αλλά όχι στο ίδιο μέρος, όπου στέκει έρημο από ζωντάνια, ίδιο, αλλά χαραγμένο από το χρόνο, το δίπατο κτήριο μέσα στη δροσιά των πλατάνων. Στην ίδια περιοχή, για κάποιο χρονικό διάστημα, υπήρχε και το μπατάνι του Παύλου Χατζή (Κουϊκόγλου).

-Ψηλά στον Τριπόταμο βρίσκονταν το μπατάνι των Δημητρίου Ζαφειρογιάννη, Γεωργίου Χασιώτη και Τάκου Αράβα, καθώς και του Νικόλαου Παπαγιαννούλη με το συνεργάτη του. Πριν από το 1930, στην περιοχή δραστηριοποιούνταν οι Ζαφειρογιάννης και ο προαναφερθείς Αδάμος, ως περιοδικοί μπαταντζήδες.

-Κοντά στην Μπαρμπούτα, στην περιοχή «Κιόσκι», μπατάνι διατηρούσε ο Πασχάλης Παπαρουσσόπουλος, ο οποίος επεξεργαζόταν φλοκάτες, κυρίως από σπίτια. Σήμερα, τα κτήρια που υπάρχουν εκεί θυμίζουν την παλιά τους χρήση.

-Σε διάφορα άλλα σημεία, υπήρχαν τα μπατάνια των Μιχάλη Πατσιαβούρα, Παναγιώτη Πιτούλια και Τότη Σαρόγλου.

Κάποιες φορές, η διαδικασία του μπατανίσματος ήταν επίμοχθη και χρονοβόρα, αν λάβει κανείς υπόψη του ότι έπρεπε να συλλέγεται η φύρα με ξερόκλαδα, ότι η παροχή νερού γινόταν με βαρέλια και ότι η επεξεργασία διαρκούσε έως και τριάντα ώρες. Όπως παραδίδει ο κ. Ιωάννης Αδάμος, κάποτε μπλέχτηκε το πουλόβερ ενός εργάτη στη δύναμη της δίνης και για να απεγκλωβιστεί ο ίδιος, έπρεπε να βγάλει το πουλόβερ του που ξηλωνόταν.

Τα μπατάνια αποτελούσαν ένα σημαντικό βιοτεχνικό χώρο επί αιώνες και ήταν γνωστός προορισμός για όλες τις νοικοκυρές μα και για τους βιομηχάνους που κατασκεύαζαν φλοκάτες. Για αυτό, άλλωστε, είναι απαραίτητη η καταγραφή τους μέσα στο κάδρο που συνθέτει τους δρόμους της παλιάς Βέροιας, όταν, ακόμα η ενέργεια του νερού έδινε σε αυτόν τον τόπο ζωή και εργασία.

Εικόνα 1: Οι δεξαμενές νερού

Από την ιδιωτική συλλογή Κότσυφα (<http://www.kotsifasgroup.gr/photos.html>)

Εικόνα 2: Οι ντριστερές

Από την ιδιωτική συλλογή Κότσυφα (<http://www.kotsifasgroup.gr/photos.html>)

Εικόνα 3: Σκίτσο του 1930. Απεικονίζεται ο Αδάμος Αθανάσιος μπροστά στο Υδροτριβείο του.
Από την ιδιωτική συλλογή Κότσουφα (<http://www.kotsifasgroup.gr/history.html>)

Εικόνα 4: Θεσσαλονικείς και Βεροιώτες σε κοινή εκδρομή στο Μπατάνι στη σημερινή περιοχή Παπάκια της Βέροιας, 1954

Από τη συλλογή Ελισάβετ Μαντιδιώτου Βέροια -
Φωτογραφικά λευκώματα Βέροια - Κοινωνική ζωή
και έθιμα Παπάκια (Βέροια, Ημαθία) Μπατάνι
(Βέροια, Ημαθία) (<http://medusa.libver.gr/jspui/handle/123456789/5443>)

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

π. Αθανάσιος Γ. Βουδούρης, Μέλος Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Περιουσιακά και ιδιοκτησιακά στοιχεία του μοναστηριού του Αγίου Αθανασίου Σφίνιτσας, κατά την περίοδο 1930 – 1950

α. Εισαγωγικά

Με τη Μικρασιατική καταστροφή του 1922, σημαντικός αριθμός Ελλήνων προσφύγων, οι οποίοι εκδιώχθηκαν βίαια από τις πατρογονικές τους εστίες, άρχισε να καταφθάνει σε περιοχές του ελεύθερου ελληνικού κράτους, το οποίο ανέλαβε την ευθύνη της αποκατάστασής τους. Μεταξύ των προσφύγων αυτών συγκαταλέγονταν και πολλά ορφανά παιδιά της καταστροφής. Προς αυτή την κατεύθυνση, η Γενική Διοίκηση Μακεδονίας με την υπ' αριθμ. 26515/3366 του 1922 διαταγή της επέταξε το σύνολο της περιουσίας του μοναστηριού του Αγίου Αθανασίου Σφίνιτσας, προκειμένου να εγκατασταθεί στην περιοχή το «Ορφανοτροφείο Όλυμπος»¹, που λειτούργησε με τη συνδρομή της Αγγλικής Φιλανθρωπικής Εταιρείας Bibleland².

Μερικά χρόνια αργότερα, κατά το έτος 1928, εγκαταστάθηκαν στην περιοχή γύρω από το μοναστήρι και ορισμένες οικογένειες προσφύγων της Μικρασιατικής καταστροφής. Για τον σκοπό αυτό αρκετές από τις καλλιεργήσιμες εκτάσεις του μοναστηριού του Αγίου Αθανασίου, οι οποίες βρίσκονταν κυρίως σε πεδινές εκτάσεις της περιοχής «Κάτω Σφίνιτσα», απαλλοτριώθηκαν υπέρ των συγκεκριμένων οικογενειών, σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 4/1928 απόφαση της Επιτροπής Απαλλοτριώσεων Βεροίας³.

Με τον τεματισμό της λειτουργίας του ορφανοτροφείου και την ανασύσταση του μοναστηριού κατά το έτος 1930, επανήλθε στην κυριότητα της μονής μέρος της προηγούμενης ιδιοκτησίας της. Την εποχή εκείνη επιχειρήθηκε μία προσπάθεια αποτίμησης και καταγραφής της εναπομείνουσας ακίνητης και κινητής περιουσίας του μοναστηριού, με σκοπό την αξιοποίησή της από την νέα ολιγομελή αδελφότητά του. Τη νέα αδελφότητα της Σφίνιτσας αποτέλεσαν μοναχοί και ιερομόναχοι της μητροπολιτικής περιφέρειας Βεροίας και Ναούσης, με ηγούμενο τον αρχιμανδρίτη Διονύσιο Παπαεμμανουήλ⁴.

1 Νίκος Αδαλόγλου, *Ξενάγηση στα μοναστήρια Ημαθίας*, Θεσσαλονίκη 1988, 71 – 199.

2 Παναγιώτης Στ. Στεφανίδης, *Διαχειριστική μελέτη του μοναστηριακού δάσους "Σφίνιτσας" Δασαρχείου Βεροίας 1986 – 1990*, Θεσσαλονίκη 1986, 4 – 5.

3 Στεφανίδης, *Διαχειριστική μελέτη*, ό.π., 4.

4 Βλ. Αθανάσιος Γ. Βουδούρης, "Προσωπογραφικά ζητήματα του μοναστηριού του Αγίου Αθανασίου Σφίνιτσας, κατά την περίοδο 1930 – 1950", *Χρονικά Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας* (Ε.Μ.Ι.Π.Η.)

Στις αρχές της δεκαετίας του 1930 πραγματοποιήθηκε, με νόμο του ελληνικού κράτους⁵, αναγκαστική συγχώνευση των μικρότερων μονών σε μεγαλύτερα κεντρικά μοναστήρια, προκειμένου να περιοριστούν οι οικονομικές τους δαπάνες και να δοθεί η δυνατότητα εκποίησης ενός μέρους της μοναστηριακής και εκκλησιαστικής περιουσίας, προς όφελος του κράτους και των τοπικών επαρχιών. Μεταξύ των μοναστηριών που συγχωνεύτηκαν διοικητικά στη μονή της Σφίνιτσας υπήρξε και το μοναστήρι των Αγίων Πάντων Πιερίων⁶, το οποίο βρίσκεται κοντά στο χωριό Παλατίτσια. Τελευταίος ηγούμενος των Αγίων Πάντων υπήρξε ο μοναχός Βενιαμίν Εμ. Ζαγρόπουλος, ο οποίος κατά την εποχή εκείνη εντάχθηκε στο μοναχικό δυναμικό της Σφίνιτσας⁷.

Η καταγραφή της περιουσίας του μοναστηριού συνδέθηκε άμεσα με την αναγκαιότητα αποστολής των σχετικών στοιχείων και πληροφοριών προς τον ΟΔΕΠ (Οργανισμός Διοικήσεως Εκκλησιαστικής Περιουσίας), ο οποίος συστάθηκε το 1930 αναλαμβάνοντας τη διαχείριση της συνολικής εκκλησιαστικής περιουσίας των μοναστηριών και ενοριών της Εκκλησίας της Ελλάδος, με σκοπό την ενίσχυση των οικονομικών του ελληνικού κράτους, μέσω της εκποίησης ή της φορολόγησής της⁸. Ο ΟΔΕΠ με τη σύσταση και λειτουργία των Τοπικών Συμβουλίων (παραρτημάτων) που ιδρύθηκαν σε κάθε περιφέρεια, απέστειλε προς τα μοναστήρια της ελληνικής επικράτειας αναλυτικές οδηγίες για τη σύνταξη διαχειριστικών προϋπολογισμών, σύμφωνα με τις οποίες θα έπρεπε να καταγραφούν όλες οι σχετικές πληροφορίες αναφορικά με τους μοναχούς, τα περιουσιακά στοιχεία και τα οικονομικά της κάθε μονής. Η καταγραφή των στοιχείων αυτών ξεκίνησε από το έτος 1930 και συνεχίστηκε ετησίως μέχρι και την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Η οικονομική κρίση της εποχής, η οποία ξεκίνησε με το «κράχ του 1929», αποτέλεσε έναν ακόμη βασικό παράγοντα επηρεασμού των ιδιοκτησιακών ανακατατάξεων του μοναστηριού. Μέσα στο κλίμα των δύσκολων οικονομικών συνθηκών της εξεταζόμενης περιόδου, το μοναστήρι της Σφίνιτσας υποχρεώθηκε να εκποιήσει αρκετά σημαντικό μέρος της ακίνητης και κινητής περιουσίας του, προκειμένου να μπορέσει να ανταπεξέλθει στις λειτουργικές του ανάγκες.

Στο αρχείο της μητρόπολης Βεροίας, Ναούσης και Καμπανίας διασώζονται οι προϋπολογισμοί των ετών 1930 – 1936 και 1947 – 1948, καθώς και αρκετά ακόμη έγγραφα σχετικά με διάφορα ιδιοκτησιακά και διαχειριστικά ζητήματα του μοναστηριού της Σφίνιτσας, μεταξύ των ετών 1930 – 1950. Η περιουσία του μοναστηριού, της εξεταζόμενης περιόδου, διακρίνεται σε δύο βασικές κατηγορίες. Στη «διατηρητέα» και την «εκποιητέα».

Στο παρόν δημοσίευμα θα επιχειρήσουμε να κωδικοποιήσουμε και να μελετήσουμε τα στοιχεία που συνδέονται με τα περιουσιακά και ιδιοκτησιακά στοιχεία του μοναστηριού. Ταυτόχρονα, θα προσπαθήσουμε να εξετάσουμε τις πληροφορίες που συνδέονται με τις διάφορες γεωκτηνοτροφικές και δασικές⁹ δραστηριότητες του μοναστηριού, οι οποίες υπήρξαν οι βασικές πηγές των οικονομικών του προσόδων.

28 (Ιανουάριος – Απρίλιος 2016) 22 – 36.

5 ΦΕΚ 150 Α/ 10-05-1930 (Περί διοικήσεως και διαχειρίσεως της Εκκλησιαστικής περιουσίας και περί συγχωνεύσεως των μικρών Μονών – Νόμος 4684).

6 Α.Ι.Μ.Β.Ν.Κ., Υπόδειξις της διατηρητέας περιουσίας προς χρήσιν της Μονής Αγ. Αθανασίου Σφηνίτσης, (αταξινόμητα λυτά έγγραφα).

7 Α.Ι.Μ.Β.Ν.Κ., Πίναξ Μοναχολογίου Ι. Μονής Σφηνίτσης, Έτος 1931, (αταξινόμητα λυτά έγγραφα).

8 ΦΕΚ 150 Α/ 10-05-1930.

9 Με το δάσος της Σφίνιτσας θα ασχοληθούμε διεξοδικότερα σε επόμενο δημοσίευμα.

β. Η ακίνητη και κινητή περιουσία του μοναστηριού

Κατά τη διάρκεια του 1931 συντάχθηκαν από το μοναστήρι της Σφίνιτσας δύο πίνακες στους οποίους καταγραφόταν η «εκποιητέα» και η «διατηρητέα» περιουσία της μονής (βλ. πιν. 1 και πιν. 2). Την περιουσία αυτή αποτελούσαν αγροτικές, κτηνοτροφικές και δασικές εκτάσεις, καθώς και διάφορα υποστατικά, όπως σταύλοι, αποθήκες, αχυρώνες, οικίες και ένα μετόχι στην περιοχή «Κάτω Σφίνιτσα». Παράλληλα με την ονομαστική καταγραφή και τις διαστάσεις των περιουσιακών στοιχείων του μοναστηριού, επιχειρήθηκε και μία προσπάθεια υπολογισμού της οικονομικής αξίας τους, καθώς και των αναμενόμενων προσόδων που θα μπορούσαν να προέλθουν προς όφελος του μοναστηριού, από την αξιοποίηση ή την εκποίησή τους.

Η σύνταξη των πινάκων βασίστηκε σε μία έκθεση¹⁰ που συντάχθηκε σε συνεργασία των μοναχών της Σφίνιτσας και της μητρόπολης Βεροίας και Ναούσης, η οποία ανέφερε τα ακόλουθα:

Διατηρητέα περιουσία Μονής Αγ. Αθανασίου Σφηνίσσης

1. 440 στρεμ. αγρών κειμένων περίξ της Μονής εις απόστασιν από 10' της ώρας μέχρι ημισείας ώρας προελθόντες από εκχέρσωσιν του δάσους και επί τόπου ορεινού. Κατ' έτος δύναται να αυτοκαλλιεργηθεί το 1/3 διότι οι αγροί πρέπει να αναπαυθούν, καθ' ότι άνευ αγραναπαύσεως δεν είναι αποφέροντες εισόδημα πολύ. Μέχρι τούδε αυτοκαλλιεργούντο υπό της εφορείας του ορφανοτροφείου, το οποίον είχε βενζινάρωτρα και θεριστικές και αλωνιστικές μηχανάς, τας οποίας στερείται ήδη η Μονή. Δεν είναι δε δυνατόν να γνωρίζομεν τον μέσον όρον της τριετούς αποδόσεως. Οι άνω αγροί ετοιμαζόμενοι με αντίσπορον, ως λέγεται, θα αποφέρωσι περί τας 4.000 οκάδες γεννημάτων. Να πωληθώσι δεν είναι δυνατόν, διότι κείνται πλησίον της Μονής και δεν δύνανται να αγορασθώσι παρά των παρακειμένων χωρίων.
2. Εκ των 25 στρεμ. αμπελώνων θα παραμείνωσιν εις την Μονήν τα 10 στρέμματα διά τας ανάγκας της Μονής. Τα 15 στρέμματα είναι δυνατόν μόνον να δωθώσιν υπ' ενοικίου εξ ημισείας επί μίαν πενταετίαν, διότι τα περισσότερα είναι κατεστραμμένα της φυλοξήρας και υπάρχει ανάγκη ανανεώσεως τμηματικώς δι' αγρών.
3. Ο ελαιών έγκειται από 40 – 50 δένδρα ελαιών περίξ της Μονής, των οποίων ο καρπός χρησιμεύει προς διατροφήν των εν τη Μονή.
4. Η οικία και αι αποθήκαι, ο αχυρών και ο σταύλος είναι άχρηστα ήδη εις την Μονήν και πρέπει να εκποιηθώσιν από τους τέως υπαλλήλους του απαλλοτριωθέντος αγροκτήματος Σφινίσσης.
5. Το δάσος της Μονής κείται περίξ αυτής και χρησιμεύει προς ξύλευσιν αυτής και κατά την απόφασιν της επιτροπής απαλλοτριώσεως προς ξύλευσιν των κατοίκων των παρ' αυτής απαλλοτριωθέντων ήδη αγροκτημάτων τη Σφήνισσα και Τριλοφιά. Η εφορεία του τέως ορφανοτροφείου έχει ενοικιάσει από τον Μάρτιον του 1930 την εκμετάλλευσιν, της υπό της αρμοδίας υπηρεσίας του δάσους ορισθείσης εκτάσεως της προσφοράς λαβούσα το ήμισιν σχεδόν του εν αυτής ενοικιάσεως προκαταβολικώς

¹⁰ Α.Ι.Μ.Β.Ν.Κ., Διατηρητέα περιουσία Μονής Αγ. Αθανασίου Σφηνίσσης, (αταξινόμητα λυτά έγγραφα).

και κατά δόσεως. Ο χρόνος της εκμεταλεύσεως δεν ορίζεται αλλά μόνον η έκτασης του δάσους. Το συμβόλαιον αναφέρει μόνο ως ενοίκιον το ποσό των 75.000 δραχμών, αλλά ορίζεται το υπόλοιπον του ενοικίου, άγνωστον ποίον, πρέπει να αφεθή διά την συντήρησιν της Μονής. Το δάσος είναι αδύνατον να εκποιηθή.

Κινητή περιουσία

1. Τρεις βόες χρήσιμοι διά την μικράν αυτοκαλλιέργειαν των αγρών.
2. Δύο ίππους και τρεις ημίονους, διά μεταφοράν καυσοξύλων διά τας ανάγκας της μονής
3. 150 αιγοπρόβατα, των οποίων το εισόδημα δεν δύναται να υπολογισθή από τούδε, διότι λόγω της οικονομικής κρίσεως τα προϊόντα εκπίπτουσι καθημερινώς.

Από την παραπάνω έκθεση και τους σχετικούς πίνακες της «εκποιητέας» και «διατηρητέας» περιουσίας της μονής της Σφίνιτσας, φαίνεται ότι αποφασίστηκε η εκποίηση του μεγαλύτερου μέρους της περιουσίας του μοναστηριού, ενώ διατηρήθηκαν ορισμένα μόνο κτήματα που βρίσκονταν γύρω από το μοναστήρι, τα οποία προορίζονταν για την κάλυψη των επισιτιστικών αναγκών των μοναχών και των υπαλλήλων της μονής (βλ. εγγρ. 1). Διατηρήθηκαν, ακόμη, τα 150 αιγοπρόβατα και το δάσος των 6.000 στρεμμάτων της Μονής, τα οποία θα μπορούσαν να αποφέρουν στο μοναστήρι αρκετά σημαντικά οικονομικά οφέλη¹¹.

γ. Οι επιπρόσθετες εκποιήσεις και η διαμόρφωση της ιδιοκτησιακής κατάστασης του μοναστηριού, μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του 1940

Η οικονομική κρίση της εποχής και η αδυναμία των μοναχών της Σφίνιτσας να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις αξιοποίησης της διατηρητέας περιουσίας της μονής, φαίνεται ότι οδήγησαν στην εκποίηση αρκετών ακόμη περιουσιακών στοιχείων του μοναστηριού. Στις 31 Αυγούστου του 1931 πραγματοποιήθηκε πλειοδοτική δημοπρασία, κατά την οποία αποφασίστηκε η εκποίηση σχεδόν του 1/3 των αιγοπροβάτων, των τριών βοδιών και των δύο ίππων, καθώς και αρκετών γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων του μοναστηριού (εγγρ. 2)¹². Περίπου ένα χρόνο αργότερα, στις 9 Απριλίου του 1932, ο Σπύρος Π. Παπαδόπουλος από τον Κολινδρό της επαρχίας Κατερίνης, αιτήθηκε από τη μητρόπολη Βεροίας και Ναούσης την αγορά του «εν αεργία» παλαιού μικρού αλευρόμυλου μαζί με την αντλία και τα διάφορα προσαρτήματά τους, που βρίσκονταν κοντά στο μοναστήρι, προσφέροντας για τον σκοπό αυτό το ποσό των 1.500 δραχμών¹³.

Οι εκποιήσεις περιουσιακών στοιχείων της μονής συνεχίστηκαν και κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1940. Με απόφαση της 2^{ας} Νοεμβρίου 1945 του ηγουμενοσυμβουλίου του μοναστηριού, το οποίο αποτελούσαν ο ηγούμενος αρχιμανδρίτης Δανιήλ, ο αρχιμανδρίτης Παΐσιος Καλόφωνος (ή Καλοφωνάς) και ο π. Γεώργιος Βαρσαμόπουλος, αποφασίστηκε η εκποίηση μίας αποθήκης (υπόστεγου)

11 Α.Ι.Μ.Β.Ν.Κ., Υπόδειξις της διατηρητέας περιουσίας προς χρήσιν Μονής Αγ. Αθανασίου Σφηνίσσης, (αταξινόμητα λυτά έγγραφα).

12 Α.Ι.Μ.Β.Ν.Κ., Δημοπρασία Μονής Σφηνίσσης – 31 Αυγούστου 1931, (αταξινόμητα λυτά έγγραφα).

13 Α.Ι.Μ.Β.Ν.Κ., Δήλωσις Σπύρου Π. Παπαδοπούλου εκ Κολινδρού της Κατερίνης, (αταξινόμητα λυτά έγγραφα).

που ήταν κατασκευασμένη από ξυλεία με την επικάλυψη «αυλακωτής λαμαρίνας» και βρισκόταν σε κοντινή τοποθεσία έξω από το μοναστήρι. Για τον σκοπό αυτό, ζητήθηκε σχετική έγκριση από τον μητροπολίτη Βεροίας και Ναούσης Αλέξανδρο Δηλανά¹⁴. Επίσης, κατά την ίδια συνεδρία αποφασίστηκε η εκποίηση έξι βαρελιών, χωρητικότητας εκάστου 260 οκάδων, τα οποία υπήρξαν άχρηστα προς τη μονή. Τα βαρέλια αυτά θα αγοράζονταν από τον Χρ. Μαραγκό, έναντι του ποσού των 13.800 δραχμών¹⁵.

Στις 25 Αυγούστου του 1945, το ηγουμενοσυμβούλιο του μοναστηριού κατέθεσε προς το υποκατάστημα της «Αγροτικής Τραπέζης Βερροίας» αίτηση χορήγησης δανείου ύψους 300.000 δραχμών, προκειμένου να δοθεί η δυνατότητα αξιοποίησης της περιουσίας της μονής καθώς «λόγω του μεσολαβήσαντος πολέμου, δεν έχει δυστυχώς τα μέσα όπως προαγάγη ταύτην»¹⁶. Το αιτούμενο ποσό προοριζόταν για την ανάπτυξη των κτηνοτροφικών και αγροτικών δραστηριοτήτων του μοναστηριού. Στην αίτηση αναφέρεται ότι η διατηρητέα περιουσία του μοναστηριού αποτελούνταν από 11.000 στρέμματα γης (καλλιεργήσιμων και μη), από το κτήριο της μονής το οποίο μπορούσε να φιλοξενήσει άνετα περίπου 70 οικογένειες, αλλά χρειαζόταν επισκευή, καθώς και από ορισμένα βοηθητικά υποστατικά (αχυρώνες και αποθήκες) και διάφορα οικόσιτα ζώα (βλ. αναλυτικά εγγρ. 3).

Τέλος, στις 29 Νοεμβρίου του 1949 συντάχθηκε από τη μητρόπολη Βεροίας και Ναούσης μία «Κατάστασις εμφαίνουσα τον αριθμόν των αγρών της διατηρητέας περιουσίας της Ιεράς Μονής Αγίου Αθανασίου της επιλεγόμενης Σφηνίτσης»¹⁷, σύμφωνα με την οποία στην κυριότητα του μοναστηριού υπήρχαν περίπου 600 στρέμματα αγρών, διασκορπισμένων στις τοποθεσίες «Προσήλιον, Παληές – Πογιάταις» καθώς και σε άλλες περιοχές, στους οποίους πραγματοποιούνταν η καλλιέργεια «σίτου, κριθής και βρώμης». Επίσης, αναφέρεται ότι γύρω από τις εγκαταστάσεις της μονής υπήρχαν περίπου 40 ιδιόκτητα ελαιόδεντρα του μοναστηριού (βλ. εγγρ. 4).

δ. Οι βοσκότοποι του μοναστηριού

Οι μη καλλιεργούμενες ή εκμεταλλευόμενες με άλλον τρόπο μοναστηριακές αγροτικές και δασικές εκτάσεις που βρίσκονταν γύρω από τον Άγιο Αθανάσιο της Σφίνιτσας φαίνεται ότι ήδη από την Οθωμανική περίοδο χρησίμευαν ως βοσκότοποι των κοπαδιών της μονής και των κτηνοτρόφων των γύρω περιοχών. Κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1940 το αποκλειστικό δικαίωμα αξιοποίησης των βοσκότοπων αυτών από μέρους του μοναστηριού αμφισβητήθηκε από ορισμένους κτηνοτρόφους της περιοχής, γεγονός που δημιούργησε ορισμένες προστριβές και εντάσεις.

Στις 29 Μαΐου του 1947, ο ηγούμενος της Σφίνιτσας αρχιμανδρίτης Παΐσιος Καλόφωνος ενημέρωσε τον μητροπολίτη Βεροίας και Ναούσης Αλέξανδρο ότι ορισμένοι κτηνοτρόφοι των χωριών Νεοκάστρου, Κολινδρού και άλλων γειτονικών οικισμών, είχαν εγκαταστήσει αυθαίρετα στα όρια των βοσκότοπων του μοναστηριού

14 Α.Ι.Μ.Β.Ν.Κ., Υπ. αριθμ. πρωτ. 1, Αίτησις Προς την Ιεράν και Σεβασμίαν Μητρόπολιν Βερροίας και Ναούσης – Εν τη Ιερά Μονή Αγίου Αθανασίου τη 6 – 11 – 1945, (αταξινόμητα λυτά έγγραφα).

15 Α.Ι.Μ.Β.Ν.Κ., Πρακτικόν – Συνεδρία Α' (2 Νοεμβρίου 1945) [Ιεράς Μονής Σφηνίτσης], (αταξινόμητα λυτά έγγραφα).

16 Α.Ι.Μ.Β.Ν.Κ., Προς το Υποκατάστημα της Αγροτικής Τραπέζης Βερροίας – Περί χορηγήσεως δανείου 300.000 δραχμών, (αταξινόμητα λυτά έγγραφα).

17 Α.Ι.Μ.Β.Ν.Κ., Κατάστασις εμφαίνουσα τον αριθμόν των αγρών της διατηρητέας περιουσίας της Ιεράς Μονής Αγίου Αθανασίου της επιλεγόμενης Σφηνίτσης, (αταξινόμητα λυτά έγγραφα).

μεγάλο αριθμό αιγοπροβάτων, χρησιμοποιώντας ακόμη και τον νεροαύλακα της μονής για τις επισιτιστικές ανάγκες των ποιμνίων. Οι κτηνοτρόφοι διατείνονταν ότι είχαν εξασφαλίσει σχετική άδεια από τον νομάρχη Ημαθίας, χωρίς ωστόσο να έχουν υποδείξει προς τον ηγούμενο της μονής κάποιο σχετικό έγγραφο. Για τον λόγο αυτό, ο αρχιμανδρίτης Παΐσιος ζητούσε από τη μητρόπολη να διεξάγει σχετική έρευνα προς τη Νομαρχία, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν όντως είχε εκδοθεί σχετική άδεια ή εάν επρόκειτο για αυθαίρετη καταπάτηση της περιουσίας του μοναστηριού¹⁸.

Δύο χρόνια αργότερα, στις 4 Απριλίου του 1949 διενεργήθηκε πλειοδοτική δημοπρασία των βοσκότοπων του μοναστηριού, για την θερινή βοσκή από 20 Απριλίου 1949 έως 20 Οκτωβρίου του ίδιου έτους, η οποία πραγματοποιήθηκε υπό την ευθύνη της μητρόπολης Βεροίας και Ναούσης. Πλειοδότης αναδείχθηκε ο κτηνοτρόφος Αναστάσιος Ιωάννη Μπαρτζώκας, από το χωριό Νάματα Κοζάνης, ο οποίος κατείχε ποίμνιο αποτελούμενο από 1.000 αιγοπρόβατα (εγγρ. 5). Ο κτηνοτρόφος κατέβαλε για τον σκοπό αυτό προς τη μητρόπολη το ποσό των 3.000.000 δραχμών, με την υποχρέωση να μην αυξήσει τον αριθμό των ζώων του ποιμνίου του και να μην υπενοικιάσει το δικαίωμα βόσκησης σε άλλους κτηνοτρόφους¹⁹. Η συμφωνία φαίνεται ότι διακόπηκε νωρίτερα από την προκαθορισθείσα ημερομηνία, καθώς κατά την 1^η Ιουνίου του 1949 ως νέος ενοικιαστής των βοσκότοπων του μοναστηριού, μέχρι και την 20^η Οκτωβρίου του ίδιου έτους, ορίστηκε ο κτηνοτρόφος Νικόλαος Δημητρίου Τσάρας, κάτοχος ποιμνίου 350 αιγοπροβάτων, ο οποίος κατέβαλε το ποσό του 1.125.000 δραχμών²⁰.

Στις 23 Οκτωβρίου του 1949, διεξήχθη εκ νέου πλειοδοτική δημοπρασία, η οποία αφορούσε στη χειμερινή βοσκή των μοναστηριακών βοσκότοπων της Σφινίτσας, κατά την περίοδο από 26 Οκτωβρίου 1949 μέχρι και 23 Απριλίου 1950. Ως τιμή εκκίνησης της δημοπρασίας ορίστηκε το ποσό των 3.500.000 δραχμών, από το οποίο ο πλειοδότης θα έπρεπε να καταβάλει το ήμισυ του αντιτίμου με την επικύρωση της συμφωνίας και το υπόλοιπο μέχρι και το τέλος Ιανουαρίου του 1950. Ο πλειοδότης θα έπρεπε, επίσης, να καταβάλει προς τη μητρόπολη τα έξοδα της δημοπρασίας, που ανέρχονταν στις 100.000 δραχμές. Η βόσκηση των ποιμνίων θα μπορούσε να πραγματοποιείται σε όλες τις μη καλλιεργούμενες εκτάσεις του μοναστηριού. Στους όρους της δημοπρασίας προβλεπόταν, ακόμη, το δικαίωμα των κτηνοτρόφων των χωριών Νεοχωρίου – Σφηνίσσης και Τριλοφιάς να βόσκουν τα ποίμνιά τους δωρεάν στους βοσκότοπους του μοναστηριού, καθώς είχαν το προνόμιο της «δωρεάν δουλείας βοσκής» που τους είχε παραχωρηθεί από την *Επιτροπή Απαλλοτριώσεων Βεροίας*²¹.

Η δημοπρασία διενεργήθηκε στα γραφεία της μητρόπολης και η χειμερινή βοσκή κατοχυρώθηκε στον κτηνοτρόφο Ιωάννη Χαραλάμπους Μπαλτατζή, έναντι του ποσού των 3.500.000 δραχμών. Για τον σκοπό αυτό συντάχθηκε ειδικό συμφωνητικό μεταξύ του πλειοδότη και του μητροπολίτη Βεροίας και Ναούσης Αλεξάνδρου, στις 7 Νοεμβρίου 1949²². Παράλληλα με τη σύνταξη της συμφωνίας, ο μητροπολίτης Αλέξανδρος απέστειλε προς τον διοικητή της Μ.Ε.Α. λοχαγό Φίλιππο Τζελέπη την υπ' αριθμ. πρωτ. 390/7-11-1949 επιστολή του, με την οποία του ζητούσε να διατάξει τους υφισταμένους του της Μ.Ε.Α. Αγκαθιάς να μην ενοχλούν τους ενοικιαστές

18 Α.Ι.Μ.Β.Ν.Κ., Από 29^η Μαΐου 1947 επιστολή της Ιεράς Μονής Αγίου Αθανασίου Σφηνίτσας τω Σεβασμιωτάτω Μητροπολίτη Βερροίας και Ναούσης Κυρίω Κυρίω Αλεξάνδρω, (αταξινόμητα λυτά έγγραφα).

19 Α.Ι.Μ.Β.Ν.Κ., Συμφωνητικόν – Εν Βερροία τη 4^η Απριλίου 1949, (αταξινόμητα λυτά έγγραφα).

20 Α.Ι.Μ.Β.Ν.Κ., Συμφωνητικόν – Εν Βερροία τη 1^η Ιουλίου 1949, (αταξινόμητα λυτά έγγραφα).

21 Α.Ι.Μ.Β.Ν.Κ., Πλειοδοτική Δημοπρασία – Εν Βερροία τη 23^η Οκτωβρίου 1949, (αταξινόμητα λυτά έγγραφα).

22 Α.Ι.Μ.Β.Ν.Κ., Συμφωνητικόν – Εν Βερροία τη 7^η Νοεμβρίου 1949, (αταξινόμητα λυτά έγγραφα).

κτηνοτρόφους των βοσκότοπων του μοναστηριού, καθώς είχαν υποβληθεί πολλά σχετικά παράπονα προς τη μητρόπολη, αναμένοντας να δοθούν οι δέουσες αυστηρές διαταγές²³.

ε. Καταληκτικά

Από την ανασύσταση της ανδρικής μονής του Αγίου Αθανασίου Σφίνιτσας μέχρι και τη λήξη του ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου (1930 – 1949), παρατηρείται μία συνεχόμενη τάση απομείωσης των περιουσιακών στοιχείων του μοναστηριού. Το γεγονός αυτό οφείλεται κατά βάση σε αναγκαστικές απαλλοτριώσεις ή και οικειοθελείς εκποιήσεις. Οι καθοριστικότεροι παράγοντες των πραγματοποιηθέντων ιδιοκτησιακών απωλειών του μοναστηριού υπήρξαν οι ακόλουθοι: α) η αποκατάσταση στην Ημαθία ενός αριθμού προσφύγων της Μικρασιατικής καταστροφής, ορισμένοι από τους οποίους εγκαταστάθηκαν σε περιοχές γύρω από το μοναστήρι της Σφίνιτσας, β) η οικονομική κρίση της δεκαετίας του 1930, και γ) οι κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και του επακόλουθου Εμφυλίου σπαραγμού.

Οι δεκαετίες του 1930 και 1940 φαίνεται ότι υπήρξαν ιδιαίτερα δυσμενείς για την αυτοσυντήρηση των μοναστηριών της μητρόπολης Βεροίας και Ναούσης, γεγονός που οδήγησε στην αναγκαστική συγχώνευση των μικρότερων μονών στα κεντρικότερα και περισσότερα εύρωστα οικονομικά μοναστήρια της περιφέρειας. Σε όλο αυτό το χρονικό διάστημα, το μοναστήρι της Σφίνιτσας κατόρθωσε να διατηρήσει μία συγκροτημένη και οργανωμένη αδελφότητα, έστω και ολιγομελή, αποτελώντας ένα από τα ενεργά και βιώσιμα μοναστήρια της περιοχής²⁴. Το γεγονός ότι στην κατοχή του μοναστηριού βρίσκονταν αρκετά προσοδοφόρα περιουσιακά στοιχεία, όπως το δάσος της Σφίνιτσας, οι αγροί και οι βοσκότοποι της μονής, είχε ως αποτέλεσμα η διαχείριση των στοιχείων αυτών να περιέλθει, από τα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1940, στην αρμοδιότητα της μητρόπολης Βεροίας και Ναούσης, η οποία για αρκετές δεκαετίες καρπωνόταν τα οφέλη της αξιοποίησής τους.

Παρά τις φιλότιμες προσπάθειες ανάκαμψης, που φαίνεται ότι επιχειρήθηκαν μετά από την απελευθέρωση της περιοχής από τις ναζιστικές δυνάμεις κατοχής, το μοναστήρι δεν μπόρεσε να επανέλθει στην αίγλη που διατηρούσε πριν από τη διάλυσή του, κατά το έτος 1922, προκειμένου να μετατραπεί σε ορφανοτροφείο. Η σημερινή κατάσταση και εικόνα του μοναστηριού σχετίζεται με τη μετατροπή του σε γυναικεία μονή (κατά το έτος 1995) και τις φιλότιμες προσπάθειες που ανέλαβε η νέα του αδελφότητα, με επικεφαλής την ηγουμένη Ολυμπιάδα Ντίτορα²⁵.

23 Α.Ι.Μ.Β.Ν.Κ., Υπ' αριθμ. πρωτ. 390/7-11-1949 επιστολή του μητροπολίτη Βεροίας και Ναούσης Αλεξάνδρου προς τον Κύριον Φίλιππον Τζελέπην Λοχαγόν και Διοικητήν της Μ.Ε.Α., (αταξινόμητα λυτά έγγραφα).

24 Σύμφωνα με τα νέα στοιχεία που έχουμε στη διάθεσή μας, φαίνεται ότι η άποψη που εκφράστηκε στο παρελθόν ότι «επειδή το Μοναστήρι του Αγίου Αθανασίου έμεινε από το 1922, που έγινε ορφανοτροφείο των ορφανών από τη Μικρασιατική καταστροφή, χωρίς οργανωμένη αδελφότητα, γι' αυτό και έμεινε άγνωστο στο πλατύ κοινό» δεν μπορεί να θεωρηθεί ως απόλυτα ακριβής. Βλ. Ολυμπιάς μοναχή – Μαριάμ μοναχή, *Ο άγιος Αθανάσιος Σφηνίτσας*, Βέροια 1996, 7 [στον πρόλογο του μητροπολίτη Βεροίας, Ναούσης και Καμπανίας Παντελεήμονος].

25 Βλ. Ολυμπιάς – Μαριάμ, *Ο άγιος Αθανάσιος*, ό.π., 61 – 67.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Τοπικόν Συμβούλιον Ο.Δ.Ε.Π.
Ιεράς Μητροπόλεως Βερροίας και Ναούσης

Ιερά Μονή Σφηνίτσης

Κατάστασις
Εμφαίνουσα την εκποιητέαν περιουσίαν
[κατά το έτος 1931]

Αύξων αριθμός	Ονομασία κτήματος	Θέσις εις ην κείται	Έκτασις περίπου εις στρέμματα ή τετραγωνικά μέτρα	Ετήσια πρόσοδος	Σημερινή αξία	Παρατηρήσεις
1	Σταύλος	Άνω Σφηνίτσα	M ² 152		12.000	
2	Οικία ισόγειος	«	« 52		15.000	
3	Οικία εξώστης	«	« 31 ½		15.000	
4	Βουστάσιον	Κάτω Σφηνίτσα	« 320		22.000	
5	Αχυρών	«	« 19,50		12.000	
6	«	«	« 39,50		36.000	
7	Αποθήκη	«	« 67		35.000	
8	Μετόχιον	«	« 84		50.000	
9	Αχυρών	«	« 230		11.000	
10	Σταύλος	«	« 712		27.000	
11	Αποθήκη	«	« 3.200		120.000	
12	Άμπελος	Μονή Σφην.	στρ. 28		14.000	
13	Αγροί	Κολυνδρό	« 59		23.600	καλώς έχει
14	«	Σφηνίτσι	« 15		3.750	
15	Δάσος	Τριλοφιά	στρ. 3.672		-	
16	Αγρός	Σφηνίτσι	« 4.267		1.368.000	απηλλοτριώθησαν
17	Οικίαι κολίγων	Τρίχλωβα	« 2.004		500.000	

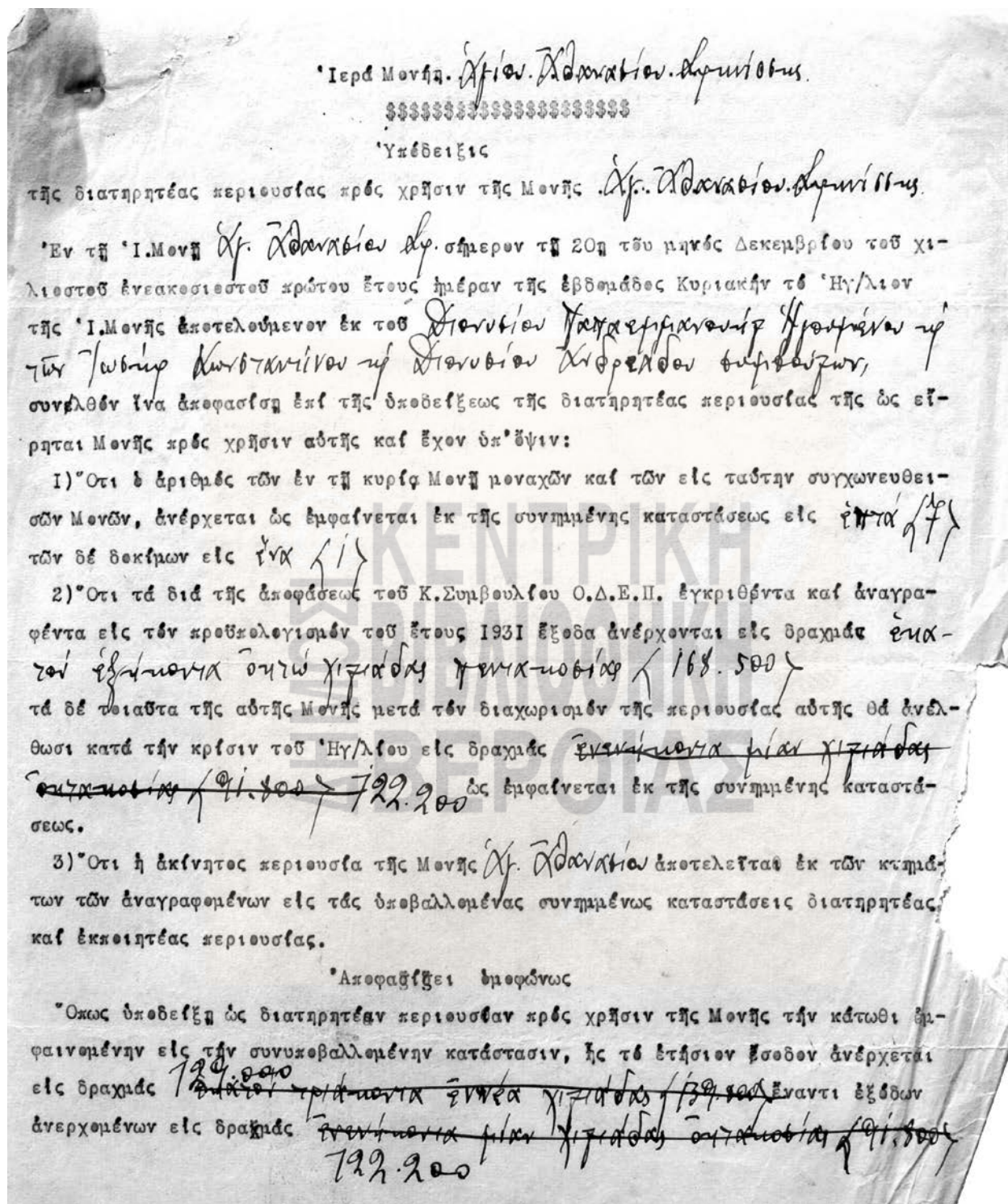
ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Τοπικόν Συμβούλιον Ο.Δ.Ε.Π.
Ιεράς Μητροπόλεως Βερροίας και Ναούσης

Ιερά Μονή Σφηνίτσης

Κατάστασις
Εμφαίνουσα την διατηρητέαν περιουσίαν
[κατά το έτος 1931]

Αύξων αριθμός	Ονομασία κτήματος	Θέσις εις ην κείται	Έκτασις εις στρέμματα ή τετραγωνικά μέτρα	Ετήσια πρόσοδος	Μελλοντική πιθανή ετήσια πρόσοδος μετά άρσιν ενοικιοστασίου ή νέαν δημοπρασίαν	Σημερινή αξία	Παρατηρήσεις
1	Αγροί	Περί Μονήν	στρ. 440	40.000		200.000	
2	Άμπελος	«	« 25	7.000		37.500	
3	Ελαιόδενδρα	«	αρ. 50	2.000		6.000	
4	Δάσος	«	στρ. 6.000	50.000		1.000.000	
5	Αιγοπρόβ.	«	αρ. 150	30.000		45.000	

Ἐγγραφο 1

Τ. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ Ο.Δ.Ε.Π.
Ι. ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΒΕΡΡΟΙΑΣ ΚΑΙ ΜΑΟΥΣΣΗΣ

Εν Βεργίᾳ τῇ 31 Αὐγούστου 1931

Ἀριθ. Πρωτ. _____

Πρωτοβασία Μονῆς Χρητίστου

Τὸ Ἡγουμένειον Συμβούλιον τῆς Μ. Ἀγ. Ἁγ. Χρητίστου, τῆς Μητροπόλεως Βεργίας ἐκείνου, διακηρύττει ὅτι ἐκδίδονται ἐν πρᾶσιν αὐτῆς πρωτοβασίαι. 1) ἡ ἐκδοσις 30 αἰνῶν. Πρῶτη τιμή 170 δρ. ἑξῆς 2) 22 αὐτοῖς. Πρῶτη τιμή 180 δρ. ἑξῆς 3) 150 ἀνάβας αὐτοῖς. Πρῶτη τιμή 20 δρ. καὶ ὅτι. 4) αἰνῶν πρᾶσιν, καὶ πρᾶσιν δύο, Πρῶτη τιμή 2300 ἑξῆς, καὶ δι' αἰνῶν Πρῶτη τιμή 1300 δρ. 5) δύο ἱππῶν. Πρῶτη τιμή 1000 ἑξῆς. 6) αἰνῶν βουδ. καὶ πρᾶσιν δύο, Πρῶτη τιμή 1200 δρ. καὶ δι' αἰνῶν, Πρῶτη τιμή 1800 δρ. 7) δύο ὄντων. Πρῶτη τιμή ~~2000 δρ.~~ 900 δρ. ἑξῆς 8) 90 ἀνάβας αὐτοῖς. Πρῶτη τιμή 23 δρ. καὶ ὅτι. 9) 30 ἀνάβας αἰνῶν. Πρῶτη τιμή 20 δρ. καὶ ὅτι. Ἡ πρωτοβασία γίνεται ἐν τῇ Μονῇ, καὶ ἀρτίζονται καὶ πᾶσα ἄλλα δωρεὰν ὑπερῶν καὶ ἐξουσίαν ἀρτίζονται. Ἡ πρωτοβασία ἀρτίζονται ἐν τῇ συνήθει τῇ τῶν πρωτοβασίαι ἐν 13^ῳ Σεπτεμβρίου πρᾶσιν Κυριακῇ ἕως ἐν 10^ῳ π. μ. μέχρι ἐν 12^ῳ ἑξῆς ἐν Ἀρμυρίας ἑξῆς. Ἡ τιμή παραβάνεται μὲν ἐν ἱερῶν ἐν πρωτοβασίαις ἐξῆς 2. Συμβούλιον καὶ ἐν παραδόντων ἐν αὐτῇ.

Ἡγουμένοι Οἰοῦνται Ἀδελφοί

Εἰσφορά 2

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΒΕΡΡΟΙΑΣ & ΝΑΟΥΣΗΣ
Ιερά Μονή Αγίου Αθανασίου
Σφηνίσσης

Πρός
Τό Ύπονατάστημα τής Αγροτικής
Τραπεζής Βερροίας
Εἰς Βέρροια ν

Αἰτησις
Τοῦ Ἡγουμένουσυμβουλίου τής Ιε-
ράς Μονῆς Αγ. Αθανασίου -Σφηνί-
σσης

περί
"χορηγήσεως δανείου 300.000
δραχμῶν"
Ἐν τῇ Ι.Μονῇ Αγ. Αθανασίου-Σφην-
ίσσης τῇ 25-8-1949

Κύριε Διευθυντά

"Ἐχομεν τήν τιμήν νά παρακα-
λέσωμεν ὑμᾶς ὅπως χορηγήσητεῖμῖν δά-
νειον τριακοσίων χιλιάδων (300.000)
δραχμῶν, προκειμένου διὰ τοῦ ποσοῦ
τοῦ νά ἀξιοποιήσωμεν τῆς περιουσίας
τῆς Ι.Μονῆς, ἡ ὁποία σήμερον, λόγῳ
τοῦ μεσολαβήσαντος πολέμου, δέν ἔχει
δυστυχῶς τά μέσα ὅπως προαγάγῃ ταύ-
την.

Τό ζητούμενον ποσόν θέλει χρησι-
μοποιηθῇ διὰ τὰς κάτωθι ἐργασίας Ι/
διὰ τόν πολλαπλασιασμόν τῆς κτηνοτρο-
φίας καί τῆς βελτίωσιν ταύτης 2/διὰ
τήν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν, τῶν δυνα-
μένων νά καλλιεργηθῶσι καί οἵτινες ἀ-
νέρχονται εἰς 1500 περίπου στρέμματα
3/ εἰς τήν φύτευσιν ἀμπελώνων 4/εἰς
τήν ἀνάπτυξιν χοιροτροφίας καί πτηνο-
τροφίας.

Ἡ διατηρητέα περιουσία τῆς Ι.Μο-
νῆς σήμερον ἀποτελεῖται συνολικῶς ἐκ
τῶν ἑξῆς Ι/ ἔξ 11000 στρεμμάτων καλλι-
εργησίμων καί μή 2/ ἐκ τοῦ κτιρίου
τῆς Ι.Μονῆς, δυναμένου νά στεγάσῃ πε-
ρί τὰς 70 οἰκογενεάς ἀνέτως, ἔχοντος
ὅμως ἀνάγκην ἐπισκευῆς 3/ ἐκ τῶν 100
μεγάλων ζώων 4/ ἐκ τῶν ἀχυρώνων 5/ἐκ
τῆς ἀποθήκης σίτου, εἰδικῶς κατασκευα-
σθείσης 6/ ἔξ 140 προβάτων, 2 ἀγελάδων,
ένος ζεύγους βοῶν, 3 δαμαλίων, ένος ἵπ-
που, δύο φορβάδων, 6 χοίρων.

Πεποιθότες ὅτι ἡ αἴτησις μας
αὕτη γίνῃ εὐμενῶς ἀποδεκτή.

διατελοῦμεν μετὰ πάσης τιμῆς

Ὁ Ἡγούμενος

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΓΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΒΕΡΡΟΙΑΣ

α. ΝΑΟΥΣΗΣ
Αρ. Φ. Πρωτ. 382

Κ α τ ε σ τ α σ ι ς

Εμφαίνουσα τόν ἀριθμόν τῶν ἀγρῶν τῆς διατηρητέας περιουσίας τῆς
Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Ἀθανασίου τῆς ἐπιλεγομένης ἐρημίτης, τήν θέσιν,
τῶ εἶδος καλλιεργείας, καί τὰ γειτνιάζοντα τοῦς αὐτοῦς χωρία.

Μετά τήν ἐκπόλυσιν τῆς ἐκποιητέας περιουσίας τῆς ἐν λόγῳ
Ἱερᾶς Μονῆς ἐναπέμειναν

Ἀ γ ρ οί

- 1) διανοησμένοι ἐκχερωθέντες παρὰ χριστιανῶν μας γειτονικῶν χωρίων
περὶ τὰ ἑξακδasia στρέμματα ἀριθμ. 600 καίμενα εἰς τὰς θέσεις
Προσήλιον, Μαληές-Πογιάταις, καί ὑψηλοτέρων, ἐν αὐτοῖς καλλιε-
ροῦνται σῖτος, κριθή, βρώμη,
χωρία δὲ γειτνιάζοντα εἶναι ἡ Ἀγαυοῦ, Μεσχάριον, καὶ ἡ Τριλοφιά

- 2) Ἐλαιόδενδρα ἐσκορπισθέντα περὶ τῆς Μονῆς ὑπάρχουσι περὶ τὰ
τεσσαράνκοντα ἀριθμ. 40,

Ἐν Βερροίᾳ τῇ, 29ῃ Νοεμβρίου 1949

Ὁ Μ η τ ρ ο π ο λ ί τ η ς

Σ υ μ φ ω ν η τ ι κ ό ν

Σήμερα, τῇ 4ῃ Ἀπριλίου τοῦ 1949, οὗ ἔτους ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος Δευτέρα, καὶ ὥρα 10 Π.Μ. ἐν τῷ Γραφείῳ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως συνεφώνησαν ὡς ἑξῆς ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Βερροίας καὶ Ναούσης κ. Ἀλέξανδρος καὶ ὁ κτηνοτρόφος Ἀναστάσιος Ἰωάννου Μπαρτζώκας ἐκ τοῦ χωρίου Νάματα Κοζάνης, ὁ μὲν πρῶτος ὡς Μητροπολίτης Βερροίας καὶ Ναούσης καὶ Προϊστάμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σφηνίτσης ἐννοικιάζει εἰς τὸν δεύτερον κτηνοτρόφον Ἀναστάσιον Ἰωάννην Μπαρτζώκην τὴν θερρινὴν βοσκήν τῆς ἐν λόγῳ Ἱερᾶς Μονῆς δι' ἐν ἐξάμενον, ἥτοι ἀπὸ 20 Ἀπριλίου ἐ.ε. 1949 μέχρις 20 Ὀκτωβρίου ἰδίου ἔτους ἀντὶ μισθώματος τριῶν ἑκατομμυρίων Δραχμῶν, ἵνα βόσκη τὸ ἐκ χιλίων αἰγοπροβάτων ποιμνίου τοῦ ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Μονῆς, αἱ τῷ ὅρῳ οὗτε νὰ ἐννοικιάζῃ ταύτην εἰς ἄλλον κτηνοτρόφον οὗτε νὰ ἀυξάνῃ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ποιμνίου, ὡσαύτως καὶ ἡ Ἱερά Μονή νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ εἰς ἄλλον κτηνοτρόφον νὰ εἰσέρχεται εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἐννοικιασθείσης αὐτῆς βοσκῆς.

Ὡς προκαταβολὴν κατέβαλεν ὁ ἐν λόγῳ κτηνοτρόφος ἐνεακοσίας χιλιάδας Δραχμὰς ὑποχρεοῦται δὲ νὰ καταβάλῃ ἐν ἑκατομμύριον μετὰ τὸ Πάσχα, τὸ δὲ ὑπόλοιπον κατὰ τοὺς θερρινούς μῆνας.

Τὸ παρὸν ἐγένετο εἰς τρικλοῦν ὑπογραφέν παρ' ἀμφοτέρων τῶν συμβαλλομένων καὶ ἔχει κῦρος ἐν παντί τόπῳ δικαιοσύνης.

Ἐν Βερροίᾳ τῇ 4ῃ Ἀπριλίου 1949

οἱ συμβαλλόμενοι

ὁ Μητροπολίτης.

ὁ Κτηνοτρόφος

Ἰ. Μπαρτζώκας

ΤΑ ΝΑΟΥΣΑΙΙΚΑ

Μαυρίδου Θεοδώρα, Καθηγήτρια. Φ.Α.-MSc Παιδαγωγικής-Δημιουργικής Μάθησης

Οι 26οι Πανελλήνιοι Αγώνες Χιονοδρομίας

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής και του Εμφυλίου πολέμου στην Ελλάδα παρατηρήθηκε παρακμή και αδράνεια σε όλους τους χώρους που συνθέτουν την έννοια «ποιότητα ζωής»¹. Μετά το τέλος των εχθροπραξιών και κατά τη διάρκεια της δεκαετίας 1950, σημειώνεται ραγδαία ανάπτυξη πολλών αθλημάτων σε ολόκληρη τη χώρα, δημιουργία νέων αθλητικών σωματείων, επαναλειτουργία των παλαιότερων και γενικότερα στροφή της νεολαίας στον αθλητισμό ή δραστηριότητες αναψυχής.² Στο χώρο των φυσικών δραστηριοτήτων ο ορισμός που δίνει ο ερευνητής Οικονόμου για την ποιότητα ζωής αφορά το βαθμό ευεξίας και ικανοποίησης που βιώνει ο άνθρωπος από τη συμμετοχή του στις φυσικές δραστηριότητες.³ Ένας απλός δείκτης μέτρησης της ποιότητας ζωής-ευεξίας καταγράφηκε σε τοπική εφημερίδα της Νάουσας σε αφιέρωμα για τους 26^{ους} Πανελλήνιους Αγώνες Χιονοδρομίας που πραγματοποιήθηκαν στο Χ.Κ. Σελίου το 1966. Ειδικότερα, καταμετρώντας τις αντιλήψεις των αναφερομένων στο δίστηλο αφιέρωμα των αγώνων, εντυπωσιάζει η μεγάλη αριθμητική συμμετοχή των φιλάθλων και αθλητών στους αγώνες αυτούς, ο βαθμός επηρεασμού της διάθεσης από τις ιδανικές καιρικές συνθήκες και η ανησυχία των

1 Σαρχής (2014).

2 Χρόνη & Ζουρμπάνος (2001).

3 Iconomou (2003).

Ναουσαίων για το αγωνιστικό επίπεδο των αθλητών του ΕΟΣ Νάουσας. «Υπολογίζεται ότι οι φίλαθλοι και οι χιονοδρόμοι έφταναν τους 1500. Εις τούτο συνετέλεσεν και ο θαυμάσιος καιρός και ίσως η φημολογηθείσα παρουσία των Βασιλέων. Την Κυριακήν το Σέλι είχε γεμίσει από πούλμαν και ιδιωτικά αυτοκίνητα. Μόνον οι φίλαθλοι της πόλεώς μας εκινήθησαν με φορτηγά όπως πάντοτε και έφτασαν όπως συμβαίνει τα τελευταία χρόνια αργότερα από τους ξένους! Ο λόγος απλούστατος. Οι ξένοι πλέον χρησιμοποιούν τον δρόμο από Βέροιαν ο οποίος διανοίγεται επιμελώς και εμείς αναγκαζόμεθα να χρησιμοποιούμε φορτηγά και να ταλαιπωρούμεθα. Οι δυσκολίες δια την μετάβασιν εκ Ναούσης εις Σέλι είχαν βεβαίως τα πρώτα δυσμενή αποτελέσματα. Εάν συνεχισθεί αυτή η κατάσταση εις το μέλλον αι επιπτώσεις θα είναι μεγαλύτερες και δεν θα έχουν σχέση μόνον με τον παραγκωνισμόν μας από τους επισκέπτας αλλά και με την πτώσιν της αποδόσεως των αθλητών μας οι οποίοι δεν θα μπορούν να μεταβαίνουν εύκολα διά προπόνησιν όπως συνέβη προ δεκαπενθημέρου.

Εφέτος το τμήμα Ναούσης έχασε βαθμούς λόγω της απουσίας τεσσάρων βασικών αθλητών του (επιστρατεύτηκαν Τατάσης και Ρίζος, ο Καρυδάς δεν ηγωνίσθη λόγω ασθένειας του πατρός του και ο Παπαδόπουλος λόγω απουσίας του εις το εξωτερικόν»⁴. (sic)

Επιπλέον, κοιτώντας κάποιος το πλούσιο αγωνιστικό πρόγραμμα χιονοδρομιών του 1966 θα μπορούσε να συμπεράνει ότι η αλματώδης ανάπτυξη της ελληνικής χιονοδρομίας πραγματοποιήθηκε τη δεκαετία 1960. Ακόμη, να παραδειγματισθεί από τον σχεδιασμό του «Ελληνικού Ορειβατικού Συνδέσμου» για τη διάχυση του αθλήματος. «Η Ένωσις Ομίλων Χιονοδρομιών του Ελληνικού Ορειβατικού Συνδέσμου ανακοίνωσεν το πλήρες πρόγραμμα των αγώνων χιονοδρομιών κατά το έτος 1966. Τριάντα εννέα αγώνες χιονοδρομιών προβλέπονται κατά τους μήνας Ιανουάριον, Φεβρουάριον, Μάρτιον και Απρίλιον. Αναλυτικώς το πρόγραμμα έχει ως εξής: **ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ** : 6-Βίγλα(τοπικοί αγώνες) 10-Μέτσοβον (τοπικοί αγώνες) 16- Πάρνις (ημερίς) 23-Ζήρεια (ημερίς), Ώλενος (ημερίς) 23-Βέρμιον (Κύπελλο βουνού) 23- Πήλιον (τοπικοί) 29,30- Βέρμιον (τοπικοί) 30-Πήλιον (τοπικοί) 30-Γιάρνες (ημερίς) 30- Λευκά όρη (ημερίς). **ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ** : 6-7-8- Πήλιον (Πανελλήνιοι αγώνες) 12-13- Πήλιον (Διεθνείς) 12-Μέτσοβον (τοπικοί) 12- Φαλακρόν (ημερίς) 12-13- Ώλενος (τοπικοί) 12- Βέρμιον (τοπικοί) 20-21 Μαίναλον (τοπικοί) 27- Παναχαϊκόν (τοπικοί) 27- Δίρφυς (ημερίς). **ΜΑΡΤΙΟΣ** : 5- Ολυμπος (Πανελλήνιοι αγώνες) 6- Ολυμπος (Παπαρόδειον) 6- Ολυμπος (τοπικοί) 6- Μέτσοβον (Κύπελλο Βουνού) 6- Λαιλιάς (Αγώνες Ανατολικής Μακεδονίας) 6- Φαλακρόν (ημερίς) 12-13 Παναχαϊκόν (τοπικοί) 13- Φαλακρόν (τοπικοί) 25-26-27 Μαίναλον (Πρωτάθλημα Νοτίου Ελλάδος) 27- Μαίναλον (τοπικοί) 27- Μαίναλον (κύπελλο βουνού) 27- Φαλακρόν (ημερίς). **ΑΠΡΙΛΙΟΣ**: 3- Φαλακρόν (διασυλλογικοί) 3- Δίρφυς (ημερίς) 11- Τυμφρηστός (Κύπελλο Βουνού) 24- Παρνασσός(Κύπελλο Βουνού)

Το πρόγραμμα περιλαμβάνει αγωνίσματα δι' άντρας, γυναίκας, εφήβους, παιδιάς και κορασίδας. Όλοι οι αγώνες τελούνται υπό την αιγίδα της Ενώσεως Ομίλων Χιονοδρομιών του Ελληνικού Ορειβατικού Συνδέσμου.»⁵(sic)

Τα αποτελέσματα των αγώνων έχουν ως εξής:

«Με επιτυχία και με συμμετοχή 150 και πλέον χιονοδρομών των ομίλων του ΕΟΣ Αθηνών, Θεσσαλονίκης, Βόλου, Ναούσης, Βεροίας, Ιωαννίνων-ομάδος Μετσόβου- Σερρών, Δράμας, Τριπόλεως και των Δυνάμεων Καταδρομών, διεξήχθησαν εις το Σέλι Βερμίου οι οργανωθέντες από τη ΕΟΧ του Ελληνικού Ορειβατικού Συνδέσμου, XXVI Πανελλήνιοι Αγώνες Χιονοδρομίας. Ιδιαίτεραν εντύπωσιν έκαμαν οι αθληταί του ομίλου χιονο-

4 Εφημερίδα Φωνή Ναούσης, Φεβρουάριος 1966

5 Εφημερίδα Ελευθερία 16-12-1966

δρόμων Ιωαννίνων, οι προερχόμενοι από το Μέτσοβον, οι οποίοι επέτυχαν εξαιρετικές νίκες εις τους δρόμους αντοχής. Οι περισσότεροι από αυτούς είναι έφηβοι. Ο όμιλος Τριπόλεως παρουσίασεν επίσης νέους χιονοδρόμους οι οποίοι διεκρίθησαν εις τους δρόμους αντοχής και την σκυταλοδρομία.

Η στάθμη εξ άλλων των αθλητών των καταβάσεων υπήρξε εφέτος αισθητώς καλύτερη από πέρυσι, η βελτίωσις δε αυτή οφείλεται, ιδιαιτέρως, εις την εξαιρετικήν εργατικότητα και ικανότητα του νέου Γάλλου προπονητού της Εθνικής ομάδος κ. Ντε Θιερσάν, ο οποίος επέτυχε να επιβάλλει εις τα μέλη αυτής σύστημα εργασίας λίαν αποδοτικόν.

Μεταξύ των συμμετεχόντων διεκρίθησαν εις μεν τα αγωνίσματα ανδρών ο Δημ. Πάππος (καταβάσεις) και Δημ. Ανδρεάδης (αντοχής), εις δε τους εφήβους ο Τάκης Αλεξανδρής (καταβάσεις). Τους αγώνες παρηκολούθησαν, βοηθήσαντες ποικιλοτρόπως εις την επιτυχίαν των, ο Νομάρχης Ημαθείας κ. Αθ. Τσαρμακλής, ο διοικητής του Β' Σώματος Στρατού, Στρατηγός κ. Βασ. Μάραντος μετά του επιτελάρχου του, ταξιάρχου κ. Στ. Σκληρού και 1000 και πλέον θεαταί από διάφορους πόλεις της Μακεδονίας.

Οι 26^{οι} Πανελλήνιοι Αγώνες Χιονοδρομίας λήγουν το Σάββατο 5 Μαρτίου, με την τέλεσιν εις τον Ολυμπον του αγωνίσματος της ελευθέρας καταβάσεως ανδρών.

ΑΓΩΝΙΣΜΑΤΑ ΕΦΗΒΩΝ

Γιγαντιαία Τεχνική Κατάβασις Αλεξανδρής Π. Ο.Χ.Α. 1'41" Αμοιρίδης Δ. Ο.Χ.Β. 1'56" Στουμπιάρης Κ. Ο.Χ.Ν. 1'59" Τρίτος Θ. Ο.Χ.Ι. Ταμπούρης Γ. Ο.Χ.Ν. Θεοδώρου Α. Ο.Χ.Β.

Ελευθέρα Κατάβασις Αλεξανδρής Π. Ο.Χ.Α. 1'14" Αμοιρίδης Δ. Ο.Χ.Β. 1'23" Τρίτος Θ. Ο.Χ.Ι. 1'24" Τούντας Ο.Χ.Θ. Κουτσαμάνης Ο.Χ.Ι. Θεοδώρου Α. Ο.Χ.Β. **Τεχνική Κατάβασις** Αλεξανδρής Ο.Χ.Α. 1'31" Αμοιρίδης Δ. Ο.Χ.Β. 1'40" Μιντζέλος Α. Ο.Χ.Β. 2'09" Ταμπούρης Γ. Ο.Χ.Ν. 2'09" Στουμπιάρης Κ. Ο.Χ.Ν. Τσαλμάνης Κ. Ο.Χ.Ι.

Δρόμος Αντοχής 4000μ. Εφήβων Ναζίρης Χρ. ΟΧΙ 24'46" Τσαλμάνης Κ. ΟΧΙ 25'19" Γκραβαρίτης Σ. ΟΧΒ 25'30" Χασταζιέρης Ν. ΟΧΙ Μιχαλόπουλος Ν. ΟΧΒ Καλύβας Κ. ΟΧΤ

ΑΓΩΝΙΣΜΑΤΑ ΑΝΔΡΩΝ

Σκυταλοδρομία 3Χ5000μ Δυνάμεις Καταδρομών 79'32" ΟΧΙ 82'14" ΟΧΤ 83'55"

Γιγαντιαία τεχνική Κατάβασις Πάππος Δ. Δυν. Καταδρομών 1'43" Μάϊδος Ε. ΟΧΑ 1'50" Μπαλντούμης Τηλ. Δυν. Καταδρομών 1'50" Ελευθεριάδης Ν. Δυν. Καταδρομών Μακρίδης Β. ΟΧΒ Λεφούσης Π. ΟΧΝ

Τεχνική Κατάβαση Πάππος Δημ. Δυν. Καταδρομών 1'23" Μάϊδος Ε. ΟΧΑ 1'33" Μακρίδης Β. ΟΧΒ 1'36" Τσιμικάλης Α. ΟΧΑ Λεφούσης Π. ΟΧΝ Σταματίου Χρ. ΟΧΑ

Δρόμοι Αντοχής 12.000 μ Ανδρεάδης Δ. ΟΧΒ 66'43" Ζούζας Β. ΟΧΝ 76'38" Τσιάνος Α. Δυν. Καταδρομών 79'43" Λούσης Μ. ΟΧΒ Αραμπατζής Δυν. Καταδρομών Φάφαλης Β. ΟΧΙ

ΑΓΩΝΙΣΜΑΤΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Γιγαντιαία Κατάβαση Χρ. Μοντεσάντου-Μπάντλερ ΟΧΑ 0'57" Μιχαηλίδου Άννα ΟΧΘ 1'18" Μωρέττη Ειρ. ΟΧΑ 1'52" Κωνσταντίνου Πόλλυ ΟΧΘ Σκούτερη Νώρα ΟΧΘ Μακρή Αθ. ΟΧΒ»⁶.

Το αγώνισμα της ελευθέρας κατάβασης πραγματοποιήθηκε στον Όλυμπο στις 5 Μαρτίου 1966 με άσχημες καιρικές συνθήκες και διαμόρφωσε την τελική κατάταξη του σύνθετου αγωνίσματος. «Εις τον Ολυμπον διεξήχθη το αγώνισμα ελευθέρας καταβάσεως ανδρών των 26^{ων} Πανελληνίων Αγώνων Χιονοδρομίας. Αι κακαί καιρικαί

6 Εφημερίδα Ελευθερία 9-2-1966

συνθήκαι εδυσχέρειαν τους αγωνιζομένους.

Τεχνικά αποτελέσματα1. Πάππος Δ. Δυνάμεις Καταδρομών 2'50"2. Σαμαράς Αλ. Ο.Χ.Θ. 4'28"3. Ελευθεριάδης Ν. Δυν. Καταδρομών 4'31"

Μετά την διεξαγωγή και του αγωνίσματος αυτού, η κατάταξις του συνθέτου αγωνίσματος καταβάσεων (ελευθέρας, γιγαντιαίας και τεχνικής καταβάσεως) διεμορφώθη ως εξής:1)Πάππος 2)Μαΐδος 3)Τσιμικάλης 4) Ελευθεριάδης 5) Πετρόπουλος 6)Σταματίου».7(sic)

Σύμφωνα με τους Kurtzman&Zauhar (2005), «το κίνητρο για να συμμετάσχει κάποιος σε κάποια δραστηριότητα αναψυχής μπορεί να προσδιοριστεί ως ένα σύνολο συμπεριφορών που προδιαθέτουν ένα άτομο να δράσει με έναν συγκεκριμένο τρόπο».8 Στην περίπτωση της χιονοδρομίας την εποχή του 1966 ως κίνητρα εντοπίζονται η τάση για φυγή από την καθημερινότητα, τα ευχάριστα συναισθήματα, η επιθυμία για συμμετοχή, οι ηθικές ανταμοιβές, η αναγνώριση και η κοινωνικότητα.9 «Η απόφαση των ατόμων να συμμετάσχουν ή να παρακολουθήσουν μια αθλητική δραστηριότητα μπορεί όμως να επηρεαστεί και από άλλους, εξωτερικούς παράγοντες, όπως είναι η οικογένεια, οι φίλοι και οι κοινωνικά όμοιες ομάδες».10

Βιβλιογραφία

- Εφημερίδα Φωνή Ναούσης, Φεβρουάριος 1966
- Εφημερίδα Ελευθερία 9-2-1966
- Εφημερίδα Ελευθερία 16-12-1966
- Iconomou, G. (2003). Assessing quality of life of cancer patients in the context of clinical trials. *Forum of Clinical Oncology*, 2(3/4), 248-257.
- Kurtzman, J. &Zauhar, J. (2005). Sports tourism consumer motivation. *Journal of Sport and Tourism*, 10 (1), 21-31.
- Οικονόμου, Μ., Κοκκώση, Μ., Τριανταφύλλου, Ε., & Χριστοδούλου, Γ. (2001). Ποιότητα ζωής και ψυχική υγεία. Εννοιολογικές προσεγγίσεις, κλινικές εφαρμογές και αξιολόγηση. *Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής*, 18(3), 239-253.
- Σαρρής, Μ. (2014). Κοινωνιολογία της υγείας και ποιότητα ζωής.
- Tsitskari, E., & Τσίτσκαρη, Ε. (2015). Κατανόηση του Καταναλωτή Υπηρεσιών Αθλητισμού & Αναψυχής.
- Υφαντίδου, Γ., Νάκης, Ν. & Κώστα, Γ. (2009). Ψυχολογικά Οφέλη και Ανασταλτικοί Παράγοντες στη Συμμετοχή στην Υπαίθρια Δραστηριότητα Αναψυχής της Χιονοδρομίας. *Περιοδικό Αθλητικού Τουρισμού & Αναψυχής*, 1 (β), 14-39. <http://www.jstar.gr/Contents.aspx?Y=2009&V=1&Is=d>
- Χρόνη, Σ. & Ζουρμπάνος, Ν. (2001). Ψυχολογικά οφέλη από συμμετοχή σε αθλητικές δραστηριότητες αναψυχής. *Φυσική Δραστηριότητα & Ποιότητα Ζωής*, Ειδικό τεύχος: Διοίκηση Δραστηριοτήτων Αναψυχής, 1-6.

7 Εφημερίδα Ελευθερία 9-3-1966

8 Kurtzman&Zauhar(2005).

9 Υφαντίδου, Νάκης& Κώστα (2009).

10 Tsitskari&Τσίτσκαρη(2015).

ΤΑ ΡΟΥΜΛΟΥΚΙΩΤΙΚΑ

Ιωάννης Μοσχόπουλος, δικηγόρος – ερευνητής

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΒΕΤΣΟΠΟΥΛΟΣ (1888 – 1/11/1972)

Ο γιατρός του Γιδά και του Ρουμλουκιού¹

Γεννήθηκε στην Πυρσόγιαννη της Ηπείρου το 1888.² Ήταν το προτελευταίο παιδί της πολυμελούς οικογένειας. Ο πατέρας του Γιάννης ήταν δάσκαλος και η μητέρα του λεγόταν Σταματία. Στο χωριό έζησε τα πρώτα παιδικά του χρόνια, αλλά σε ηλικία 6 ετών έφυγε μαζί με άλλη μέλη της οικογένειας στην Κωνσταντινούπολη.

Εκεί έλαβε την βασική μόρφωση Δημοτικού σχολείου και Γυμνασίου, φοιτώντας στη Ζωγράφειο Σχολή της Πόλης. Αγαπούσε την ποίηση, απάγγελλε στίχους της Αντιγόνης (με το αρχαίο μέτρο), έγραφε κι ο ίδιος όταν ήταν μαθητής. Ο καθηγητής του των Ελληνικών του έλεγε: «Είσαι γεννημένος για φιλόλογος, Βετσόπουλε», αλλά εκείνος διαφωνούσε μαζί του. Επίσης, διαφωνούσε με τους καθηγητές του για την χρήση της «καθαρευουσιάνικης» γλώσσας, διότι ο ίδιος ήταν οπαδός των «δημοτικιστών». Συμμετείχε στην κοινωνική και θρησκευτική ζωή της Πόλης, ελάμβανε μέρος στις λαμπρές λειτουργίες στο Φανάρι και στις άλλες ελληνικές εκκλησίες, είχε μάθει κάθε λογής εκκλησιαστικούς ύμνους, διότι συχνά έστεκε κοντά στους ψάλτες και έψελνε και ο ίδιος.

Στη συνέχεια μετέβη στην Αθήνα, όπου σπούδασε ιατρική στο Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Στα φοιτητικά του χρόνια προσδιορίστηκε η πολιτική του ταυτότητα, αφού από τότε έγινε θερμός υποστηρικτής του Ελευθερίου Βενιζέλου. Αποφοίτησε το 1915, το δε πτυχίο του το υπέγραψε «ως γραμματέας» και ο Κωστής Παλαμάς.

Το 1917 διορίστηκε (με γαλλικό έγγραφο της 19-7-1917) ως στρατιωτικός γιατρός – ανθυπίατρος (2^{ης} τάξεως, 3^{ου} βαθμού) της συμμαχικής Στρατιάς της Ανατολής και τοποθετήθηκε στο Νοσοκομείο του Σαμλί (ανατολικά της σημερινής Ν. Αγχιάλου) και την περιοχή της Γέφυρας του Αξιού. Φαίνεται όμως, ότι τότε γνώρισε τον Γιδά, προφανώς για να παράσχει υγειονομικές φροντίδες στα συμμαχικά στρατεύματα (Γάλλοι, Άγγλοι, Ρώσοι και στρατιώτες από τις αποικίες τους), που ήταν στρατοπεδευμένα στο χωριό.

Μετά το τέλος του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου (1918) και αφού απολύθηκε από τον στρατό το 1919 (:), ο Δ. Βετσόπουλος, άγνωστο για ποιο λόγο, επέλεξε

1 Σύμφωνα με την από 1-6-1976 χειρόγραφη επιστολή της κόρης του, κ. Μαίρης Βετσοπούλου, στο αρχείο μου και την εκτενέστερη επιστολή της ίδιας, που έστειλε αρκετά χρόνια αργότερα σε μαθήτριάς Γυμνασίου ή Λυκείου της Αλεξάνδρειας, οι οποίες την δημοσίευσαν αυτούσια σε εφημερίδα που εξέδιδαν τότε. Επίσης, η ίδια μου απέστειλε αντίγραφα εγγράφων και φωτογραφιών από το οικογενειακό αρχείο της.

2 Υπάρχει αναφορά ότι γεννήθηκε το 1890, ενώ στα μητρώα αρρένων του Δήμου Γιδά – Αλεξάνδρειας αναφέρεται με έτος γεννήσεως 1885.

να εγκατασταθεί μόνιμα σαν γιατρός στον Γιδά,³ αδιαφορώντας για μια λαμπρή καριέρα σε κάποια μεγαλούπολη. Προφανώς κατοίκησε από τότε στο άδειο κονάκι του τελευταίου Οθωμανού γαιοκτήμονα του χωριού, Ισίν μπέη, (στη σημερινή οδό Μακεδονομάχων 15),⁴ μαζί με την πρώτη του σύζυγο, που ήταν Γαλλίδα νοσοκόμα. Εκείνη την εποχή δεν υπήρχε άλλος γιατρός στον Γιδά ούτε σ' όλο το Ρουμλούκι, που μαστίζονταν από την ελονοσία. Τα καμπίσια χωριά είχαν σπίτια χαμηλά, φτιαγμένα από ξύλα, καλάμια και λάσπη, με στέγες από ραγάζια, και τους χειμερινούς μήνες ήταν κυριολεκτικά βουτηγμένα στη λάσπη, ενώ συχνά ταλαιπωρούνταν από τις πλημμύρες του Αλιάκμονα και του Βάλτου των Γιαννιτσών.

Έγινε για τους ανθρώπους εκείνους ο μοναδικός γιατρός τους. Γύριζε από σπίτι σε σπίτι, από χωριό σε χωριό, με κάθε λογής μεταφορικά μέσα εκείνης της εποχής, κάτω από άθλιες συχνά καιρικές συνθήκες, μέρα και νύχτα, με ένα και μοναδικό σκοπό: να γιατρεύει.

Στον «Ελληνικό οδηγό» του 1921⁵ στην αναφορά του χωριού ΓΙΔΑ, αναγράφεται: «[...] Ιατροί.- Βετσόπουλος Δ. [...] Φαρμακεία.- Βετσόπουλος Δ.», οπότε παρείχε και υπηρεσίες φαρμακοποιού, σε όλη την περιοχή δράσης του.

Η πρώτη συζυγός του απεβίωσε (άγνωστο σε ποιο έτος), ο δε γράφων έτυχε να δώ πολύ αργότερα (περί το 1978) τον επιτύμβιο σταυρό της, που δυστυχώς δεν τον φωτογράφησα τότε,⁶ ο οποίος είχε χαραγμένο το γαλλικό της όνομα και το επίθετο «Βετσοπούλου», έφερε δε ως επίγραμμα κάποια φράση σαν: «Γαλάτις τώ σώμα, Ελληνίς τη ψυχή», εάν το θυμάμαι καλά.

Σύναψε δεύτερο γάμο με την Έλλη Παπαγεωργίου από την Θεσσαλονίκη,⁷ η οικογένεια της οποίας συγγένευε με τις οικογένειες Ζάννα, Μελά, Δέλτα, και αυτή των Παπαγεωργίου, που είχαν το κτήμα των Παλατιτσίων, οι οποίες είχαν αναπτύξει πλούσια δράση κατά τον Μακεδονικό Αγώνα. Μαζί της απέκτησε δύο κόρες, την Ιωάννα και την Μαίρη. Όλοι κατοικούσαν στο κονάκι του Γιδά, το οποίο μαζί με το οικόπεδο του παραχωρήθηκε με τίτλο μετά την ρυμοτόμηση και διανομή οικοπέδων.⁸ «[...] Η αισιοδοξία και η χαρά ήταν από τα κύρια χαρακτηριστικά του. Θυμόμαστε το κέφι, τα τραγούδια, τα αστεία, τα πειράγματά του, το μαντολίνο, που έπαιζε τα βράδια, για να χορεύουμε, όταν ήμασταν παιδιά. [...]», γράφει η κόρη του στην προαναφερθείσα 2^η επιστολή της.

Συνέχιζε αδιάκοπα να ασκεί το λειτούργημα του ιατρού μέρα και νύχτα. Η κόρη του συνεχίζει: «Θεωρούσε φυσικό (και μήπως δεν ήταν ;) να προσφέρει την ιατρική του βοήθεια σε όσους τη χρειαζόταν, αδιάφορο αν αυτοί ήταν πλούσιοι ή

3 Η υπ' αρ. 102/1974 απόφαση του δημοτικού συμβουλίου Αλεξάνδρειας, αναφέρει ως χρόνο εγκατάστασής του γιατρού στον Γιδά το έτος 1918, ενώ η κόρη του στην προαναφερθείσα από 1-6-1976 επιστολή της, διευκρινίζει, ότι δεν γνωρίζει την ακριβή χρονολογία εγκατάστασής του στον Γιδά.

4 Μοσχόπουλος 1989, σ. 49 – Μοσχόπουλος 1996, σ. 74 – Ιωάννης Μοσχόπουλος, «Κονάκια και πυργόσπιτα, σύμβολα ισχύος και εξουσίας στο Ρουμλούκι», πρακτικά ημερίδας τοπικής ιστορίας και λαογραφίας «Διοικώντας και διακονώντας στο Ρουμλούκι», ΙΘ' ΠΑΥΛΕΙΑ, Ι.Μ.Β.Ν.Κ., Αλεξάνδρεια 2013, σ. 47 επ., 152, 153.

5 Ελληνικός οδηγός του 1921, ανατύπωση ISTOPRESS, σ. 90.

6 Μάλλον καταχώθηκε μαζί με πολλούς άλλους παλιούς σταυρούς σε λάκκο εντός των κοιμητηρίων του Αγίου Αθανασίου Αλεξάνδρειας.

7 Αδελφή της συζύγου του Ασημάκη Ασημακόπουλου, του μετέπειτα πρώτου φαρμακοποιού του Γιδά.

8 Υπ' αρ. 70842/1955 τίτλος, μετεγεγραμμένος στον τόμο ΚΕ και αριθμό 103 του Υποθηκοφυλακείου Βέροιας.

φτωχοί, αν είχαν να τον πληρώσουν για αυτήν ή όχι. Φυσικό να βοηθήσει τους φτωχότερους να αγοράσουν τα φάρμακά τους, αν αυτά ήταν απαραίτητα, για να γιατρευτούν. Να αφήσει το κρεβάτι του μέσα στη βαθιά νύχτα, όταν χτυπούσε η πόρτα στο κονάκι και κάποιος φώναζε: «Γιατρέ, σε ζητούν!». Κάποτε ήταν κι ο ίδιος αδιάθετος ή πολύ κουρασμένος ή αρκετά ηλικιωμένος πια. Όμως δεν τον έκανε καρδιά να αρνηθεί. Εκείνος που του ζητούσε βοήθεια είχε σίγουρα μεγαλύτερη ανάγκη. Τον βλέπαμε να κατεβαίνει τις σκάλες με φακό στο χέρι. –Πότε θα γυρίσεις; Δεν ήξερε! –Όσο κρατήσει! Κάποτε κρατούσε ως το άλλο πρωί. Έτσι έγινε και με τη γυναίκα, που ήταν άρρωστη βαριά, στο Καψοχώρι. Πήγε εκεί αργά το βράδυ με το κάρο ενός φίλου του, που τον συνόδεψε κι ο ίδιος για συντροφιά. Σίγουρα δε φανταζόταν πως η επίσκεψη θα ήταν ολονύκτια. Ο ίδιος έλεγε μετά πως, καθώς γύριζαν ξεθεωμένοι στο Γιδά, αναρωτήθηκε μεγαλόφωνα: «Ποιά αμοιβή θα έπρεπε, γιατρέ, να πάρεις για μια τέτοια επίσκεψη;». «Ήρθα για να κάνω καλά τη γυναίκα και η γυναίκα έγινε καλά». Γύριζε στο σπίτι ικανοποιημένος. [...] Έφερνε την ελπίδα και την χαρά στο σπίτι του ασθενούς. «Δεν είναι τίποτα, θα περάσει», έλεγε στους αρρώστους, χτυπώντας τους φιλικά τον ώμο.».

Ο γιατρός πληρώνονταν μία φορά το χρόνο από κάθε οικογένεια, που επέλεγε αυτόν τον τρόπο πληρωμής, και αυτό σε είδος. Δηλαδή η κάθε οικογένεια του πήγαινε 50 κιλά σιτάρι το χρόνο –το λεγόμενο κοντότο- και αυτή ήταν η πληρωμή του γιατρού κατά τη διάρκεια όλης της χρονιάς. Πολλές φορές όμως όχι μόνο δεν πληρωνόταν από τους οικείους των ασθενών του, που δεν είχαν χρήματα, αλλά συγχρόνως τους χορηγούσε ο ίδιος τα φάρμακα ή τους έδινε χρήματα, για να τ' αγοράσουν.

Η προσφορά του φαινόταν σαν κάτι εξαιρετικό για τον κόσμο και τους ασθενείς του, αλλά γι' αυτόν ήταν κάτι φυσικό και δεν το συζητούσε. Η προσφορά του ήταν αυτή που έπρεπε να είναι, αυτή που θεωρούνταν εντελώς φυσική σ' έναν αλλιώτικο κόσμο.

Το άλλο μεγάλο πάθος του γιατρού ήταν η ενασχόληση με την πολιτική. Δεν μπορούσε παρά να συμμετέχει στα κοινά. Με τις δημοκρατικές, προοδευτικές του ιδέες επηρέαζε όσους τον πλησίαζαν. Και αγωνιζόταν με πάθος γι' αυτές. Ήταν εξαιρετος δημοκράτης και δεν έκανε διακρίσεις ανάμεσα στους ανθρώπους, ούτε σαν γιατρός, ούτε σαν πολιτικός. Όμως οι καιροί ήταν πολύ ταραγμένοι, οι πολιτικές συγκρούσεις ήταν σκληρές και βίαιες και ο φανατισμός πολύς. Μέσα σ' αυτό το κλίμα ήταν φυσικό να αντιμετωπίσει πολλές φορές διάφορους κινδύνους.

Κατά το λεγόμενο «κίνημα του Ναυτικού», του 1935, συνέλαβαν τον γιατρό Δ. Βετσόπουλο μαζί με άλλους κατοίκους της περιοχής και τους παρέπεμψαν να δικασθούν στο Στρατοδικείο Θεσσαλονίκης ως υπαίτιοι του ότι: «[...] Εν Γιδά κατά το πρώτον πενθήμερον μηνός Μαρτίου 1935 και μετά την έκρηξιν του κινήματος της 1^{ης} Μαρτίου ε.έ. υπό κοινού συμφέροντος κινούμενοι συναπεφάσισαν την εκτέλεσιν της επομένης αξιοποιίνου πράξεως και ταύτης ένεκα συνομολογήσαντες προς αλλήλους αμοιβαίαν συνδρομήν διέδιδον από προθέσεως ανησυχαστικάς ειδήσεις δυναμένας να εμβάλωσιν εις ανησυχίαν τους πολίτας και τον στρατόν ήτοι ότι «θα 'ρθη ο Πλαστήρας, έρχεται ο παππούς, θα πάρωμε την εξουσία στα χέρια μας και δεν θα αφήσωμε κανένα λαϊκόν [...]».⁹ Τελικά αθωώθηκε, αφού αποδείχθηκε ότι εκείνες τις ημέρες ο γιατρός έλειπε από τον Γιδά για προσωπικές δουλειές του στη Θεσσαλονίκη, οπότε απορρίφθηκε η στημένη κατηγορία, που επέσυρε και

9 Υπ' αρ. 75/9-3-1935 εγκλητήριο του Επιτρόπου του Στρατοδικείου Θεσσαλονίκης.

την ποινή της εξορίας.

Κατά τη διάρκεια της κατοχής είχε αναπτύξει συνεργασία με τον Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό και συνέχισε να προσφέρει τις ιατρικές του υπηρεσίες. Ακόμη και αντάρτες, πληγωμένοι ή άρρωστοι έρχονταν νύχτα στο κονάκι και ζητούσαν ιατρική βοήθεια, τους οποίους δέχονταν ο γιατρός με μοναδικό όρο να μην εισέρχονται οπλισμένοι στο σπίτι του.

Ο γιατρός εκλέχθηκε παμψηφεί δήμαρχος Αλεξάνδρειας¹⁰ για την περίοδο 1955-1959. Τότε θεμελίωσε το Α' δημόσιο Γυμνάσιο Αλεξάνδρειας.¹¹ Κέρδισε τις εκλογές του 1959 με ποσοστό 66%, αλλά, λόγω του τότε ιδιόμορφου εκλογικού νόμου, που απαιτούσε και την ψήφο των δημοτών, αλλά και την ψήφο εμπιστοσύνης των εκλεγέντων συμβούλων του συνδυασμού του, δεν άσκησε καθήκοντα δημάρχου, επειδή ένας εκ των συμβούλων του αυτομόλησε στον αντίπαλο συνδυασμό, οπότε ο γιατρός ήταν δημοτικός σύμβουλος έως το 1964. Επανεξελέγη για τρίτη φορά και άσκησε τα καθήκοντά του ως δήμαρχος Αλεξάνδρειας. Η Ελληνική Κυβέρνηση στις 26-1-1967 τον τίμησε με την απονομή του Χρυσού Σταυρού του Τάγματος Γεωργίου, για τις παρασχεθείσες υπηρεσίες του. Όμως η τελευταία δημαρχιακή θητεία του διακόπηκε απότομα από το πραξικόπημα της 21^{ης} Απριλίου 1967, αφού ήταν μεταξύ των πρώτων Δημάρχων που απομακρύνθηκαν, με απόφαση της Χούντας.

Πικράθηκε πολύ για την συμφορά που τον ξεπερνούσε και κάλυπτε όλη τη χώρα. Δεν έπαιξε όμως ούτε στιγμή να ελπίζει πως το κακό θα περάσει γρήγορα. Η παραίτησή του από το επάγγελμα του γιατρού και η απομάκρυνσή του από την δημαρχία του στοίχισαν πολύ, διότι έτσι κόπηκαν οι γέφυρες επικοινωνίας με τους ανθρώπους μιας περιοχής που είχε υπηρετήσει και αγαπήσει τόσα χρόνια. Έφυγε για τη Θεσσαλονίκη μαζί με την οικογένειά του, αλλά εκεί απεβίωσε η σύζυγός του, γεγονός που δεν μπόρεσε να το ξεπεράσει. Τον Σεπτέμβριο του 1972 μετακόμισαν στην Αθήνα, όπου ο Δημήτριος Βετσόπουλος απεβίωσε στις 1-11-1972.

Δύο χρόνια αργότερα το δημοτικό συμβούλιο του Δήμου Αλεξάνδρειας, μετά από μία θυελλώδη συνεδρίαση, κατά την οποία μέλη της πλειοψηφίας συντάχθηκαν με αυτά της μειοψηφίας, με την 102/8-11-1974 απόφασή του, αποφάσισε την μετονομασία της οδού Βασιλέως Παύλου σε οδό ΔΗΜΑΡΧΟΥ Δ. ΒΕΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, διότι «[...] επί πενήντα και πλέον έτη [...] από του έτους 1918, χρονολογία εγκαταστάσεώς του εν Αλεξανδρεία μέχρι σχεδόν του θανάτου του προσέφερε αξιολόγους υπηρεσίας εις άπασαν την περιοχήν Δήμου Αλεξανδρείας μετά των πέριξ 30 και πλέον χωρίων. [...]».¹²

10 Ο Γιδάς μετονομάστηκε σε Αλεξάνδρεια τον Ιανουάριο του 1953.

11 Παπαδάκης 1974, σ. 485 - Ντελιόπουλος 2008, σ. 103 επ.

12 Βέβαια οι κληρονόμοι του δηλώνουν, ότι θα προτιμούσαν η οδός να λεγόταν ΟΔΟΣ ΙΑΤΡΟΥ Δ. ΒΕΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, θεωρώντας, ότι η κυρίαρχη προσφορά του στον τόπο, ήταν αυτή που έδωσε ως ιατρός.

Ο γιατρός στο Μεγ. Αλάμπορο (Πρασινάδα)

Το κονάκι του Γιδά

Ο γιατρός σε εξέταση κοριτσιού

Η τιμητική απονομή του χρυσού σταυρού στον γιατρό

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ...

Δρ. Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας, Πρόεδρος Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Η αποκατάσταση της Δημοκρατίας (24-7-1974) στον τοπικό Τύπο

Εισαγωγικά

Στις 24 Ιουλίου 1974 επανήλθε στη χώρα το δημοκρατικό πολίτευμα μετά την επτάχρονη δικτατορία των συνταγματαρχών («Χούντα»), η οποία είχε επιβληθεί την 21^η Απριλίου 1967. Μια από τις πρώτες ενέργειες των πρωταγωνιστών του καθεστώτος ήταν η έκδοση βασιλικών διαταγμάτων με τα οποία α) διορίζονταν ο πρόεδρος, ο αντιπρόεδρος και υπουργοί της νέας δικτατορικής κυβέρνησης¹ και β) κηρυσσόταν η χώρα σε κατάσταση πολιορκίας². Με βάση τα παραπάνω διατάγματα διορίστηκαν πρόεδρος της νέας κυβέρνησης ο Κωνσταντίνος Κόλλιας, αντιπρόεδρος αυτής ο Γρηγόριος Σπαντιδάκης, ο οποίος ορίστηκε και υπουργός Εθνικής Άμυνας, ενώ τα υπουργεία συντονισμού, εσωτερικών και προεδρίας ανέλαβαν οι Νικόλαος Μακαρέζος, Στυλιανός Παττακός και Γεώργιος Παπαδόπουλος, αντίστοιχα. Παράλληλα, με το δεύτερο βασιλικό διάταγμα, ως απόρροια της κήρυξης της χώρας σε κατάσταση πολιορκίας, ανεστάλησαν θεμελιώδη άρθρα του συντάγματος μεταξύ των οποίων και το άρθρο 14 «Περί ελευθερίας του Τύπου»³. Πέραν του Τύπου, η πολιτική της προληπτικής λογοκρισίας εφαρμόστηκε στις εκδόσεις, τον κινηματογράφο και το θέατρο. Μέσα από το συγκεκριμένο μοντέλο πολιτικής, το καθεστώς επεδίωκε τον έλεγχο κάθε είδους πνευματικής παραγωγής, η οποία θα μπορούσε να προκαλέσει ζημία ή να εκληφθεί ως απειλή εναντίον αυτού ή αντιβαίνουσα στις αρχές της «επανάστασης»⁴.

Με τη δημοσίευση του παραπάνω βασιλικού διατάγματος ξεκίνησε και τυπικά η περίοδος της επτάχρονης δικτατορίας, μια περίοδος περιορισμού και στέρξης των

1 Εφημερίς της Κυβερνήσεως, Β.Δ. 277, 278, 279, 21-4-1967.

2 Εφημερίς της Κυβερνήσεως, Β.Δ. 280, 21-4-1967.

3 *Σύνταγμα της Ελλάδας, όπως αναθεωρήθηκε με το ψήφισμα της 27^{ης} Μαΐου 2008, της Η' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων*, Αθήνα, 2013, 27-29.

4 Γιάννης Γκλαβίνας «Εφ' όπλου... «ψαλίδι»: Ο κρατικός μηχανισμός επιβολής λογοκρισίας και το πεδίο εφαρμογής του την περίοδο της δικτατορίας των Συνταγματαρχών (1967-1974) μέσα από το αρχείο της Γενικής Γραμματείας Τύπου και Πληροφοριών», εισήγηση στο συνέδριο *Λογοκρισίες στην Ελλάδα (17-19/12/2015)*. Διαθέσιμη συντομευμένη εκδοχής της εισήγησης στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://rednotebook.gr/2015/12/ef-oplou-psalidi-o-kratikos-michanismos-epivolis-logokrisias-ke-to-pedio-efarmogis-tou-tin-periodo-tis-diktatorias-ton-sintagmatarchon-tou-gianni-gklavina/>, 10-8-2016. Βλ. επίσης Γιάννης Γκλαβίνας, «Το προληπτικό «ψαλίδι» του Κράτους», <http://www.efsyn.gr/arthro/proliptiko-psalidi-toy-kratoys>, (διαθέσιμο 10-8-2016). Βλ. επίσης Βλάσης Κομνηνός, *Κινηματογράφος και προπαγάνδα: ιστορικές και πολεμικές ταινίες στην Ελλάδα κατά την περίοδο της δικτατορίας (1967-1974)*, διδακτορική διατριβή που υποβλήθηκε στο Ε.Κ.Π.Α., Αθήνα, 2012 και Αντωνία Καράογλου, *Το θέατρο στη Θεσσαλονίκη τα χρόνια της επταετούς δικτατορίας*, διδακτορική διατριβή που υποβλήθηκε στο Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 2009. Βλ. και «Ο ρόλος του Τύπου», Φ.τ.Η., 10-7-1967,1, όπου οι απόψεις περί Τύπου, όπως διατυπώθηκαν από στόματος του υπουργού Προεδρίας του καθεστώτος Γ. Παπαδόπουλου.

πολιτικών και άλλων ελευθεριών. Ειδικότερα για την περίπτωση του Τύπου, αρκετά Μ.Μ.Ε. ανέστειλαν τη λειτουργία τους, ενώ άλλα δέχτηκαν την πολιτική του ελέγχου και της λογοκρισίας που επέβαλλε το καθεστώς, χωρίς τον οποίο δεν ήταν δυνατή οποιαδήποτε δημοσίευση⁵. Το «κενό» που δημιουργήθηκε λόγω των ισχυουσών πολιτικών συνθηκών, καλύφθηκε από τον «παράνομο» Τύπο, δηλαδή τον Τύπο που δεν αποδέχτηκε τον συμβιβασμό με το καθεστώς και συνέχισε να εκδίδεται και να διακινείται παράνομα ασκώντας κριτική στην δικτατορική πολιτική ή τον «νόμιμο» αντιδικτατορικό Τύπο, η τύχη του οποίου, συνήθως, ήταν η κατάσχεση του εξοπλισμού και η διακοπή της έκδοσης των συγκεκριμένων εντύπων⁶. Εκτός από τις δύο κατηγορίες υπήρχε και ο αντιδικτατορικός Τύπος του εξωτερικού στον οποίο εντάσσονται έντυπα που εκδόθηκαν κυρίως στη Δυτική Ευρώπη, στις χώρες του Ανατολικού Μπλοκ και στη Βόρεια Αμερική.

Ο τοπικός Τύπος κατά τη διάρκεια της Χούντας

Σε τοπικό επίπεδο⁷ κατά την επιβολή του καθεστώτος κυκλοφορούσαν οι τοπικές εφημερίδες «Φρουρός της Ημαθίας» και «Λαός» ενώ εν μέσω της δικτατορικής περιόδου άρχισε να εκδίδεται η εφημερίδα «Βέροια»⁸. Όσον αφορά το «Φρουρό» εκδόθηκε αδιάκοπα σε όλη την δικτατορική περίοδο⁹, ενώ ο «Λαός» διέκοψε την εκδοτική του

5 Η προληπτική λογοκρισία καταργήθηκε τον Νοέμβριο του 1969 με το νομοθετικό διάταγμα 346/1969 με το οποίο ορίζεται η ελευθερία του Τύπου και όλα τα σχετικά με την έκδοση και κυκλοφορία εντύπων. Το συγκεκριμένο Ν.Δ. κυκλοφόρησε στο πλαίσιο φιλελευθεροποίησης του καθεστώτος αλλά και λόγω της αίσθησης ισχυροποίησής του στην κοινή γνώμη. Βλ. «Περί Τύπου», *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, 232, Ν.Δ. 346, 15-11-1969 και Γκλαβίνας, «Λογοκρισίες», ο.π. και ο ίδιος, «Το προληπτικό», ό.π.

6 Στοιχεία για τη λειτουργία του Τύπου την περίοδο βλ. Ιωάννα Παπαθανασίου (συντ.), *Ο Παράνομος Τύπος στις συλλογές των ΑΣΚΙ (1936-1974). Από τη δικτατορία του Μεταξά στη Μεταπολίτευση*, Αθήνα, 2011 και Δημήτρης Γιωτίτσας, «Οι εφημερίδες στο χειρουργείο της Χούντας», <http://www.agon.gr/news/120/ARTICLE/1539/2009-04-21.html>, (διαθέσιμο στις 10-8-2016).

7 Η εργασία αναφέρεται στις εφημερίδες που κυκλοφορούσαν στη Βέροια και όχι σε ολόκληρο το Νομό Ημαθίας.

8 Από την έρευνα προκύπτει ότι κατά την περίοδο της Χούντας κυκλοφόρησαν και άλλα έντυπα όπως π.χ. τα περιοδικά Ημαθία, Ρόπτρο, Άγιος Αντώνιος και η εφημερίδα Αγροτική Ηχώ. Βλ. Χρήστος Σκούπρας, *Οψεις και τομές στην Τοπική Ιστορία της Βέροιας (1924-1974)*, Βέροια, 2008, 21 κ.ε. και ειδικότερα 35 κ.ε. Βλ. επίσης Νίκος Αδαλόγλου, *Το έντυπο στην Ημαθία*, Βέροια, 1972 και «Η πνευματικοκαλλιτεχνική κίνηση της Βέροιας», *Φρουρός της Ημαθίας*, 25-2-1974, 2. Για την εφημερίδα «Θαρραλέος», η οποία κυκλοφόρησε στη Βέροια από το έτος 1946 σημειώνεται ότι αυτή εκδόθηκε στη Βέροια μέχρι το 1965 και έπειτα συνέχισε την έκδοσή της από την Πρέβεζα, τόπο καταγωγής του εκδότη της Ηλία Νόβα, όπως σημειώνεται σε φύλλο του έτους 1967. Βλ. *Θαρραλέος*, 12-2-1967, 1. Στην παρούσα εργασία εξετάζονται μόνο τα πρώτα φύλλα των εφημερίδων που κυκλοφόρησαν μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας.

9 Ανατρέχοντας στα φύλλα του «Φρουρού της Ημαθίας» τα οποία κυκλοφόρησαν κατά τη διάρκεια της Χούντας μπορεί να διαπιστωθεί ότι η στάση που τηρεί η εφημερίδα είναι, τουλάχιστον, ανεκτική προς το καθεστώς. Από την εφημερίδα λείπουν άρθρα τα οποία ασκούν κριτική στο κυβερνητικό έργο, ενώ αντίθετα, σε αρκετές περιπτώσεις η εφημερίδα προβάλλει και υποστηρίζει την εφαρμοζόμενη πολιτική, ιδιαίτερα τον πρώτο καιρό μετά την επιβολή του καθεστώτος και μέχρι τα τέλη του 1969, οπότε καταργήθηκε η προληπτική λογοκρισία. Τέλος, στα φύλλα του «Φρουρού» μεγάλο μέρος της ύλης καλύπτει η προβολή του έργου των τοπικών παραγόντων του καθεστώτος, ενώ δεν λείπουν και άρθρα εθνικού, ιστορικού και θρησκευτικού περιεχομένου. Βλ. ενδεικτικά: «Επί το έργον η εθνική κυβέρνησις. Οικοδομείται η νέα ελληνική πολιτεία», *Φ.τ.Η.*, 8-5-1967, 1, «Στόχος της Επανάστασης. Αληθής Δημοκρατία χωρίς τον Κομμουνισμό και τα κομματικά πάθη», *Φ.τ.Η.*, 26-6-1967, 1, «Η ελληνική νεολαία ανεκτίμητος θησαυρός. Υπέρ αυτής έγινεν η Επανάστασις»,

δραστηριότητα το έτος 1968, λόγω της πολιτικής της προληπτικής λογοκρισίας¹⁰, η οποία εφαρμοζόταν από το καθεστώς, για να συνεχίσει αμέσως μετά την πτώση της Χούντας. Τέλος, η εφημερίδα «Βέροια» ξεκίνησε την έκδοσή της εν μέσω της δικτατορίας¹¹, την οποία συνέχισε και μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας.

Με την αποκατάσταση της Δημοκρατίας στην Ελλάδα τον Ιούλιο του 1974, επανήλθε στη χώρα και η ελευθεροτυπία, η οποία τυπικά μπορεί να ίσχυε από τον Νοέμβριο του 1969, ουσιαστικά όμως τα Μ.Μ.Ε. δεν λειτουργούσαν απολύτως ελεύθερα. Οι τοπικές εφημερίδες που εκδόθηκαν αμέσως μετά την πτώση της Χούντας ήταν «ο Φρουρός της Ημαθίας», «Η Βέροια» και ο «Λαός», ο οποίος, όπως προαναφέρθηκε είχε σταματήσει την έκδοσή του κατά τη διάρκεια της επτάχρονης δικτατορίας. Από τα στοιχεία των φύλλων που εκδόθηκαν εκείνες τις ημέρες διαπιστώνεται ότι

Φ.τ.Η., 22-1-1968, 1, «Αμετάβλητος η μορφή του πολιτεύματος», Φ.τ.Η., 4-3-1968, 1, «Μόνη εκ των χωρών της Ευρώπης η Ελλάς απολαμβάνει γαλήνης – τάξεως & ασφαλείας», Φ.τ.Η., 1-7-1968, 1, «Με την εγγύησιν των δεδομένων. Μήνυμα ελπίδος». Φ.τ.Η., 27-1-1969, 1, «Βασικόν επίτευγμα της εθνικής κυβερνήσεως. Ο τομεύς της Παιδείας», Φ.τ.Η., 3-2-1969, 1, «Μεγαλειώδη υποδοχήν επεφύλαξεν ο λαός του νομού μας εις τον Πρωθυπουργόν κ. Γεώργιον Παπαδόπουλον», Φ.τ.Η., 10-3-1969, 1, «Μειούται προοδευτικώς η ανεργία», Φ.τ.Η., 22-9-1969, 1, «Η τουριστική κίνησις εις την Ελλάδα», Φ.τ.Η., 17-11-1969, 1, «Σημαντικόν έργον της Εθ. Κυβερνήσεως δια την κοιν. Προστασίαν του Ελ. Λαού», Φ.τ.Η., 15-12-1969, 1, «Τα πεπραγμένα του Δήμου Βέροιας 1969», Φ.τ.Η., 2-3-1969, 1, «Εισερχόμενοι εις το τέταρτον έτος εθνικής διακυβερνήσεως της χώρας με ολοέν εντεινόμενον ρυθμόν λαϊκής προστασίας», Φ.τ.Η., 20-4-1970, 1, «Ενημερία και ανθρωπισμός», Φ.τ.Η., 9-10-1970, 1, «Η μεγάλη αλλαγή», Φ.τ.Η., 8-5-1972, 1, «Πηγή αισιοδοξίας», Φ.τ.Η., 12-6-1972, 1, «Απολογισμός του Νομάρχου κ. Δ. Χατζησακκούλα ενώπιον των αρχών και πυκνού ακροατηρίου», Φ.τ.Η., 12-2-1973, 1, «Η υψηλή της θρησκείας αποστολή», Φ.τ.Η., 16-4-1973, 1 κ.α. Η στάση αυτή φαίνεται να αλλάζει από το 1973, κυρίως μετά το δημοψήφισμα του Ιουλίου του 1973, οπότε στην εφημερίδα δημοσιεύονται άρθρα τα οποία θέτουν ερωτηματικά για το πολιτικό μέλλον στην Ελλάδα και γενικότερα εξετάζουν το παραγόμενο έργο της περιόδου με κριτική διάθεση. Βλ. ενδεικτικά: Γ. Χ. Χιονίδης, «Περίεργα γεγονότα... Δεν άλλαξε το παρελθόν;», Φ.τ.Η., 24-9-1973, 1, Μ. Γ. Γκόρης, «Ναι ή Όχι στις εκλογές; Η ανατομία της αποχής», Φ.τ.Η., 29-10-1973, 1, Γ.Χ. Χιονίδης, «Σύμβολο μνήμης και νέων αγώνων... Γεώργ. Παπανδρέου», Φ.τ.Η., 5-11-1973, 1, Γ.Χ. Χιονίδης, «Να γίνη «κάθαρη...» «πόθεν έσχες»; Οι δημόσιοι άνδρες πρέπει να λογοδοτούν», Φ.τ.Η., 10-12-1973, 1.

10 Ο «Λαός» ξεκίνησε την εκδοτική του πορεία στη Βέροια το έτος 1965, οπότε την 18^η Ιανουαρίου εκδόθηκε το πρώτο φύλλο του. Το έτος 1968, όπως δηλώνεται από τη σύνταξη της εφημερίδας μετά την επανέκδοσή του το 1974, υπό την πίεση της πολιτικής της προληπτικής λογοκρισίας που ασκούσε το καθεστώς αλλά και του σκόπιμου αποκλεισμού από κάθε κρατική επιχορήγηση που βάσει νόμου δικαιούνταν, ο ιδρυτής του «Λαού» αναγκάστηκε να προχωρήσει στην διακοπή της έκδοσης της εφημερίδας. Με τα παραπάνω δεδομένα η εφημερίδα «Λαός» θα μπορούσε να ενταχθεί στην μερίδα του «νόμιμου αντιδικτατορικού Τύπου», ο οποίος αναγκάστηκε να διακόψει την έκδοσή του υπό την πίεση των οργάνων του καθεστώτος και της εφαρμοζόμενης πολιτικής. Περισσότερα για την ιστορία του «Λαού» βλ. *Λαός του Σαββατοκύριακου*, 17-18 Ιανουαρίου 2015, 24 (διαθέσιμο στο διαδίκτυο veriahistory.gr/laos, 10/8/2016) και «Η επανέκδοσις», *Λαός*, 5-8-1974, 1.

11 Το πρώτο φύλλο της εφημερίδας εκδόθηκε στις 2 Σεπτεμβρίου 1972. Στο κύριο άρθρο της αναφέρονται οι λόγοι που οδήγησαν στην έκδοσή της μεταξύ των οποίων η προβολή της πόλης, η παρουσίαση των προβλημάτων του κοινωνικού συνόλου και η προσπάθεια εξεύρεσης λύσης επ' αυτών, η ενημέρωση για το έργο των τοπικών και εθνικών αρχών, οργανισμών, παραγόντων κ.τ.λ. Παράλληλα, γίνεται αντιληπτό ότι η εφημερίδα επιθυμεί να εντάξει στην ύλη της και «προϊόντα» πνευματικής δημιουργίας σε διάφορους τομείς του πολιτισμού. Από το πρώτο αυτό δημοσίευμα της εφημερίδας δεν διαφαίνεται ουσιαστικό πολιτικό στίγμα. Αντιθέτως, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η συντακτική ομάδα αποφεύγει να τοποθετηθεί πολιτικά, αρκούμενη στην δήλωση περί ενημέρωσης της κοινής γνώμης «για το έργο που επιτελούν οι Δημόσιες Υπηρεσίες, οι διάφοροι Οργανισμοί και τα ιδρύματα Κοινής Ωφελείας και γενικά όλοι οι φορείς Κοινωνικής προσφοράς και αναπτύξεως, είτε Σύλλογοι είναι αυτοί είτε άτομα» sic. βλ. «Ξεκίνημα», *Βέροια*, 2-9-1972, 1.

πρώτος κυκλοφόρησε «ο Φρουρός της Ημαθίας» την 29^η Ιουλίου και ακολούθησε «Η Βέροια» στις 3 Αυγούστου και το πρώτο φύλλο της επανακυκλοφορίας του «Λαού» στις 5 του ίδιου μήνα.

Στο πρωτοσέλιδο του «Φρουρού» περιλαμβάνεται φωτογραφία του Κωνσταντίνου Καραμανλή. Το κεντρικό άρθρο της εφημερίδας υπογράφεται από τον Ορέστη Σιδηρόπουλο και φέρει τίτλο «Ανάγκη περισυλλογής»¹², ενώ παρακάτω δημοσιεύεται σημείωμα με τίτλο «Εδικαιώθη η εφημερίς μας», στο οποίο η σύνταξη εκφράζει τη χαρά της για το τέλος της δικτατορικής περιόδου και παρουσιάζει την εφημερίδα ως το μαχητικό όργανο μέσα από το οποίο πολλές φορές ελέγχθηκαν πολιτικές επιλογές της Χούντας¹³. Παράλληλα, αναφέρεται στην μη δημοσίευση άρθρων, συντάκτες των οποίων ήταν διάφοροι συνεργάτες του πολιτικού μηχανισμού. Τέλος, εκφράζει ευμενή σχόλια για τους συνεργάτες της εφημερίδας, κυρίως Χιονίδη και Σιδηρόπουλο, στους οποίους και αναθέτει την αρθρογραφία του φύλλου. Επιπλέον, στην ύλη του φύλλου φιλοξενούνται σημειώματα του Κωνσταντίνου Καρατζόγλου (Λογιστή) με τίτλο «Ουδείς Ξεχνά»¹⁴, Ψήφισμα της γενικής συνέλευσης του Συλλόγου Φοιτητών Βεροίας¹⁵, καθώς και άλλες μικρές ειδήσεις της επικαιρότητας.

12 Στ άρθρο του ο Ο. Σιδηρόπουλος αναφέρεται στην οικονομική, κυρίως, κατάσταση της χώρας κάνοντας συνοπτική ιστορική αναδρομή από την αρχή του καθεστώτος, οπότε πολλοί αισθάνθηκαν ασφαλείς και οικονομικά εύρωστοι μέχρι την πτώση της Χούντας, οπότε η κατάσταση ουσιαστικά είχε αναστραφεί και την ευθύνη για αυτήν έφεραν οι δικτάτορες και οι επιλογές τους στη διακυβέρνηση της χώρας. Ο Σιδηρόπουλος αναφέρεται στην κοινή ευθύνη των Ελλήνων στη διαμόρφωση της ισχύουσας τότε κατάστασης και προτρέπει σε προσοχή για την αποκατάσταση των όσων προηγουμένως είχαν συμβεί. Τα όσα έγραψε στον Φ.τ.Η. προκάλεσαν την απάντηση από μέρους ομάδας επιστημόνων της πόλης, η οποία δημοσιεύτηκε στο φύλλο της «Βεροίας» 10-8-1974. Στην απάντησή τους οι επιστήμονες αναφέρουν ότι δεν συμφωνούν με τα όσα αναφέρει ο Σιδηρόπουλος στο κείμενό του, τάσσονται εναντίον του και δεν αποδέχονται τον ισομερή επιμερισμό της ευθύνης στον οποίο αναφέρθηκε ο Σιδηρόπουλος στο κείμενό του. Για την υποστήριξη των λεγομένων τους αναφέρονται στους «αντιστασιακούς», θύματα της Χούντας, οι οποίοι υπέμειναν σειρά κακουχιών αντιδρώντας στις καθεστωτικές επιταγές. Επί του ίδιου ζητήματος απαντητική επιστολή στον Σιδηρόπουλο δημοσιεύτηκε και στο φύλλο του Φ.τ.Η., 19-8-1974, σ. 1, με συντάκτη τον δικηγόρο Μιχαήλ Γκόρη.

13 Από τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω (βλ. υποσ. 8) δεν μπορεί να θεωρηθεί βαρύνουσα σημασίας η άποψη της σύνταξης της εφημερίδας περί μη υποστήριξης του καθεστώτος και της κυβερνητικής πολιτικής καθώς τα πρωτοσέλιδα άρθρα που αφιερώνονταν στην προβολή του έργου της Κυβέρνησης είναι πολλά, ποικίλα και δημοσιεύονται επί μακρόν. Η τακτική της εφημερίδας αλλάζει μετά το ψευδοδημοψήφισμα για το πολιτειακό ζήτημα, οπότε συνεργάτες της εφημερίδας, με κύριο αρθρογράφο τον Γιώργο Χιονίδη, παρουσιάζουν πολιτικά ζητήματα και θέτουν υπό αμφισβήτηση την κυβερνητική πολιτική, προωθώντας και υποστηρίζοντας, ουσιαστικά, την επαναφορά της Δημοκρατίας στην Ελλάδα.

14 Στο σύντομο σημειώμά του ο Καρατζόγλου αναφέρεται στη συμπεριφορά διαφόρων προσώπων, οι οποίοι νωρίτερα είχαν συνεργαστεί με οποιοδήποτε τρόπο με την δικτατορική κυβέρνηση και έδειχναν να χαίρονται για την επαναφορά της Δημοκρατίας. Τα πυρά του στρέφονται εναντίον προσώπων οι οποίοι εκπροσωπούσαν ποικίλες δραστηριότητες όπως πολιτικές, κοινωνικές, πολιτιστικές κ.α.

15 Στο ψήφισμα οι φοιτητές αναφέρουν ότι ο σύλλογός τους κατά τη διάρκεια της Χούντας κατευθυνόταν από εξωφοιτητικούς παράγοντες, οι οποίοι είχαν προσκολληθεί και είχαν καταφέρει να επηρεάσουν ορισμένα μέλη του. Αναφέρονται στη λειτουργία του συλλόγου στο διάστημα της επταετίας και ολοκληρώνουν το ψήφισμά τους με τρία αιτήματα που έχουν σχέση με την ανεξαρτητοποίηση του συλλόγου όσον αφορά τη διοίκηση του και τη δημιουργία μιας υγιούς δημοκρατικής φωνής η οποία θα βοηθήσει να αποτελέσει ο σύλλογος σημείο αναφορά για την πόλη.

Πέντε μέρες αργότερα, στις 3 Αυγούστου εκδόθηκε «Η Βέροια»¹⁶. Το κύριο άρθρο της εφημερίδας φέρει τον τίτλο «Η Ελλάς στο δρόμο της ομαλότητας και της αληθούς Δημοκρατίας», το οποίο κάνει αναδρομή στα γεγονότα των ημερών που προηγήθηκαν από την 20^η Ιουλίου, οπότε τουρκικές δυνάμεις εισέβαλαν στην Κύπρο, έως την 26^η Ιουλίου και την ορκωμοσία των υπουργών της Κυβέρνησης Καραμανλή. Επιπλέον, το σημείωμα της σύνταξης της εφημερίδας αναφέρεται στα ζητήματα των ημερών και επικεντρώνεται στο πρόσωπο του πρωθυπουργού Καραμανλή, ο οποίος κλήθηκε να διαχειριστεί την όλη κατάσταση και όχι μόνο μετά την απόφαση για κατάπαυση του πυρός στην Κύπρο, η οποία λήφθηκε στη συνδιάσκεψη της Γενεύης, καλούνταν να επιλύσει μια σειρά εσωτερικών προβλημάτων όπως η στήριξη της οικονομίας, η εξυγίανση της πολιτικής κατάστασης και η διαδικασία δημιουργίας συνθηκών πραγματικής δημοκρατικής ζωής στην Ελλάδα¹⁷. Παράλληλα, στο φύλλο φιλοξενούνται και άλλα θέματα από την ειδησιογραφία των ημερών, όπως π.χ. η απαλλαγή των Νομαρχών από τα καθήκοντά τους, η ενεργοποίηση των προσκόπων για παροχή βοήθειας στον ελληνικό στρατό, η αποκατάσταση της διακίνησης των ροδάκινων στο εξωτερικό και η αναστολή της ετήσιας εμποροπανήγυρης της Βέροιας. Από τα παραπάνω, η απαλλαγή των Νομαρχών από τα καθήκοντά τους έχει σαφώς σχέση με την αποκατάσταση του δημοκρατικού πολιτεύματος, οπότε η Κυβέρνηση έπαυσε τα παλαιά όργανα του καθεστώτος. Τα υπόλοιπα ζητήματα που παρουσιάζει η εφημερίδα σχετίζονται, όπως τουλάχιστον δηλώνεται, με την κερυχθείσα επιστράτευση για την υποστήριξη του κυπριακού λαού.

Την Δευτέρα 5 Αυγούστου ξεκίνησε και πάλι την εκδοτική του δραστηριότητα η τοπική εφημερίδα «Λαός»¹⁸. Το κεντρικό άρθρο στο πρωτοσέλιδο της εφημερίδας φέρει τον τίτλο «Το αποφασιστικό βήμα έγινε» και επικεντρώνεται στις δηλώσεις του Κ. Καραμανλή περί του πολιτειακού ζητήματος και της εφαρμογής της συντακτικής πράξης, η οποία επανέφερε σε ισχύ το σύνταγμα του 1952, ορίζοντας τις απαραίτητες μεταβολές, και καταργούσε το σύνταγμα του 1968 και οποιοδήποτε άλλο νομοθέτημα συνταγματικού περιεχομένου, που ψηφίστηκε κατά τη διάρκεια της επταετούς δικτατορίας. Επίσης, στο πρωτοσέλιδο της εφημερίδας δημοσιεύεται σημείωμα της σύνταξης με τίτλο «Προς Δημοκρατικήν ομαλοποίησιν». Σε αυτό γίνεται αναφορά στα όσα προηγήθηκαν του σχηματισμού της Κυβέρνησης εθνικής ενότητας. Η σύνταξη της εφημερίδας κατηγορεί τους δικτάτορες για την κατάσταση στην οποία περιήλθε η χώρα κατά το διάστημα της διακυβέρνησής τους και επαινεί τον Κ. Καραμανλή για την απόφασή του να αναλάβει τη διακυβέρνηση της χώρας και δι' αυτού του τρόπου να συμβάλλει στη δημοκρατική ομαλοποίησή της. Τέλος, καλείται ο λαός να υποστηρίξει με κάθε μέσο τη νέα κυβέρνηση και να επιδείξει υπομονή και αυτοσυγκράτηση προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος, που δεν ήταν άλλος από την επαναφορά της χώρας στο δημοκρατικό πολίτευμα και την δημοκρατική διακυβέρνηση.

Την πτώση της Χούντας ο «Λαός» την αντιμετωπίζει και με έναν άλλο τρόπο αληγορικό και σατυρικό. Σε ένα κείμενο στο πρωτοσέλιδό του, με τον τίτλο «Το κυνή-

16 Όπως αποδεικνύεται από τη ροή έκδοσης της εφημερίδας, αυτή δεν κυκλοφόρησε την 27 Ιουλίου 1974. Ο λόγος αποδίδεται στην κερυχθείσα γενική επιστράτευση λόγω του Κυπριακού ζητήματος, όπως εξηγείται στο φύλλο της 3^{ης} Αυγούστου. Βλ. *Βέροια*, 3-8-1974, 1.

17 «Εθνική επιταγή», *Βέροια*, 3-8-1974, 1.

18 Για το ιστορικό της έκδοσης του «Λαού» βλ. παραπάνω υποσημειώσεις.

γι», ο συντάκτης αναφέρεται σε ένα «πουλί»: ένα πουλί, που πριν επτά χρόνια άφησε τα βουνά, τα δάση και τα ποτάμια και εγκαταστάθηκε στα χωριά, τις κωμοπόλεις, ακόμα και σ' αυτές τις πόλεις. Από την εμφάνισή του λήφθηκαν όλα τα μέτρα για την προστασία του. Στο πέραςμα του χρόνου ο λαός συνήθισε τη θέα του πουλιού, αφού ολοένα και περισσότερο το έβλεπε μπροστά του. Ξαφνικά όμως, εν μέσω θέρους το πουλί... πέταξε. Επιτράπηκε το κυνήγι και ο κυνηγός δεν αντιμετώπιζε τις συνέπειες του νόμου για παράνομη θήρα. Έπαψε πλέον το πουλί να εμφανίζεται μπροστά στα μάτια των πολιτών στους δρόμους, στις πλατείες των χωριών, στα αυτοκίνητα κ.τ.λ. Με αυτόν τον τρόπο η εφημερίδα αναφέρεται στο τέλος της Χούντας και την απόσυρση του συμβόλου της που ήταν ο Φοίνικας, το μυθολογικό πουλί που ξαναγεννιέται από τις στάχτες του.

Τέλος, με ένα σημείωμα στην πρώτη σελίδα, η σύνταξη της εφημερίδας παρουσιάζει τους λόγους για τους οποίους διακόπηκε η έκδοση του λαού οι οποίοι σχετίζονται με την προληπτική λογοκρισία που εφάρμοζε το καθεστώς και την καθ' ύποδειξη δημοσίευση κειμένων. Την τακτική αυτοί δεν θέλησαν να αποδεχθούν οι εκδότες του «Λαού», οι οποίοι προτίμησαν να σταματήσουν την έκδοση της εφημερίδας τους στερούμενοι τα οποιαδήποτε οικονομικά οφέλη, τα οποία είχαν από τις συνδρομές της εφημερίδας τους ή άλλες δημοσιεύσεις¹⁹.

Συμπεράσματα

Από τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω απορρέουν στοιχεία σχετικά με ένα ζήτημα της νεότερης ιστορίας της πόλης, το οποίο δεν έχει ερευνηθεί ιδιαίτερα από τους τοπικούς ερευνητές. Βεβαίως ζητήματα, όπως η περίοδος της επταετούς δικτατορίας, καθώς επίσης και άλλες, όπως π.χ. της Κατοχής και του Εμφυλίου, μέχρι πρότινος ήταν οι λιγότερο «δημοφιλείς» στη λίστα των ενδιαφερόντων των τοπικών ερευνητών. Πλέον, οι εργασίες που ασχολούνται με ζητήματα των συγκεκριμένων περιόδων γίνονται ολοένα και περισσότερες συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στην πρόοδο της έρευνας και στην αποκατάσταση, αρκετές φορές, της ιστορικής αλήθειας, η οποία ενίοτε μπορεί να είχε παραποιηθεί.

Ειδικότερα, η παραπάνω εργασία ασχολείται με το τέλος της περιόδου της Χούντας και συγκεκριμένα ερευνά το πώς το γεγονός αυτό και η συνεπαγόμενη αποκατάσταση της Δημοκρατίας στη χώρα αντιμετωπίστηκαν και παρουσιάστηκαν από τον τοπικό Τύπο της Ημαθίας. Έτσι, μέσα από αυτήν ο αναγνώστης έχει την ευκαιρία να πληροφορηθεί τα όργανα ενημέρωσης τα οποία λειτούργησαν της περίοδο της επταετούς δικτατορίας και την στάση την οποία κράτησαν απέναντι στο καθεστώς, ώστε να μπορούν να διατηρήσουν τα έντυπά τους σε κυκλοφορία.

Θα ήταν απλό και ίσως παρακινδυνευμένο να αποδοθούν χαρακτηρισμοί όπως «φιλοχουντικό», «χουντικό», «αντιδικτατορικό» κ.α. στα έντυπα της περιόδου²⁰. Από την έρευνα η οποία έγινε στα φύλλα των εφημερίδων που κυκλοφόρησαν την δεδομένη περίοδο στη Βέροια μπορούν να εξαχθούν ορισμένα συμπεράσματα για τη στάση τους απέναντι στο καθεστώς. Δεν θα πρέπει να διαφεύγει την προσοχή του ερευνητή

¹⁹ «Η επανέκδοσις», ό.π.

²⁰ Βλ. Παπαθανασίου, *Ο Παράνομος*, ό.π., 36 κ.ε.

ή του αναγνώστη το γεγονός ότι με την επιβολή της «Χούντας», όπως συμβαίνει και σε κάθε δικτατορικό καθεστώς, επιβλήθηκε ο έλεγχος στον Τύπο και εφαρμόστηκε η τακτική της προληπτικής λογοκρισίας. Τούτο σημαίνει ότι κάθε ενημερωτικό έντυπο πριν κυκλοφορήσει δημόσια περνούσε από τον έλεγχο των εντεταλμένων οργάνων του καθεστώτος, τα οποία έδιναν και την τελική έγκριση για την έκδοσή του. Συνεπώς, η ύλη των εκδιδόμενων ενημερωτικών εντύπων θα έπρεπε να είναι τέτοια που να μην εναντιώνεται ή προσβάλλει την κυβερνητική πολιτική.

Σε αυτό το πλαίσιο, φαίνεται να προσαρμόστηκε και ο τοπικός Τύπος της περιόδου και ειδικότερα οι εφημερίδες *Φρουρός της Ημαθίας*, ο οποίος εκδιδόταν σε όλη τη διάρκεια της Χούντας και η *Βέροια*, η οποία ξεκίνησε την έκδοσή της εν μέσω της επταετούς περιόδου, το έτος 1972. Από τον *Φρουρό* λείπουν παντελώς άρθρα πολιτικού προσανατολισμού για μεγάλο χρονικό διάστημα και η ύλη προσαρμόζεται στις «ανάγκες» της περιόδου, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι από την ύλη της εφημερίδας δεν συμπεριλαμβάνονται ειδήσεις που αφορούν σε ενέργειες ή εκδηλώσεις εναντίον του καθεστώτος και των εκπροσώπων του. Η παρούσα «πολιτική» της εφημερίδας φαίνεται να μεταβάλλεται από το 1973, οπότε αλλάζει προσανατολισμό και μέσα από την αρθρογραφία των συνεργατών της αναδεικνύεται η ανάγκη της επιστροφής της χώρας στο δημοκρατικό πολίτευμα. Η στάση αυτή του *Φρουρού* δημιουργεί, ειδικότερα, την πρώτη περίοδο της «Χούντας» ερωτηματικά, αν αναλογιστεί κανείς, ότι ο *Φρουρός* ανέκαθεν τασσόταν στο πλευρό των δημοκρατικών δυνάμεων και συγκεκριμένα των βενιζελικών ή βενιζελογενών πολιτικών σχηματισμών.

Από την άλλη πλευρά, η *Βέροια* δίνει την εντύπωση πως ξεκινά την έκδοσή της για να καλύψει ένα κενό στο χώρο της ενημέρωσης αλλά και της πνευματικής δημιουργίας και παρουσιάζεται ως ένα έντυπο χωρίς σαφή πολιτική ή ιδεολογική ταυτότητα. Παρά ταύτα και αυτή προσαρμόζεται στις «ανάγκες» της εποχής και μέσα από τις σελίδες της προβάλλονται ειδήσεις τοπικού ενδιαφέροντος, που αρκετές φορές σχετίζονται με το κυβερνητικό έργο και τις δράσεις των εκπροσώπων του καθεστώτος. Επίσης, η εφημερίδα παρουσιάζει πλούσια ύλη από διάφορους τομείς του πολιτισμού, όπως η ποίηση, η λογοτεχνία, το θέατρο, ο αθλητισμός κ.α.

Τέλος, θα πρέπει να σχολιαστεί η στάση της τρίτης τοπικής εφημερίδας της περιόδου, της εφημερίδας «*Λαός*». Ο «*Λαός*», εκδιδόταν πριν και κατά την επιβολή του καθεστώτος. Δυστυχώς στο αρχείο της εφημερίδας δεν σώζονται τα φύλλα που κυκλοφόρησαν εκείνη την περίοδο και συνεπώς δεν υπάρχει δυνατότητα έρευνας και έκφρασης συγκεκριμένης άποψης επί των δημοσιευμάτων των ημερών εκείνων. Παρά ταύτα, μέσα από σημειώματα της συντακτικής της ομάδας, γίνεται αντιληπτό ότι η εφημερίδα κινήθηκε «προκλητικά» προς το καθεστώς, αφού κείμενα προς δημοσίευση σε αυτήν έγιναν αντικείμενο λογοκρισίας από τους εκπροσώπους του, με αποτέλεσμα η εφημερίδα να αναστείλει τη λειτουργία της, μη δεχόμενη την προληπτική λογοκρισία και την εν γένει καθεστωτική πολιτική επί του Τύπου.

ΒΕΡΟΙΑ
ΔΕΥΤΕΡΑ
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1974
Τιμή φύλλου 20γ. 2

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

Επιμέλεια: Αναστασία Ταναμπάση, MSc Ιστορίας – Υπ. Δρ. Π.Δ.Μ.

Θ. Μαυρίδου & Κ. Χατζηστυλλή

Ιωάννης Τζαναβάρας

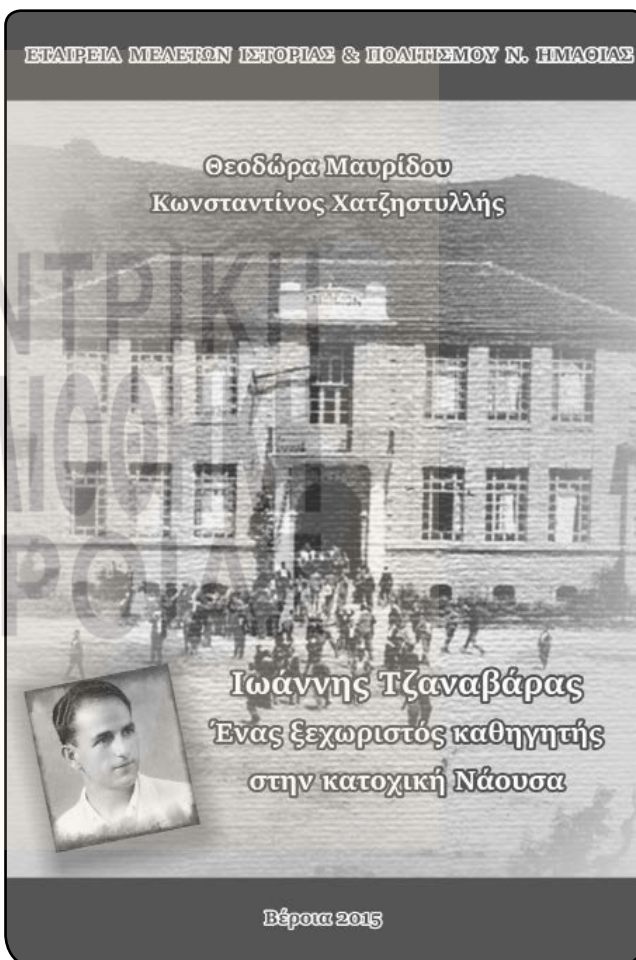
Ένας ξεχωριστός καθηγητής στην κατοχική Νάουσα

Το 2015 η εργασία της Θεοδώρας Μαυρίδου και του Κωνσταντίνου Χατζηστυλλή προστέθηκε στη σειρά εκδόσεων της Ε.Μ.Ι.Π.Η.. Αντικείμενο της έρευνάς τους ένας καθηγητής γυμναστικής, ο Ιωάννης Τζαναβάρας από τα Αθήκια Κορινθίας.

Βασισμένοι σε δημόσια και ιδιωτικά αρχεία οι δύο συγγραφείς προσπάθησαν να σκιαγραφήσουν την προσωπικότητα και το εκπαιδευτικό έργο του καθηγητή, που επηρέασε ιδιαίτερα με τις καινοτόμους μεθόδους διδασκαλίας του. Καθοριστικής σημασίας υπήρξε η προφορική μαρτυρία πολλών μαθητών αλλά και παλιών γνωρίμων του καθηγητή κατά την τετράχρονη παραμονή του στην πόλη της Νάουσας.

Μετά τη σύντομη παράθεση βιογραφικών στοιχείων για τον Ιωάννη Τζαναβάρα και την οικογένειά του, οι συγγραφείς μάς ενημερώνουν για τη συμβολή του στην ίδρυση ενός ποδοσφαιρικού συλλόγου το Σεπτέμβριο του 1930 στη γενέτειρά του, τα Αθήκια Κορινθίας. Επρόκειτο για το Αθλητικό Σωματείο «Τενεάτης», μέσα από το οποίο ικανοποιούνταν η φιλοδοξία του Ι. Τζαναβάρα να συμβάλλει στην αναγέννηση του αθλητισμού στην Κόρινθο.

Η αγάπη του για τον αθλητισμό τον ώθησε να ακολουθήσει τις ανάλογες Ησπουδές στη νεοσύστατη τότε Γυμναστική Ακαδημία και αργότερα, να επιμορφωθεί και να αποκτήσει την ειδικότητα του φυσιοθεραπευτή. Εφοδιασμένος

με την απαιτούμενη επιστημονική και παιδαγωγική κατάρτιση, επέστρεψε στον τόπο καταγωγής του και τέθηκε επικεφαλής του «Τενεάτη». Την επόμενη χρονιά άσκησε μάλιστα για πρώτη φορά το επάγγελμα του εκπαιδευτικού στην Αθήνα, σε ένα από τα Κέντρα Νεότητας του Δήμου Αθηναίων.

Η κατοχή της χώρας από τις δυνάμεις του Άξονα βρήκε τον Ιωάννη Τζαναβάρα στην πόλη της Νάουσας, όπου διορίστηκε για πρώτη φορά σε δημόσιο σχολείο μέσης εκπαίδευσης και συγκεκριμένα, στο Πρακτικό Λύκειο και Γυμνάσιο Νάουσας. Αξίζει να σημειωθεί πως το ενδιαφέρον του για τη δημιουργική απασχόληση των μαθητών δεν περιοριζόταν μόνο στα πλαίσια του σχολικού προγράμματος αλλά απασχολούσε τους νέους και τις νέες της Νάουσας με απογευματινές αθλητικές δραστηριότητες στο Εθνικό Στάδιο της πόλης.

Μια άλλη πτυχή της προσωπικότητας του Τζαναβάρα, εκείνη του ηθοποιού, του ποιητή και αρθρογράφου, παρουσιάζεται στην παρούσα μελέτη. Ο ίδιος ο καθηγητής αυτοπροσδιοριζόταν ως «ερασιτέχνης εραστής της πένας». Παρουσίαζε δε τα γραπτά του κείμενα τόσο στο φιλικό του περιβάλλον όσο και στους ίδιους του μαθητές, καθιστώντας τους κοινωνούς των ιδεών του, ενώ οργάνωνε και θεατρικές παραστάσεις και υποδυόταν ο ίδιος πρωταγωνιστικούς ρόλους.

Επιπλέον, οι απόψεις του Τζαναβάρα περί γυμναστικής συνδέονταν κυρίως με την κοινωνική της διάσταση. Απώτερος σκοπός του ήταν να καταστήσει τη γυμναστική κοινωνική ανάγκη και όχι αγγαρεία. Για την επίτευξη του συγκεκριμένου σκοπού, είχε καθιερώσει ένα πρωτοποριακό για την εποχή ραδιοφωνικό πρόγραμμα γυμναστικής, το οποίο συνάντησε ιδιαίτερη απήχηση σε ανθρώπους κάθε ηλικίας, που εκτελούσαν τις ασκήσεις με βάση τις οδηγίες του εκφωνητή Ιωάννη Τζαναβάρα.

Πληροφορίες για τις ψυχικές αρετές του καθηγητή δίνουν οι προφορικές μαρτυρίες των μαθητών του, των φίλων και συναδέλφων του, καθώς και οι κριτικές που γράφτηκαν στις κενές σελίδες του χειρόγραφου βιβλίου του Ι. Τζαναβάρα από τους ανθρώπους, που είχαν έλθει σε επαφή μαζί του στη Νάουσα της κατοχικής περιόδου. Ταυτόχρονα, μέσα από τα ιδιόχειρα κείμενα του καθηγητή αντλούνται στοιχεία για τη ζωή στην Ημαθία. Πρόκειται για τις επιστολές του Τζαναβάρα προς τα συγγενικά του πρόσωπα, απ' όπου είναι δυνατόν να αντληθούν πολλές πληροφορίες σχετικά με την τοπική ιστορία και τις συνθήκες διαβίωσης στη Νάουσα της Κατοχής.

Μετά την απελευθέρωση, ο Ι. Τζαναβάρας μετατίθεται στον τόπο καταγωγής του και ένα χρόνο αργότερα, παντρεύεται και γίνεται πατέρας. Ωστόσο, η ήσυχη οικογενειακή ζωή του έμελλε να λήξει το Σεπτέμβριο του 1947, με τη μετάθεσή του στο τάγμα εφέδρων του Βόλου. Το τέλος του θα έλθει το 1948 σε ηλικία 36 ετών. Προς τιμήν του το στρατόπεδο στην περιοχή της Ποσειδωνίας Κορίνθου ονομάστηκε «Στρατόπεδο Λοχαγού Τζαναβάρα».

ΦΟΡΕΙΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ

Επιμέλεια: Ιωάννα Ζιώγα

ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΦΥΤΕΙΑΣ

Στο πλαγιάς του Βερμίου και σε υψόμετρο 540μ. βρίσκεται το χωριό Φυτεία, το οποίο αποτελεί την έδρα του Εκπολιτιστικού και Μορφωτικού Συλλόγου Φυτείας (Ε.Μ.Σ. Φυτείας). Τα ιδρυτικά του μέλη, 35 στον αριθμό, ξεκίνησαν τις διαδικασίες για την ίδρυση του συλλόγου το 1981 και τελικά πήρε την έγκριση με την υπ' αριθμόν 197/1982 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Βεροίας. Ο σύλλογος στεγάζεται στο Κοινοτικό Κατάστημα της Φυτείας και τα μέλη του ξεπερνούν τα 120.

Σκοποί του συλλόγου, σύμφωνα με το καταστατικό του, είναι αρχικά η μορφωτική, πνευματική, εκπολιτιστική, ηθική και ψυχαγωγική ανάπτυξη των κατοίκων του χωριού και της γύρω περιοχής, με την πραγματοποίηση διαφόρων εκδηλώσεων (επιστημονικών, κοινωνικών, καλλιτεχνικών κλπ.) προς τον σκοπό αυτό. Επίσης, η τουριστική προβολή του χωριού και η συνεργασία με άλλα εκπολιτιστικά, μορφωτικά και λαογραφικά σωματεία, ιδρύματα και οργανισμούς που μπορούν να βοηθήσουν στην ευόδωση των σκοπών του συλλόγου. Τέλος, η μελέτη, η έρευνα και η προβολή των λαογραφικών μνημείων του χωριού και της γύρω περιοχής, των ηθών και εθίμων του με συνεχή προσπάθεια διατήρησης και ενίσχυσης αυτών.

Οι δράσεις του συλλόγου ποικίλλουν αλλά είναι εξίσου σημαντικές και συνοδευόμενες πάντα από επιτυχία με στόχο την συγκέντρωση όχι μόνο των συντοπιτών αλλά και των φίλων του χωριού. Πέρα από τις σταθερές εκδηλώσεις, ο σύλλογος έχει καταφέρει να οργανώσει και μεμονωμένες εκδηλώσεις ή ακόμα και να συμμετέχει σε άλλες με την ίδια πάντα προσήλωση και συνέπεια.

Στις αρχές Ιουλίου ο σύλλογος ανοίγει το παρεκκλήσι των Αγίων Θεοδώρων. Τε-

λείται η πρωινή λειτουργία και στη συνέχεια μέλη του συλλόγου κερνάνε τους παραβρισκόμενους παραδοσιακή φασολάδα και διάφορους άλλους εκλεκτούς μεζέδες.

Συνεχίζουμε με τις εκδηλώσεις που προηγούνται του πανηγυριού και έχουν γίνει θεσμός τα τελευταία χρόνια. Αρχικά είναι το πάρτι νεολαίας, που διοργανώνεται περί τα τέλη Ιουλίου και είναι μια βραδιά κατά την οποία δίνεται η δυνατότητα στους συγχωριανούς, και όχι μόνο, να γλεντήσουν όλοι μαζί. Συνεχίζουμε με τις ποδηλατοδρομίες και τις τσουβαλοδρομίες που διεξάγονται μέσα Αυγούστου και στις οποίες συμμετέχουν μικρά και μεγάλα παιδιά ενώ τα τελευταία χρόνια διοργανώνονται ποδοσφαιρικοί αγώνες με το γειτονικό Αρκοχώρι.

Ακολουθεί το πανηγύρι για τα εννιάμερα της Παναγίας, στις 22 και 23 Αυγούστου. Ο σύλλογος έχει αναλάβει την οργάνωση και το γενικό συντονισμό του πανηγυριού. Μικροί και μεγάλοι, ανεξαρτήτου ηλικίας, μέλη και φίλοι του συλλόγου, βοηθούν με οποιοδήποτε τρόπο ώστε να υπάρξει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.

Οι εκδηλώσεις του καλοκαιριού κλείνουν με το άνοιγμα της εκκλησίας του μεταβυζαντινού ναού του Αγίου Νικολάου στη Μαρούσια, ενός ναού που χτίστηκε στις αρχές του 18ου αιώνα. Μετά την πρωινή λειτουργία, ο σύλλογος κερνάει τον κόσμο διάφορους μεζέδες και τσίπουρο. Το συγκεκριμένο βράδυ, όσοι επιθυμούν, κατασκηνώνουν στον περιβάλλοντα χώρο της εκκλησίας.

Τέλος, στις 23 Δεκεμβρίου κάθε χρόνου γιορτάζονται τα «Κέδρα», το άναμμα δηλαδή μιας μεγάλης φωτιάς, στην πλατεία του χωριού, που προετοιμάζει, σύμφωνα με την παράδοση, τον ερχομό του Χριστού. Ο σύλλογος στήνει μπουφέδες και κερνάει κρασί, τσίπουρο και ξηρούς καρπούς.

Ταυτόχρονα, ο Ε.Μ.Σ. Φυτειάς συμμετείχε και σε άλλες εκδηλώσεις που έγιναν στον πάλαι ποτέ Δήμο Δοβρά ενώ έχει οργανώσει Επιστημονικό Συνέδριο «Ο Μακεδονικός Αγώνας στο όρος Βέρμιο» (2005), βιβλιοπαρουσίαση του έργου του π. Αθανασίου Βουδούρη «Ιστο-

ρία του χωριού Μαρούσια και του μεταβυζαντινού Ναού του Αγίου Νικολάου» (2008), μεγάλη συναυλία με τον συντοπίτη Νίκο Ζιώραλα στην πλατεία του χωριού (2008) και εκπαιδευτικό πρόγραμμα για παιδιά ηλικίας 6 με 14 χρονών, σε συνεργασία με την Ε.Μ.Ι.Π.Η., με τίτλο «Νεράιδες και κρήνες του χωριού» (2014).

Παράλληλα, ο σύλλογος διοργανώνει ημερήσιες εκδρομές και ταξίδια καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου.

Από το 2014 ο Ε.Μ.Σ. Φυτειάς οργάνωσε και λειτουργεί, τους καλοκαιρινούς μήνες, δανειστική βιβλιοθήκη στο ισόγειο του Κοινοτικού Καταστήματος. Στο συγκεκριμένο χώρο τα παιδιά μπορούν να διαβάσουν, να ζωγραφίσουν και να παίξουν με τα διάφορα επιτραπέζια παιχνίδια που υπάρχουν. Επίσης, μπορούν να κάνουν διάφορες κατασκευές με τη βοήθεια φίλων που προσφέρουν σημαντική βοήθεια στη λειτουργία της βιβλιοθήκης.

Στο ενεργητικό του συλλόγου εντάσσεται και χορευτικό τμήμα, το οποίο, δυστυχώς, τα τελευταία χρόνια, λειτουργεί μόνο κατά τους θερινούς μήνες λόγω του μικρού αριθμού παιδιών που ζουν στο χωριό, με την ελπίδα να μπορέσει κάποια στιγμή να είναι και πάλι ενεργό όλο το χρόνο.

Στην κατοχή του συλλόγου υπάρχουν πολλά παραδοσιακά αντικείμενα, χρηστικά και μη, τα οποία βρίσκονται άλλα στον πρώτο όροφο του Κοινοτικού Καταστήματος και άλλα στο γραφείο του συλλόγου. Παλιά σίδερα, τσουκάλια, τσιρίκια, καβουρντιστήρια, μπαγράτσες (κατσαρόλες), χαμούτια για τα ζώα, καλάθια, ντουκάνι (ντοκάνι), ξύστρες (λανάρες) για το μαλλί, σκαφίδι για το ζύμωμα του ψωμιού, τάψες, λαϊνία, νταβάδες, πινάκια και πολλά άλλα.

Τέλος, στην κατοχή του συλλόγου υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός παλιών φωτογραφιών, κάποιες από τις οποίες εκτίθενται στο χώρο που στεγάζεται η βιβλιοθήκη.

Η Ε.Μ.Ι.Π.Η. θα ήθελε να ευχαριστήσει τον πρόεδρο του Ε.Μ.Σ. Φυτειάς, κ. Περρηφανόπουλο Σωτήρη, για όλες τις πληροφορίες και το υλικό που μας παρείχε.

Πεπραγμένα

Σε γραφείο στο Αρχοντικό Μπέκα στη Βέροια εγκαταστάθηκε η Ε.Μ.Ι.Π.Η. (Ολγάνου 22, συνοικία Μπαρμπούτας)

Στο νέο της γραφείο, στο Αρχοντικό Μπέκα, στη συνοικία της Μπαρμπούτας της Βέροιας, εγκαταστάθηκε και επίσημα η Εταιρεία Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας (Ε.Μ.Ι.Π.Η.), με ειδική εκδήλωση το απόγευμα της Πέμπτης 26 Μαΐου 2016.

Ο πανοσιολογιώτατος Αρχιμ. Παύλος Σταματάς, ως εκπρόσωπος του σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη Βεροίας, Ναούσης και Καμπανίας κ. Παντελεήμονος, τέλεσε τον αγιασμό, ενώ μετέφερε τις ευχές και τα συγχαρητήρια του Μητροπολίτη για το έργο της Εταιρείας, εκφράζοντας, παράλληλα, τις προσωπικές του ευχές.

Στη συνέχεια, ο πρόεδρος του Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η., δρ. Εμμανουήλ Ξυνάδας αναφέρθηκε στην 8χρονη πορεία της Ε.Μ.Ι.Π.Η., στο έργο που έχει επιτελέσει, στο ιστορικό της παραχώρησης έδρας στην Εταιρεία, ενώ εξέφρασε τις ευχαριστίες του προς τον Δήμαρχο, το Δημοτικό Συμβούλιο και την ΚΕΠΑ Δ. Βέροιας (στην ευθύνη της οποίας ανήκει ο χώρος), για την θετική ανταπόκριση στο αίτημα για παραχώρηση γραφείου.

Η Ε.Μ.Ι.Π.Η., σύμφωνα με απόφαση του Δ.Σ. που ανέγνωσε η γραμματέας του, Αναστασία Ταναμπάση, αποφάσισε να τιμήσει τον Δήμαρχο Βέροιας κ. Κωνσταντίνο Βοργιαζίδα και, δι' αυτού, όλο το Δημοτικό Συμβούλιο Βέροιας για την ομόφωνη απόφασή του περί της παραχώρησης του γραφείου στην Ε.Μ.Ι.Π.Η. και ο πρόεδρος του Δ.Σ. Εμμανουήλ Ξυνάδας του πρόσφερε τιμητική πλακέτα.

Στον σύντομο χαιρετισμό του, ο Δήμαρχος Βέροιας κ. Κωνσταντίνος Βοργιαζίδης αναφέρθηκε στο γεγονός που του έκανε εντύπωση σχετικά με την Εταιρεία και δέχτηκε ευχαρίστως να είναι θετικός στην παραχώρηση γραφείου. Όπως είπε, του κίνησε το ενδιαφέρον ο ζήλος και το αποτέλεσμα της δράσης των μελών της Εταιρείας, οι οποίοι, παρότι λίγοι σε σχέση με άλλα Σωματεία με επιστημονικούς σκοπούς, κατάφεραν πολύ σημαντικά πράγματα στον τομέα της ανάδειξης της τοπικής ιστορίας και του πολιτισμού. Κλείνοντας, με αφορμή την εγκα-

τάσταση στο Αρχοντικό Μπέκα, ευχήθηκε στα μέλη της Ε.Μ.Ι.Π.Η. να γίνουν "οι άρχοντες της τοπικής ιστορίας".

Στο κλείσιμο της εκδήλωσης, έλαβε τον λόγο ο κ. Γιώργος Χιονίδης, ο "Ιστορικός της Βέροιας", ο οποίος τίμησε με την παρουσία την εκδήλωση. Ο κ. Χιονίδης μίλησε με εγκάρδια λόγια για την ΕΜΙΠΗ και το έργο της, χαρακτηρίζοντας "αρίστη και σε ποιότητα και σε ποσότητα" την συλλογική προσπάθεια της Εταιρείας, συγχαίροντας, παράλληλα, τον Δήμο που το αντιλήφθηκε και την αξιοποίησε.

Στην εκδήλωση ήταν παρόντες, πέραν του Δημάρχου και του εκπροσώπου του Μητροπολίτη, ο αντιδήμαρχος Παιδείας και πρόεδρος του ΔΣ της ΚΕΠΑ Δ. Βέροιας κ. Γεώργιος Σοφινίδης, ο δημοτικός σύμβουλος Βέροιας κ. Γεώργιος Κάκαρης, ο διευθυντής της ΚΕΠΑ Δ. Βέροιας κ. Ιωάννης Καμπούρης, ο ποιμένας της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας Βέροιας αιδ. Σταύρος Δεληγιάννης, οι δικηγόροι κ.κ. Αναστάσιος Μπαρτζώκας και Ιωάννης Μοσχόπουλος, ο πρόεδρος του Συλλόγου Βλάχων Βέροιας κ. Δημήτριος Πίσκος, ο επίτιμος πρόεδρος της Ε.Μ.Ι.Π.Η. κ. Παύλος Πυρινός και πολλά μέλη και φίλοι της Εταιρείας, καθώς και σύσσωμο το Διοικητικό Συμβούλιο της Ε.Μ.Ι.Π.Η. (Εμμανουήλ Ξυνάδας - πρόεδρος, Ολυμπία Μπέτσα - αντιπρόεδρος, Αναστασία Ταναμπάση - Γραμματέας, Ιωάννα Ζιώγα - Ταμίας, π. Αθανάσιος Βουδούρης, Μαρία Χειμωνοπούλου και Νικόλαος Βουδούρης, μέλη του Δ.Σ.) και πολλά από τα μέλη της Εταιρείας.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ Ε.Μ.Ι.Π.Η.

ΣΕΙΡΕΣ

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΕΣ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ

1. Αθανάσιος Γ. Βουδούρης, *Ο Βεροιώτης Ιερομόναχος Μελέτιος Κωνσταμονίτης και η περιοδεία του στη Ρωσία (1862-1869)*, Βέροια, 2011
2. Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας, *Ο Μητροπολίτης Κοσμάς Ευμορφόπουλος (1860-1901)*, Βέροια, 2014

ΜΙΛΑΜΕ ΓΙΑ ΤΗ ΒΕΡΟΙΑ ΤΟΥ 20ΟΥ ΑΙΩΝΑ

Πρακτικά Επιστημονικών Ημερίδων Τοπικής Ιστορίας

- Α' Στο λυκόφως της Οθωμανικής Περιόδου (1890-1910), Βέροια, 2012
- Β' Από την Αυτοκρατορία στο Εθνικό Κράτος (1910-1925), Βέροια, 2013
- Γ' Στη Βέροια του Μεσοπολέμου (1925-1940), Βέροια, 2015
- Δ' Η δεκαετία των μεγάλων ανατροπών και αναταραχών (1940- 1950), Υπό έκδοση
- Ε' Από τον Εμφύλιο στη Χούντα (1950 - 1974), Υπό έκδοση

ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ

Πρακτικά Επιστημονικών Ημερίδων Τοπικής Ιστορίας

1. Ημαθία: Σκιαγραφώντας την ιστορία της μέσα από της συλλογές των Γ.Α.Κ. Αρχεία Ν. Ημαθίας, Βέροια, 2014
2. Μιλάμε για τη Νάουσα του 20ου αιώνα, Υπό έκδοση

ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ ΗΜΑΘΙΑΣ

Τόμος Α' (2009), Βέροια, 2010

Τόμος Β' (2010), Βέροια, 2011

Τόμος Γ' (2011), Βέροια, 2012

Τόμος Δ' (2012) - Πρακτικά Α' Επιστημονικού Συνεδρίου για την Ημαθία, Βέροια, 2013

Τόμος Ε' (2013) - Πρακτικά Α' Επιστημονικού Συνεδρίου για την Ημαθία - Β' Μέρος, Βέροια, 2014

ΧΡΟΝΙΚΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

Τεύχη 1 - 11 (2008-2010), Βέροια, 2011 (Συλλεκτική έκδοση)

Τεύχη 1 - 29 (2008-2016), Βέροια

ΑΥΤΟΤΕΛΕΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

1. Βέροια 16 Οκτωβρίου 1912. Η απελευθέρωση της πόλης μέσα από κείμενα του 20ου αιώνα, Βέροια, 2012 (συλλογικός τόμος)

2. Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας, *Όψεις και πτυχές της βεροιώτικης Αποκριάς από τα οθωμανικά χρόνια ως τα τέλη του 20ου αιώνα*, Βέροια, 2014

3. Παύλος Δ. Πυρινός, *Βεροιώτικα και Ναουσαίκα σημειώματα*, Βέροια, 2014

4. Θεοδώρα Μαυρίδου – Κωνσταντίνος Χατζηστυλλής, *Ιωάννης Τζαναβάρας. Ένας ξεχωριστός καθηγητής στην κατοχική Νάουσα*, Βέροια, 2015

5. Δημήτριος Κ. Βύζας, *Τσόρνοβο – Φυτειά Ημαθίας*, Βέροια, 2015

6. Θεοδώρα Μαυρίδου – Κωνσταντίνος Χατζηστυλλής, *Γυμναστικός Σύλλογος Ποντίων Ναούσης «Ακρίτας» 1928 – 1956*, Βέροια, 2016

7. Χρήστος Σκούπρας, *Κατοχή, Εαμική εξουσία, Εμφύλιος στην Ημαθία. Εφημερίδες - Απελευθέρωση - Κοινωνική ζωή*, Βέροια, 2016